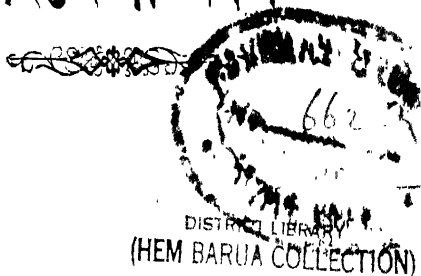

কাইথেলী অঙ্ক ।

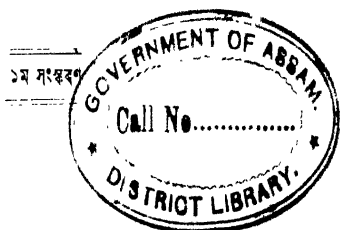
শ্রীদগুীৰাম দত্তৰ দ্বাৰা

TEZPUR.

সম্পাদিত আৰু প্ৰকাশিত ।

[বেলেগৰ কামৰূপ]

[১৮১২]

দৰ্শকৰ সংৰক্ষিত]

[মূল্য ৱা. অনা । পকাবছা ১০]

প্রিন্টাৰ—শ্ৰী বাৰ্জেন্দ্ৰলাল সৰকাৰ
কাত্যায়নী মেছিন প্রেছ
২৬ নং কৰ্ণওয়ালিছ ষ্ট্ৰীট, কলিকতা:

নিবেদন ।

হাই ও মজলীয়া স্কুলীয়া শব্দৰ লগত কাইথেলী অঙ্ক আলোচনা কৰা হৈছিল। তেওঁলোকে চুটিৰ পাছতো এই অঙ্ক কৰি তৃপ্তি পাইছিল।

প্ৰায় ছ কুৰি বছৰ আগতে এই জ্যোতিষীয়া গণন বিজ্ঞান চৰ্চা কৰি ব্যৱহৃত সকলে প্ৰাচীন কামৰূপত খ্যাতি আৰ্জিছিল।

বৰ্তমানত ই আদৰ্শীয় হব বুলি আৰু পুৰণি চিন লোপ হব ভাবি ইয়াক সংগ্ৰহ কৰি অহোপুৰুষাৰ্থেৰে অঙ্কবোৰ কৰি অনেক দিনৰ মূৰত সম্পাদন কৰা হ'ল। আসাম সাহিত্য সভাৰ মতত ঘূৰাই পকাই কাম কৰাত পুথি প্ৰকাশত দেৰি হ'ল। পুথিখন পৰীক্ষা কৰি এই সভাই আমাক উৎসাহ দিছে। সেই বাবে উক্ত সভাৰ প্ৰতি আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ।

ইয়াক ভিন্ন প্ৰদেশৰ লোকে আমাৰ হাতৰ পৰা নিবৰ দত্ত কৰিছিল। আসাম গবৰ্ণমেণ্টে প্ৰকাশ কৰাৰ কাৰণেও ২।১ জন বিশিষ্ট সম্ভ্ৰান্ত লোকে যত্ন কৰি আমাক জনাইছিল। কিন্তু নানান কাৰণে ই প্ৰকাশ নহ'ল। এই পুথি সম্বন্ধে আমি অনেকৰ পৰা উৎসাহ আৰু উপদেশ পাইছোঁ। সেই সকলৰ ওচৰত আমাৰ ক্ৰটি ক্ষমা মাগি কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ।

(বেলশব—কামৰূপ)

১৮৫২ শক।

নিবেদক—

শ্ৰীদণ্ডী ৰাম দত্ত।

Opinion.

Copy of certificate granted by the Deputy Inspectors and Head Masters of Assam Valley at the Conference held at Jorhat on 2. 5. 30.

We have great pleasure in introducing Sjt. Dandi **Ram Datta**, teacher of Bagrihati M. V. School, Gauhati for his publication of a book named "Kautuk" which is a small volume of arithmetical riddles of his own discovery. The book deals with some old "**Kaitheli**" arithmetic

sums, now extinct and some very short and clever process of working out big sums. He gave us some pleasant minutes show in the premise of the Normal school: Jorhat and we are really charmed with the tricks shown.

We therefore hope that the **Govt.** and the **public** will be kind enough to give this young man every possible help in his line of **research.**

- Sd.- Sj. Ghana Kanta Barooah, Hd Master, Jorhat.
- „ P. N. Bujar Barooah, D. I. Golaghat.
  - „ Bakshnumahammed, D. I. Dhubri.
  - „ Nabakumar Barooah, H.M. Sonaram H.E. School
  - „ Azizar Rohman, H. M. Nazira.
  - „ Bhabakanta Datta, Offg, D. I, Mangaldai.
  - „ Gobinda Chandra Sarmah, H.M. George Institute.
  - „ Abalakanta Goswami, H.M. Palashbari H E. Schl.
  - „ Maniram Das, H. M. Nalbari H. S.
  - „ Mathuranath Barua, H. M. B. H. S. Joahat,
  - „ Bisweswer Chakrabarty, D. I. N. Lakshimpur.
  - „ Purna chandra Datta, H. M. Bilasipara.
  - „ Rebatimohan Chakrabarty, H. M. Dibrugarh.
  - „ Hem chandra sen, Offg. H. M. Gauhati.
  - „ Promoda charan Benerje, H. M. Barpeta.
  - „ Purna chandra Roy, H. M. Tezpur.
  - „ Abdur Rohman, D. I. Gauhati
  - „ Gogan Chandra Barua, Of g. D. I. Goalpara,
  - „ U. Own Rowie, D. I. Garo hills.
  - „ Sankhadhar Aarooah, D. I. Dibrugarh.
  - „ Jajneswar Barooa, D. I. Tezpure.
  - „ Chandra Nath Datta phukan, Instructor, N. Schl
  - „ Barbanda Das D. I. Barpeta.

পাতনি

ইংৰাজ আমোলৰ আগ ভাগলৈ কায়স্থ সকলে দেশী ভাষাত শিক্ষা-
দান কাৰ্য্য কৰিছিল। এই শিক্ষকতা কৰা লোক সকল প্ৰায়ে
কায়স্থ জাতিৰ আছিল। এই সকলে লৰা-ছোৱালীক পঢ়িবলৈ
শিকোৱাৰ লগে লগে, হিচাব কৰিবলৈ অঙ্কও শিকাইছিল। তেতিয়া
পণ্ডিত সকলে গাঁৱে ২ লৰা পঢ়াইছিল। আৰু তাৰ নাম দিছিল
পঢ়াশালী। তাত ক ফলা স্বকলা, সিদ্ধি ফলা, আকাৰ ফলা, নামখৰি
ভাণ্ডা, আদি ফলা শিকাইছিল। হিচাব সম্বন্ধেও আঠকঠা দশাঙ্ক,
বিদ্যাউঠি, পিয়ল, গৰুক আদি শিকাইছিল। 'লীলাৱতী' 'শুভকৰী'
নামৰ অঙ্কৰ নীচিপতীয়া পুথিয়েহ তেতিয়াৰ লেখৰ পুথি। এই পুথিৰ
অঙ্ক কিছু "চেন্না-প্ৰভাত" পৰিকৃত প্ৰকাশ হৈছে।

এই অঙ্ক চৰ্চাকৰা পণ্ডিতৰ ভিতৰত জ্যোতিষ চূড়ামণি, কচিচূড়ামণি,
ৰছিনাঠাকুৰ, আঢ়াঙ্গাৰ, বকুল কাশ্ম, শুভকৰী, কাৰ্ত্তিক-মগুৰ-কাই, প্ৰধান।
'বকুল' অঙ্কৰ-স্বৰূপেৰ বৰ চমৎকাৰ। তেওঁ এখন ভূমি পৰিমাণ
বিষয়ক পুথি লিখাও শুনা যায়। (১৯২৫ ইং মাৰ্চ মাহত ২৩ তাং)
স্বৰ্গীয় পণ্ডিত ৬ হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী দেৱে আমাৰ আগত এই কথা উল্লেখ
কৰিছিল।

আমি ১৮৪৩ শকৰ পৰা এই অঙ্কৰ অৰ্থে অনেক চেষ্টা আৰু পৰিশ্ৰম
কৰিছোঁ। ওপৰ আমামত ফুৰি কতো নেপালো নিয়ম অসামতে প্ৰায় অঙ্ক
পাইছোঁ। এই ফুৰাৰ ভিতৰত ১৯২১। ২১ এপ্ৰিলত ডিব্ৰুগড় অঞ্চলত
ফুৰোঁতে লিডুৰ পৰা নাগাপাথাৰত শ্ৰীমুত বত্ৰসেন চৌধুৰীৰ লগত কিছুদিন
ফুৰি ফুৰোঁতে ডিগবই, মাৰ্ঘেৰিতাৰ মাজত আমি ভয়ানক কষ্ট পাই-
ছিলোঁ। দক্ষিণপাট সজ্জ, কমলাবাৰী সজ্জ আদি ঠাই ফুৰি আউনি

আটি সজ্জি আৰ্হোতে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ নাৰব ঘটনা মনত পৰিলে গা শিয়ৰি উঠে। ১৯২৩ চনত বৰদিনৰ বন্ধত থাকপতীয়া ঘাটৰ পৰা মঙ্গলদইৰ (টেঙাবাবীৰ ছপাইৰ মোজাদাব) শ্ৰীযুত আনন্দি ধৰ চৌধুৰী মহাশয়ৰ ঘৰ পাৰ্শ্বতে ৰাতি এটা বাজিছিল। সিদিনাৰ বাঘৰ প্ৰকোপৰ ঘটনা ও উল্লেখ কৰিব লগা।

আমি ধূৰি পকি ঘিবোৰ অঙ্ক পালোঁ। তাক ইয়াত বুজাই লিখা হৈছে। ইয়াৰ উত্তৰ, টোকা আমি নিজে নিজে কৰিছোঁ; ভুল হবও পাৰে। প্ৰকৃততে বহুত শব্দৰ অৰ্থ অঙ্কৰ উত্তৰ হোৱা নাই। আশা যেন কিতাপ পঢ়ি বাইজে আমাক জনায়।

পুৰণি অঙ্কৰ অস্তিত্ব সংৰক্ষণৰ একান্ত প্ৰয়োজন বুলি ভাবি আমাৰ মন ক্ৰমাৎ উজায়। কৌতুকপূৰ্ণ অঙ্ক দেখি কৌতুক হয়। সেয়ে ইয়াৰ সংগ্ৰহৰ প্ৰধান কাৰণ।

বহুখিনি অঙ্ক গাৰ্বৰ বুঢ়াৰ মুখৰ পৰা শুনি লিখা হৈছে। সেয়েহে প্ৰতি লিখকৰ অঙ্ক ভাগে ভাগে লানি লগাকৈ উলিয়াব পৰা নাই। কিন্তু আমি হলে যত্ন কৰি আছোঁ। আমি অহুসঙ্কানৰ দ্বাৰাই জানিব পাৰিছোঁ যে এনেকুৱা বহুত অঙ্ক সংগ্ৰহ কৰা হোৱা নাই। বহুত বাকী থকা বুলি আমাৰ বিশ্বাস। বহুত অঙ্কপুথি (অন্তান্ত পুথিও) বহুতৰ চাঙত পৰি এলাকু লাগি নিগনিৰ আধাৰ হৈ আছে। বহুত পুথিৰ বাকচত শাপ সোমাই থকাও দেখা যায়। (শুকাইকুছিৰ শ্ৰীযুত মাণিক সেন চৌধুৰীৰ পুথি এখন চাঙতে এই আচৰিত তথ্য ওলাইছিল। ইং ১৯২৪ এলা জাহুৰাবী)

পুৰনি পুথি শিলালিপি আদিৰ তত্ত্ব অহুসঙ্কানৰ বাবে এসময়ত "অসাম গবৰ্ণমেণ্টে" উপযুক্ত কৰ্মচাৰী নিয়োগ কৰিছিল কিন্তু এই অঙ্কবোৰৰ নাম পোন্ধ নোহোৱাটো ভাবিব লগা কথা।

পৰমপূজ্যপাদ শ্ৰীযুত প্ৰসন্ন নাৰায়ণ চৌধুৰী মহাশয়ে এই বছৰ কথা কৈ উৎসাহ দিয়ে আৰু [মাথিৰীহা গাৰ্বে] মাননীয় ভূতপূৰ্ব কাইথেলী বিজ্ঞান বুঢ়া পণ্ডিত (১৯২৩ চনত মৃত্যু) ৮ বুকি নাৰায়ণ চৌধুৰী মহাশয়ে বহুত অঙ্ক মুখেৰে কয় আৰু আখৰ শিকায়। শুকাইকুছিৰ শ্ৰীযুত বড় সেন চৌধুৰী সময়ত লগ হৈ ফুৰি সহায় কৰে। তাৰ পাছত কলিকাতাৰ শ্ৰদ্ধাস্পদ শ্ৰীযুক্ত বিজয়ভূষণ ঘোষ চৌধুৰী [আসাম পৰ্য্যটক] মহাশয়ে আমাৰ কৌতুক পুথিৰ অঙ্ক দেখি অঙ্ক চৰ্চ্চাত উৎসাহ দিয়ে। তেওঁৰ প্ৰাচীন অঙ্ক সংগ্ৰহৰ আগ্ৰহত উৎসাহ লভি একেলগে ফুৰি ১৯২৫।১০ মাৰ্চ [মঙ্গলবাৰ দৌলপূজা] সবভোগৰ অনাবেবল ৰায়বাহাদুৰ শ্ৰীযুক্ত বজনী কান্ত চৌধুৰী মহাশয়ৰ ঘৰৰ পৰা চকচকা, বহা ঝাউবাৰী আদিত সিদিনাই ২৭ মাইল ফুৰিছিলোঁ। [ঝাউবাৰীৰ শ্ৰীযুক্ত গোপীমোহন গোস্বামী মহাশয়ৰ ঘৰত অসংখ্য পুৰণি পুথি আছে] এই পৰ্য্যটক মহাশয়ে কলিকতাৰ কেজনমান সম্ভ্ৰান্ত বিদ্যালুৰাগী সদাশয় ব্যক্তিৰ লগত আমাক চিনাকী কৰিদি অনেক যত্ন কৰিছে।

ইয়াৰ পাছত ১৯২৫ চনত নগাও সাহিত্যসভাত আমাৰ অঙ্কৰ গণনা দেখুৱাবলৈ শ্ৰদ্ধাস্পদ শ্ৰীল শ্ৰীযুক্ত জ্ঞানদাভিৰাম বৰুৱা বাৰ এটু ল প্ৰিন্সিপাল মহাশয়ে সূযোগ দিয়ে। আৰু আমাৰ কৌতুকপূৰ্ণ অঙ্কবোৰ মন্ত্ৰৰ নিচিনা কৰা বুলি সাহিত্য সভাৰ গণ্যমাগ্ৰ বিশিষ্ট বহুত সভ্যৰ লগত চিনাকি কৰি দিয়ে। গুৱাহাটীতো এইজন সদাশয় পুৰুষে আমাক অনেক উপদেশ আৰু উৎসাহ দিছে।

গণন বিজ্ঞাৰ নিপুণতা দেখি [১৯২৫।২৮ ডিচেম্বৰ ৰাতি নগাওঁত মাননীয় সাহিত্যিক শ্ৰীযুত চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা আৰু মনোমতী আদিৰ লিখক প্ৰবীণ সাহিত্যিক শ্ৰীযুক্ত বজনীকান্ত বৰদলৈ মহাশয়ে আমাক আনন্দপূৰ্ণ উৎসাহ দিছে।

শেষত পৰমপূজাপদ আসাম সাহিত্যসভাৰ ছুতপূৰ্বৰ ঘাই সম্পাদক বৰ্তমান আসাম উপত্যকাৰ স্কুল সমূহৰ ইন্স্পেক্টৰ **শ্ৰীমত শ্ৰীযুক্ত শৰৎ চন্দ্ৰ গোস্বামী** মহোদয়ৰ উৎসাহ উপবেশত হে ইয়াক লিখি আসাম সাহিত্য সভালৈ পঠোৱা হয়।

যোৱা ১৯২৭।৮,৯ অক্টোবৰত গোৱালপাৰা সাহিত্য সভাৰ পৰা অঙ্কৰ গণনা দেখুৱাই ঘূৰি আহোঁতে জাহাজত বহুতৰ লগত অঙ্কৰ কথা হওঁ। মাননীয় শ্ৰীযুক্ত কালা বাম মেধি ই, এ, চি, মাননীয় বায় বাহাদুৰ শ্ৰীযুক্ত বাৰাকাস্থ সন্মিতক আৰু দেশহিতৈষী নেতা শ্ৰীমশ্ৰীযুক্ত নবান চন্দ্ৰ বৰদলৈৰ নাম উল্লেখ যোগা। উক্ত [ববদলৈ] মহাশয়ে সেই সময়ত শুৱাহাটীত নিম্ন যবত [১১।১০।২৭টঃ তাৰিখে] বিচাৰ কৰি আমাক অঙ্ক কিছু দি মনত আগত জন্মায়। এই সময়তেই শুৱাহাটীত শ্ৰদ্ধাস্পদ বৰ্তন বৰোজৰ পণিতৰ অধ্যাপক শ্ৰীযুক্ত হৰ্শচন্দ্ৰ দেন আৰু শ্ৰীযুক্ত শ্যামাচৰ্য্যদাস মহাশয়ৰ লগত অঙ্কৰ আলোচনা কৰা হয়।

আসাম সাহিত্য সভাই বহু ন সময় পৰচ কৰি আমাক উৎসাহ আৰু সহায় দিছে। যাকৈ সভাৰ সম্পাদক মাননীয় শ্ৰীযুক্ত পূৰ্ণানন্দ শৰ্মা আৰু পুৰণীয়া শ্ৰীযুক্ত ইৰিনাৰায়ণ দত্ত বৰদা মহাশয়ৰ পৰা আমি বহুত প্ৰাৰ্থনা পাইছোঁ।

এতিয়াৰে পাকে প্ৰকাৰে আমি অনেকৰ সহায় পাইছোঁ। মুঠতে ৫০০ৰত লিখা সদাশয় মহাশয় সকলৰ পৰা যথেষ্ট সহায় পাইছোঁ। এটো বাবে এই সকাৰ গ্ৰহণত কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰিছোঁ আৰু আমি নিয়া ৰূপ বেজাৰৰ বাবে ক্ষমা বুজিছোঁ।

পুনঃ ৭।৩।৩০ তাং পৰা এমাং গোৱালপাৰা, শানকোচা, বিলাসাপাৰা, বৰপেটা, শুৱাহাটী, তেজপুৰ, জানুগুৰি, যোৰহাট আদিত দুমাহ ভ্ৰমণ কৰা হয়। এই ভ্ৰমণ কৰোঁ নানা ঠাইত গাইস্কুল, নৰ্মাল স্কুল, সাহিত্য সভা হলাত আমাৰ 'কৌতুক' অঙ্ক দেখুৱা হয়। কাইথেনা অঙ্ক ২।১টা দেখি পুনঃ সাহিত্য সভাৰ কাৰ্যনিৰ্বাহক সভাই ২৭।৪।৩০ তাং অঙ্ক অনুসন্ধানৰ অৰ্থে ২০০ টকা লৈকে মঞ্জুৰ কৰিছে। আমাৰ আশা বাইজৰ উৎসাহত আমিও উৎসাহ পাম।

বিনীত—

শ্ৰীদণ্ডীৰাম দত্ত।

কাইথেলী অঙ্ক পুথি সম্বন্ধে মন্তব্য ।

আশাম সাহিত্য সভা

ঘোৰহাট ২২/১১/২৬ সোমবার ।

(কাৰ্য্যানিৰ্বাহক সভাৰ ২য় অধিবেশন)

[৮]

+ + + + + +

কাইথেলী অক্ষৰলীৰ সম্পৰ্কে চাব কৰ্মটিৰ মত পাঠ কৰা হ'ল ।
এই পুথি ভালদৰে সম্পাদন কৰি উলিয়ালে অসমীয়াৰ এটা
উত্তম সম্পদ হ'ব বুলি এই সভাই বিশ্বাস
কৰে । এই পুথিক সকলো প্ৰকাৰে সম্পূৰ্ণ কৰি সম্পাদন কৰি দিবলৈ
দ-গ্ৰাণক শ্ৰীযুট দণ্ডাবান দত্তলৈ পঠোৱা হওক ।

+ + + + + +

স্বাক্ষৰ...	}	স্বাক্ষৰ---
শ্ৰীধৰচন্দ্ৰ গোস্বামী		শ্ৰীষোগেন্দ্ৰনাথ বৰুৱা
প্ৰধান সম্পাদক ২২ ১১ ২৬		সভাপতি ।

একাদশ বছৰৰ দ্বিতীয় অধিবেশন ।

শনিবাৰ, ১০ আঘোন ১৮৪৯ শক,

২৬।১১।২৭ ইং

+ + + +

৩। কাইথেলী অঙ্ক পুথিৰ সম্পৰ্কে পৰীক্ষক নকলৰ বেপট পাঠ
কৰা হ'ল। আৰু সৰ্ব সন্মতি ক্ৰমে উক্ত পুথি সংগ্ৰহ কৰ্ত্তাক ১০০ এশ
টকা দ্বি পুথি প্ৰকাশৰ সম্পৰ্কে সহায় কৰিবলৈ স্থিৰ কৰা হ'ল। + + +

স্বাক্ষৰ—

শ্ৰীপূৰ্ণানন্দ শৰ্মা

প্ৰধান সম্পাদক ।

১০ আঘোন, ১৮৪৯ শক ।

স্বাক্ষৰ—

শ্ৰীবাধাকান্ত সন্দিকৈ

সভাপতি

২৬।১২।২৭

“কাইথেলী অঙ্কা”ভিধেয়া পুস্তিকেয়ং শ্ৰীযুক্ত দণ্ডী
 বাম দত্ত মহাশয়েন সম্পাদিতা । ইয়ং हि पुस्तिका
 आसाम साहित्य সভा पङ्कतः समुदाहृता, आसामवासिनां
 प्राचिना-मूला-दुर्लभ-सम्पत्तिविद्युः सम्पादक महाशयेन
 यत्नतः संगृहितेति विश्वस्ताः । वयमप्यस्या आलोचनाया
 स्प्रोताम् । संस्कृतविद्यालयेऽस्या बहुलप्रचारात् संस्कृत
 छात्रानामुन्नतिवश्यास्तु विनीतिनम् ॥

स्वाक्षर { ७ विदेश्येव वरदाश्रम विद्यालयाध्यापक
 श्रीवज्रत चन्द्र न्युतिशक्ति व्याकरण तीर्थस्थ
 १८५१ एतच्छुकादीय पौवस्थ द्वितीयादिवसोया-
 लिपिबियमिति ।

পুৰস্কাৰৰ সংক্ষিপ্ত বিৱৰণ ।

“কাইথেলী অঙ্কালীৰ” সংগ্ৰাহক শ্ৰীযুক্ত দণ্ডীৰাম দত্ত মহাশয়ে কাইথেলী অঙ্কনো কি আৰু কেনেকৈ সংগ্ৰহ কৰা হ’ল তাৰ বিস্তৃত বিৱৰণ পাতনিত দিছে। অঙ্ক বিলাকৰ পৰা আগৰ দিনত অসমীয়া কায়স্থ সকলৰ ভিতৰত গণন বিদ্যাৰ চৰ্চা কেনে চমৎকাৰ আছিল তাক বেচকৈ অনুমান কৰিব পাৰি। “লীলাবতী” শুভঙ্কৰী আদি গণিত পুথিত থকা প্ৰণালী সৈতে এই কাইথেলী অঙ্কৰ প্ৰণালীও প্ৰায় মিলে। সংগ্ৰাহকে অহো পুৰস্কাৰ কৰি অনেক ঠাইত কুৰি এই পুথি কলীয়া লোপ পাব গমীয়া গনন বিদ্যাৰ চানেকি উদ্ধাৰ কৰি অসমীয়াৰ প্ৰাচীন গৌৰৱৰ নিদৰ্শন এটি ৰক্ষা কৰাচে। সেইবাবে তেওঁ সদৌ অসমীয়া ৰাইজৰ শ্ৰদ্ধাৰ পাত্ৰ। স্বদেশৰ প্ৰাচীন গুণ বৰ উদ্ধাৰ আৰু ৰক্ষাৰ সম্পৰ্কে “দত্ত” মহাশয়ৰ এই উচ্চম নিশ্চয় প্ৰশংসনীয়।

২। সংগ্ৰাহকে এই পুথিখনি হাতে লিখা হৱস্থাতে উপদেশ আৰু সাহায্য পাবৰ আশাবে আসাম সাহিত্য সভালৈ পঠাইছিল। কাৰ্য্যনিৰ্বাহক সভাই পুথি খনি চাবৰ নিমিত্তে তিনিজন সভ্যৰে পৰীক্ষক সমিতি নিযুক্ত কৰি দিছিল। উক্ত সমিতিৰ মন্তব্য অনুসৰি এই পুথিখনি অসমীয়াৰ প্ৰাচীন গৌৰৱৰ চিন স্বৰূপে প্ৰকাশিত হোৱা উচিত বুলি কাৰ্য্য নিৰ্বাহক সভাই মীমাংসা কৰে; আৰু পুথি খনি প্ৰকাশ যোগ্য কৰি স্তম্ভালাকৈ সভাই দিবলৈ সংগ্ৰাহকলৈ ওভোতাই পঠাবলৈ আদেশ কৰে।

কাৰ্য্যনিৰ্বাহক সমিতিৰ উপদেশ মতে সংগ্ৰাহকে সম্পূৰ্ণকৈ সম্পাদন কৰি দিয়াৰ পিচত পূৰ্ব নিযুক্ত সমিতিৰ সভ্যসকলকে কিতাপখনি পুনৰ

চাই দিবলৈ ভাব দিয়া হয়; আৰু তেওঁলোকৰ মন্তব্য অনুসৰি
 “কাইথেলী অঙ্কাবলী” ছপা কৰি বাইজৰ মাজত প্ৰকাশ কৰিবৰ নিমিত্তে
 সংগ্ৰাহকক সাহায্য স্বৰূপে ১০০ এশ টকা পুৰস্কাৰ দিয়া
 হ'ল। এই পুথিয়ে বাইজৰ পৰা যথোচিত সমাদৰ পাব বুলি কাৰ্য্য
 নিৰ্বাহক সভাই আশা কৰিছে।

চম্পকান্ত সন্দিকৈ হ'ল

যোৰহাট

১ আঘোন, ১৮৫১ শক

ইং ২৭/১১/২২

স্বাক্ষৰ—শ্ৰীপূৰ্ণানন্দ শৰ্ম্মা

প্ৰধান সম্পাদক

আসাম সাহিত্য সভা, যোৰহাট।

স্মৃচীপত্ৰ ।

পৃষ্ঠা

১। প্ৰথম অধ্যায়

(I) সবস্বতী বন্দনা ... (৬টা) ... ১—৪

২। দ্বিতীয় অধ্যায়

(I) আবভুল ... (৫৫টা) ... ৪—৩৯

৩। তৃতীয় অধ্যায়

(I) পুৰণ অঙ্ক নিয়ম ... (৬৭টা) ... ৩৪—৮০

৪। চতুৰ্থ অধ্যায়

(I) বিশিষ্ট ভাবৰ আমোদজনক চমৎকাৰ অঙ্ক (১১০টা) ৮০—

৫। পঞ্চম অধ্যায়

ওপৰাধি ... (৭টা) ... —১৪৪

(I) * ১ শুভঙ্কৰ কাব্যস্থঃ—এওঁ বহুত অঙ্ক বচনা কৰে। শুভঙ্কৰী মৌখিক গণনাও এওঁৰে বচিত। এওঁৰ ঘৰ কামৰূপৰ ধৰ্মপুৰ মৌজাৰ অন্তৰ্গত চামটা গাঁৱত আছিল। চামটাৰ বৰ্তমান মজুমদাৰ বংশৰ উপৰি পুৰুষ। এই কথা প্ৰাচ্য বিজ্ঞানমহাৰ্থৰ শ্ৰীল শ্ৰীযুক্ত নগেন্দ্ৰমাধ বসু মহাশয়ে কয়। আমাৰ অল্পমানত ই সঁচা বুলি ধৰা ন পৰিল।

(II) চূড়ামণিঃ—একে নামৰ দুজন পণ্ডিত। এজন চণ্ডীৰ ভূঞাৰ বংশৰ। বৰদোৱাত ঘৰ থকাৰ প্ৰমাণ আছে।

(III) দুৰ্গাবৰ বা দুৰ্গাবৰী কাব্যস্থই গীতি কাব্যত লিখা দুৰ্গাবৰী পুথি কামৰূপত আছিল প্ৰচলিত। এওঁৰ ঘৰ হাজো, মনাই কুছিৰ ওচৰত আছিল।

(iv) কাইথেলী “খ” হে যদিও এই পুথিত “ঠ” আছে।

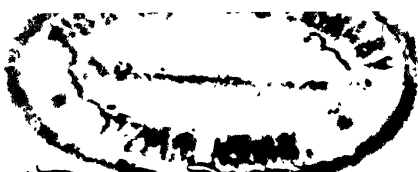
(v) হৃদয়ানন্দ ধৰ্মপুৰ মৌজাৰ বৰি গাঁৱৰ শ্ৰীযুত ধনীৰাম দত্ত মহাশয়ৰ উপৰি পুৰুষ।

সাহিত্যিক চিহ্ন ।

১। (১) শশী, চন্দ্র, নিশাপতি, মহী	...	১-১
(২) নেত্র, ডুজ, কব, পাখা	...	২-২
(৩) বাস, বহি	...	৩-৩
(৪) বেদ, যুগ	...	৪-৪
(৫) বাণ	...	৫-৫
(৬) বস, ঋতু, বিত	...	৬-৬
(৭) সমুদ্র, মূনি	...	৭-৭
(৮) বসু, নাগ	...	৮-৮
(৯) গ্রহ	...	৯-৯
(১০) দিশ, লোকপাল	...	১০-১০
(১১) কল্প	...	১১-১১
(১২) আদিত্য	...	১২-১২
(১৩) ভুবন	...	১৪-১৪
(১৪) গগণ, আকাশ	...	০-০
(I) বৃন্দা	(শূত্র) (X) ছইপাখা	(বাইশ)
(II) কঙ্কি বা কণ্ঠ	(ক্রান্তি) (XI) চটা	(ডোখর, ২৩)
(III) বৎ	(কবা) (XII) আউব	(আক)
(IV) বেঞ	(টাৰ) (XIII) বেওব	(এধাব)
(V) একুন	(এক) (XIV) ছবা	(ছহ) ছবাব
(VI) কেকব	(কেবেলা) (XV) ছবা	(ন)
(VII) তেকব	(তিনি কবা) (XVI) লাগি	(লৈ)
(VIII) উপ	(কম) (XVII) হেঠেব	সিমান
(IX) মাধবীমাস	(চত-বহাগ)	

কাহিলেই অক্ষ ।

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

—প্রথম অধ্যায়—

সবস্বতী বন্দনা ।

৮৩৫

সবস্বতী সবস্বতী মহাভাগ্যে দেবী ।
 বিজ্ঞা বাগীশ্বরী নীলবর্ণে কুণ্ডল কর্ণে,
 আনে বোলে সবস্বতী আমি বোলোঁ। আই,
 যিবা খিনি পাহরো আই দিবা সোরঁবাই ॥
 মাঝিলেঁ। ফোট, লাগিল গাঁঠি ।
 আই সবস্বতী থাক কর্তত উঠি ॥
 কর্তত থাকি কবিবা হিত ।
 আমাক কবিবা বাজ্ পণ্ডিত ॥

—•:•:•—

কলমৰ উৎপত্তি ।

(১)

কৈলাশ শিখৰে কলমৰ উৎপত্তি ।
মনুষ্যক লই নমাইলা মাৰ সবস্বতী ॥
খজ্ঞক ভুজ্ঞক যেই অগ্ৰজ সমান ।
বিপৰীত দেখোঁ তাৰ জিহ্বা দুই খান ॥
চলিব নোৱাৰে সি নাহি তাৰ বল ।
পৰহস্তে থাকি সিটো মাৰে বজ্ৰসৰ ।
কালি দেৱালিত থাকি দেখোঁ ছায়া মান্না ।
বিপৰীত দেখোঁ তাৰ অদ্ভুত কায়া ॥
ৰাজ সমাজত থাকি যিটো কৰ্ম কৰে ।
সি কাৰণে কলম ভৈলা কৰ্ণৰ উপৰে ॥

(২)

কৰ্ণোপৰে বসতি সদায় হয় তাৰ ।
ভাল-মন্দ সবাকার কৰয় বিচাৰ ॥
বিচাৰ কৰিয়া কিন্তু বহে মৌন খালি ।
পূৰস্কাৰৰ মধ্যে তাৰ মুখে দিয়ে কালি ॥

(৩)

নোহে সৰ্পৰাজ গৰ্ভত শয়ন ।
সঘনে চলে দক্ষিণে গমন ॥

নাহিকে বস দীঘল ঠোট ।
 মাংস নাহিকে হাব গোট ॥
 নংবে আহাব সঘনে চলে ।
 সকল লোকে তাকে পূজা কবে ।

(৪)

দুই জিহ্বা কিন্তু নোহেঁ সপিনী ।
 পঞ্চ ভাতা কিন্তু নোহেঁ পাকালী ।
 কৃষ্ণ সাগরে কিন্তু পিয়ে প না ।

(৫)

এক মূব দুই জিহ্বা কালকূট পাশ ।
 খবতৰ বেগে চলে দূৰকো নাশ ॥

(৬)

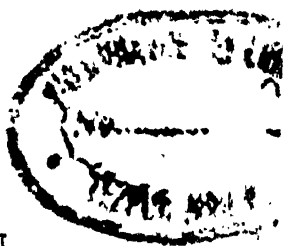
জ্যোতিষ যে আক চুড়ামাণ্ড কহে ।
 বাণেক সবোক প্রতি কাঞ্চন সকলে ।
 নিন্দা নকৰিবা মহামুঢ় অল্পমতি ।
 পঞ্চব সদৃশ তোবার চৰি ।
 োপ দিয়া মোৰ মতি, মনদ লগক ।
 হয়াক কবিলে। বালক সবে সঙ্গতি ।
 প্রথম কালত নানা মত বচনা ।
 মধ্যম কালে ধন উপার্জন :

[৪]

তৃতীয় কাল'ত পুণ্য যে সৰ্ব্বত্র
কহি আছে সৰ্ব্বজন
হেন আনি যত্নে সন্ত উপদেশে
সাধুত পিৰিতি কৰি,
সংসার নিকাৰ এৰাইবাহা তেবে
ভাকি বোলা হৰি হৰি !!

—••*••—

শ্ৰীকৃষ্ণায় নমঃ ।

—দ্বিতীয় অধ্যায়—

আবলুগ ।

চুড়ামণি ।

জয় জয় অনাদি ঈশ্বৰ ভগবন্ত ।
জয় জয় ব্ৰহ্মা । বিষ্ণু মহেশ অনন্ত ॥
হেনয় কৃষ্ণক কৰৌ প্ৰণতি সৰ্বথা ।
বিৰচিলা চুড়ামণি কিতাপৰ কথা ॥
অগাধ শাস্ত্ৰৰ কথা বুজিব নোৱাৰি ;
মহেশ্বৰ আগে পূৰ্বে ক'হ আছে হৰি ।
পৰম গোপনি শাস্ত্ৰ মধ্যৰ কথাটি ।
শুনিলোৱা কাৰ্যস্বৰ বুদ্ধিৰেই আটি ॥
ইটো শাস্ত্ৰ কথা কেৰে নজানন্ত আনে ।
কেবল সহজে মাত্ৰ জানে মহাদেৱে ॥
ইক্ষাকু কুৰু আদি কৰি যত বজা তৈলা ।
ইটো শাস্ত্ৰ তাৰা সবে বিচাৰিবে লৈলা ॥
বন্ধন আনন্দ সবে কিছু ধন পাইলা ।
তাৰা সবে আনি তাক প্ৰচাৰ কৰিলা ॥

[৬]

তাক দেখি অজে পদ কবিবাক চাওঁ ।
অভয় চৰণে যদি আজ্ঞা কিছু পাওঁ ॥
তুমি পূৰ্বে সৰস্বতী মাতৃক যে জানিলা ।
জ্ঞান চক্ৰে তাৰ। সবে হাতে প্রকাশিলা ॥
লক্ষ্মী মাতৃ বিষ্ণুগণে তুষ্ট কৰিলন্ত ।
সেই কাৰণে তাৰ। দেৱ পুজনী ভৈলন্ত ॥
সৰস্বতী মাতৃক যে নমস্কাৰ কৰি ।
আবস্তিলোঁ। পদ গুৰু আজ্ঞা শিবে ধৰি ॥
পূৰ্ব হৈতে মহাজনে অঙ্ক নিবন্ধয় ।
পদবন্ধে জ্যোতিষক চুড়ামণি কয় ॥
নধৰিবা দোষ আত কায়স্থ সকলে ।
ক্ষুদ্র ক্ষুদ্র অঙ্ক কিছু তুলিছোঁ অকলে ॥

(১)

এক বিদ্যালয়ে কিছু আছিলেক ছাত্ৰ ।
তিনি চাহে ইসৰ বিদ্যাত নোহে পাত্ৰ ॥
তথাপিতো গুৰুৰ যে আজ্ঞা কিছু পাইলা ।
ইটো শাস্ত্ৰ খানক যে চাইবাক লৈলা ॥
সৰস্বতী মাতৃক যে নমস্কাৰ কৰি ।
আবস্তিলা পদ গুৰু আজ্ঞা শিবে ধৰি ॥

এক গুৰুঃ প্রথমঃ নাম ।

দ্বিতীয়ে দশম স্তথা ।

ତୃତୀୟେ ଶତକୈବ ।
 ଚତୁର୍ଥେ ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁର୍ବିତଃ ।
 ପଞ୍ଚମେ ଅଷ୍ଟୋତୋ ନାମ ।
 ସପ୍ତେ ଲକ୍ଷ ମୁଦା କ୍ଳୁତଃ ।
 ଅଷ୍ଟମେ ନିଷ୍ଠୋତୋ ନାମ ।
 ନବମେ ଅକ୍ଷୁଦଃ ନାମ ।
 ଦଶମୋନକ୍ଷୁଦ ଶ୍ଵତା ।
 ଧର୍ବେ ଏକାଦଶୋ ନାମ ।
 ମହାଧର୍ବେ ଚ ଦ୍ଵାଦଶଃ ।
 ବୃନ୍ଦ ତ୍ରୟୋଦଶୋ ନାମ ।
 ମହାବୃନ୍ଦ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶଃ ।
 ମହାପଦ୍ମକ୍ଷୁଦ ଷୋଡ଼ଶଃ ।
 ଶଞ୍ଜ ସପ୍ତଦଶୋ ନାମ ।
 ମହାଶଞ୍ଜ ଅଷ୍ଟାଦଶଃ ।
 ଅକ୍ଷୋହିନ୍ୟୁନବିଂଶତିଃ
 ମହା ଅକ୍ଷୋହିନୀ ବିଂଶତିବେବଚ ।
 ଧୂଳିଃ ବିଂଶତିବେକାଧିକଃ ।
 ଶାବିଂଶତିଃ ମହାଧୂଳିଃ ।
 ତ୍ରିବିଂଶତିଃ । ମନାକିନି ।
 ଚତୁର୍ବିଂଶତିଃ ବଦାକିନି ।
 ପଞ୍ଚବିଂଶତିଃ ମାଗବଧ୍ୟାତ ।
 ଷଡ୍ ବିଂଶତିଃ ମହାମାଗବଃ ।
 ସପ୍ତଶତ୍ୟା ସପ୍ତବିଂଶତ୍ୟା ।

[୮]

ତ୍ରି ପଞ୍ଚବିଂଶତିତାଳକଃ ।

ଉନତ୍ରିଂଶବିଂଶତି-ତାଳକ ଶ୍ରବେଂ ।

ଆତଃପରେ ଆବ ଅପବ ଅକ୍ ବର୍ତ୍ତତେ ।

ଇତି ଅକ୍ ଗନିତା ଆର୍ଯ୍ୟା ସମାପ୍ତ ॥

(୨)

ମହୁଷ୍ୟ ପୀଢ଼ା ଶସ୍ତ୍ରା ହାନି କର୍ବୋତେ ଭୂମି କର୍ପବ
ବଚନ ।

ମିନେ କୁଳୀବେ, ମକରେ ଚ କୁଣ୍ଡେ,

ସିଂହେ ତୁଲାୟାଂ, ମିଥୁନେ ଚ ବଗ୍ନେ

କୁଣ୍ଡ ଧନୁକନ୍ତା, ପୟୋ ଧରିତ୍ରେ

ଘେଷେ, ବୃଷେ ଚ ଗଜା ଚଳନ୍ତି ।

କନ୍ୟାପ ଚଳତି ମୃତ୍ୟୁ ହୃତ୍ବିକ୍ତ

ସନ୍ନାଥ ପବନାଗ, କୁଶଳ ସର୍ବଜନ୍ତୁନାମ୍

ପୃଥିବୀକ୍ଷ ଗଜେ ସୋହପି, ବବି ସମ,

କୁଞ୍ଜବାବେ, ଭୂମିକମ୍ପ ଯଦି ସ୍ତତେ ॥

ତଦକୃତବ ଧବ ପ୍ରେମାଣ ॥

(୩)

ଦୀର୍ଘେ ଛାଦଶ ଆଞ୍ଜୁଲି

ପ୍ରେକ୍ଷେ ଅଷ୍ଟାଞ୍ଜୁଲକ ଯେ ପରିମାଣ ବୁଲି

କଦାଚିତୋ ବବ ଯି ଜନେ କବୟ ।

ପ୍ରେକ୍ଷବ ଯେ ଦେବି ଦୀର୍ଘେ ଜାନିବା ନିଶ୍ଚୟ ।

মোহল বিবৰণ কথা শুন দিয়া মন ।
 প্ৰবন্ধিয়া কাগজত লিখিব যতন ।

(৪)

ষি দিশত কৰে যিবা মহল বসতি ।
 কহে সভাষদ সবে শুনা একমতি ॥
 ঔৰথ ভাঙ্গিয়া চাৰি ভাগ কৰিবেক ।
 বামে তিনি ভাগক সুকৰে লিখিবেক ॥
 পুছুকপি আদি ভাগ কৰি চাৰিখান ।
 বামে এক ভাগ চাৰি হৰকৰ স্থান ॥
 দুইভাগ চাৰিয়া তথা দকাতৰ গতি ।
 ত্ৰিভাগ চাৰিয়া হৰে কবত বসতি ॥
 মধ্যে দুই ভাগ জানা ব্ৰেণ্তে হৰে স্থিতি ।
 তাৰ মধ্যে দুই ভাগ কেদাৰ যে কয় ।
 চোট বৰ কেদাৰ কেদাৰ দুই হয় ॥
 ওৰথৰ অৰ্দ্ধভাগে জিহ্না কৰে গতি ।
 জিহ্নাৰ অৰ্দ্ধেক ভাগে বেকনাৰ স্থিতি ॥
 তদৰ্দ্ধ ভাগ নিম বেকলা চলয় ।
 তাৰম পচল জানা হেঙ্কনা দুতয় ।
 এহি সব মোহল লিপিবা কিতাপত ।
 প্ৰশ্নে প্ৰশ্নে কাগজ চয় হোৱয় বেকত ॥

[১০]

(৪)

[পিয়লৰ অৰ্ঘ্যা]

দীৰ্ঘৰ অঙ্কত প্ৰদে পূৰি ।
উভয় অঙ্কক একুন কৰি ॥
দুখানি মুচিলে বহে যত ।
সেইখানি কালি পৰম তত্ব ॥
কালি প্ৰতি কাণি কৰি জ্ঞান ।
চাৰি কাণি এক কঠাৰ প্ৰমাণ ॥
চাৰি কঠায় এক দোন ।
কুৰি দোনে বিশিৰ পোণ ॥
ছয় দোন এক কঠায় ভেকে হয় ।
তিনি বিশি আট্টে দোন হাজাৰে কয় ॥
বোল্ল বিশি কোঠৰ লয় ।
ভাবিয়া দেখ নাহি সংশয় ॥
ববুল্ল বোল খানি নকৰিবা হেলা ।
চৌকটিয়া কৰা লৈবা প্ৰস্তাবৰ বেলা ॥
দীৰ্ঘ প্ৰস্থৰ গজকে পূৰি ।
উভয় অঙ্কক একুন কৰি ॥
দুখানি ত্যজিলে বহে যত ।
সেইখানি কালি পৰম তত্ব ॥
ষেই কাণি সেই পোণ ।
চাৰি কাণি কঠা, চাৰি কঠায় দোন ॥

কুৰি দোনে হয় বিশি ।

ঘোল বিশি কোঠ জমি লৈবা কসি ॥

ভাঙনী :—দীৰ্ঘে ৭ স্ত্ৰে ১০০শ ১০০শ পূৰিলে ১০০০০ হব ।
ইয়াৰে দুই ভাগ ত্যাজিলে অৰ্থাৎ একক, দশক
সংখ্যা এৰিলে ১০০ কালি থাকিব । কালি প্ৰতি
কালি দৰে, ছয় দোন কঠা জমি হয় । এব কুৰি
দোনে বিশি । ঘি পোণ সি বিশি । এক কোঠ
এক বিশি এক দোন এক কঠা এক কালি তিনি
মুঠা ।

পিয়লৰ আৰ্ঘ্যা সম্পূৰ্ণ ॥

(৫)

দীৰ্ঘে স্ত্ৰে পুৰিবা টাণ্ড ।

শেষ দুই ভাগ কৰিবা খণ্ড ॥

খণ্ড ভাগে লেচা জান ।

পৰিত লেচায় কঠাৰ মান ॥

একুশ অঙ্কৰ দোনে পূৰি ।

চাৰি দোনে পূৰা ধৰি ॥

চাৰি কঠায় হবে দোন ।

পূৰণি অঙ্কৰ এহি গুণ ॥

পূৰাৰ জমা দোখানাৰ চাল ।

কহে চামৰাস্বৰাজ পিয়াল

পূৰ্বদেশীৰ পিয়লৰ আৰ্ঘ্যা সম্পূৰ্ণ

চোবাল্লিশ চোবাল্লিশ দিয়া মাথে ।
 চোরা চৌত্রিশ দিয়া তাতে ।
 কি খবি গনি লিখা হে নাথ ।
 পোন্ধরশ বাইশ শূন্য সাত ॥
 সপ্ত শূন্য পাখা পাখা ।
 বাণ চন্দ্রে কবিবা লেখা ॥
 ঘোঁরার পৃষ্ঠে দিয়া বাম ।
 অষ্ট বঠাব এহি নাম ॥
 পাতনি অঙ্ক ১৫২২০৭ ।
 মূল অঙ্ক ৭৩ ।

৭। ষোল্লশ বাইশ শূন্য চয় ।
 ষোল্ল দিয়া পূৰিবি তই ।
 পূৰিয়া ঠক দেখি নিশক ।

৮। [দশাংশ পাতনি অঙ্ক]

দোরা সব নোরা সব .
 দোরা নোয়া বস ।
 চাৰি কাত্তণ চাৰি পোণ ।
 আক গণ্ডা দশ ॥ পাতনি অঙ্ক ।
 ২৫২৫২২৬, মূল অঙ্ক ৪১০ ।

৯ । বাম বাণ বাণ বাণ ভুজ ।
দশাংশৰ ঘৰ অঙ্কে অষ্ট কঠা আন ।
অষ্ট কঠাৰ অঙ্কে দশাংশয় আন ।

১০ । পোন্ধৰশ বাইশ শূন্য সাত
নেত্রে দি পূৰ্বিবা তাত
বৃদ্ধ অঙ্কুষ্টি— ইহাকে বলে
পাতনি অঙ্ক কহে বকুলে ।

১১ । পাতনি অঙ্ক ৪৫৬৬২১, মূলঅঙ্ক
২৪'৩৭" ॥

যুগবান বস বস কৰ শচীখণ্ডা
ভুজ যুগ বান পোণ বস গণ্ডা
ছই বৎ ছই কঠ ভাগৰ শেষ
এহি নিয়মে বৃদ্ধ অঙ্কুষ্টি প্ৰবেশ

১২ । ১৫৮০২৪৬২১২ ।

শশী, কামবাণ, অষ্টবহু শূন্য, কৰ, বেদ বল
নবগ্রহ. শশী, কষ নিষক পৰিজ্ঞান ।
নিষক পঢ়লে বুদ্ধি বাঢ়ে অল্পম ।
কায়স্থ বকুলে কয় ভাগৰ নিৰ্ণয় ।
এক পোণ দশ বতে পিণ্ডক পূজয় ।

১৩ । ২০৭০৩৭০৩৬৮, ভুজভৰ, নেত্র
সপ্তশূন্য কম, সপ্তশূন্য বহি. বস, বহু আন
ই অঙ্কক বুলি উভয় খবিনাম ।
কায়স্থ বাৰ্যবে কয় ভাগৰ নিৰ্ণয়

পোন্ধৰ গঙাই অঙ্ক পূৰিবা নিশ্চয় ।
 যদিবে ভাই তুমি চাহা প্ৰতিকাৰ ।
 ভেটি পানি লোৱা চলা কায়স্থ হুৱাৰ ।
 ভেটি খানি লোৱা তুমি কায়স্থ হুৱাবে ।
 ভাল মাত পিৰিতি কৰিও বাবুধাবে ।
 বস্ত্ৰ কৰ কৰনিও সধকৰ কৰি
 টকা মস্ত্ৰে বিষ ঝাৰি থাক পাৰি
 হৰবিষহৰ । কিতাপত দিলে বিষ নহৈবেক আৰ
 আকে জানি ভায়াৰে কায়স্থক নকৰিয়ো বৈৰী ।
 মাৰিতে জায়াইবে পাবে যেন ধনস্তয়ী ।
 কায়স্থৰ গুণ নাম দাতা ধৰ্মৰাজ ।
 বাস ঠাকুৰাণী কৰে দিব্য সভামাঝ ।
 কলম নামে একবাৰ পৃথিবীৰ স্মৃত ।
 অদ্ভুত আচাৰ সিটো ভূঞ্জে কলিদত ।
 পশু হুই পক্ষী হুই অৰন্যত উৎপত্তি
 ইহাৰ নিমিত্তে কায়স্থৰ সম্পত্তি ।
 হুই বিহঙ্গম দাঘল চৌট ।
 মাংস বজিত শৰীৰ গোট ।
 হুই সৰ্প গৰুত শয়ন ।
 সদায় কৰে দক্ষিণ গমন ॥
 পাৰুপত্তি ন পাৰু ল ।
 ছৌ জহ্বা ন চ সৰ্পিণী ॥
 কৃষ্ণাবক্ৰা ন চ মাৰ্ঘ্যাবি ।
 জি জানন্তি সি পণ্ডিতা ॥

১৪ । এক গৃহস্থের বেঙেনা বাবী ।
 বেঙেনা আছে লক্ষ শাবী ॥
 শাবীত আছে অমৃত ডাল ।
 ছয় ছয় বুৰী লাগে ডাল ॥
 বেঙেনা বেচে ছয় ছয় বুৰী ।
 বুজিও কায়স্থ পাতিয়া খৰি,
 কতনা বেঙেনা কংক কৰি ॥

উত্তৰ ১২০০০,০০০,০০০,০টা বেঙেনা,
 আৰু ৭২০০০০০০০০০ কৰি ।

১৫ । এক শিমলিৰ নব ডাল ।
 একো ডালত নব নব পক্ষী,
 নব নব পক্ষীৰ নব নব বাহা
 নব নব বাহাত নব নব ডিমা ॥
 নব নব ডিমাত নব নব চাঁও ।
 বুজিও কায়স্থ কতনা পাও ॥

উত্তৰ ৫৯১ ০০০ চান্দা ।

১৬ । নব সেৰকৈ হঁটাৰ খান ।
 নব লাখ হটা দৌল প্রমাণ ॥
 মাসেধসে মাহা খাই ।
 সেই ইয়া কত দনে যায় ক্ষয় ॥

১৭ । এক বতি সিন্দূৰে ন জনীক আতে ।
 ন মোন সিন্দূৰে কত জনীক বাতে ।

কহিও কায়স্থ সব কিতাপত চাই ।
কতেক যে তিৰি ভৈলা দিওক বুজায় ।

ভাঙনী :—তাহাব ভাঙনী কথা শুনা মহাশয় ।
চল্লিশ সেবে মোণ জানিবা নিশ্চয় ।
সেহি চল্লিশক ন দিয়া পূৰি ।
সেৰক বুজিবা তাতে কহো নিশ্চ কৰি ।
বত্রিশ অধিক চাৰি শত জানিওক ।
আশী দিয়া পূৰি তাকে তোলা কৰিওক
ছিয়াম্ববৈ পূৰি পুনঃ বতি বুজিওক ।
ন দিয়া পূৰি লিখি কণ্ঠাক লওক ।
ইটো কথা এহিমানৈ সংহৰিয়া ধও ।
শুনা পাছে যেন ভৈল তাৰ কথা কও ।

উত্তৰ :—২৪৮৮৩২০০ তিৰি । (বকুল)

১৮ । গোবিন্দ সেবাবে মনে কণ্ঠাগণ গৈলা
পৰম আনন্দে গৈয়া নিকট চাপিলা ।
স্তুতি জ্ঞোত্র কৰি, সবে কৃষ্ণক ভঞ্জিল
স্তুতিত সন্তুষ্ট হইয়া বস্ত্ৰ এক দিলা ।
সেই বস্ত্ৰ কণ্ঠাগণে চৌপাশে ধৰিলা ।
চাচাৰি আঙুল বস্ত্ৰ সবেও লভিলা ।
গৃহে গৈয়া কন্যাগণে বাতিয়া লৈলস্ত ।
প্ৰশ্নে দুই হস্ত দীৰ্ঘে আঠ হস্ত পাইলস্ত
শুনিও কায়স্থ সব স্থিৰ কৰি মন ।
কত কন্যা কত বস্ত্ৰ কহিও যতন ।

ভাঙনী :—২৪ আঙুলে হাত জানিবা নিশ্চয় ।

৩৬ কণ্ঠা জানা হাতত হোরয় ॥

ষোড়শ হাতক সেই ৩৬বে পূৰি ।

কায়স্থ নোলয় কণ্ঠা বুজ শীঘ্র করি ॥

পাঞ্চশত ছয়সত্তরি কণ্ঠা বুজিওক ।

কণ্ঠাৰ প্ৰমাণ সেই বস্ত্ৰত লওক ॥

উত্তৰ :—৫৭৬ কণ্ঠা ।

বস্ত্ৰ ভুজ দিয়া কদিব গুণন ।

তাত চতুৰ্বিংশে পূৰিয়া জানা ॥

বেদে হৰিবা জানিয়া মন্যা ।

এহি অঙ্কে কণ্ঠা বস্ত্ৰ পয়া ॥

১৯ । সাত পঞ্চাশ তাল

তিনি চোৰ টেণ্টোৱাল

আড়ে, দেব, দেবৰ আশা ;

ডাকে বোলে গুছিল ধাঙা ॥

ব্যক্তাৰ্গ—বিষম পঞ্চকৰ কথা সোধে যিবা নবে ।

সম বিষম একুন কদিয়া সংজ্ঞাক হবে ॥

হৰিলে যিমান লবধত বহি আছয় ।

ভাগে ভাগে পূৰি লৈবা নাহিকে সংশয় ॥

২০ । সাতশ ছাপন্ন হস্তীৰ পাল ।

ষাদশ পৰ্বতে চলে সৰ্বকাল ॥

নব পুষ্কৰিণীত পিয়ে পানী ।

সপ্ত স্তম্ভে বিব কৰি ধবণী ॥

সম কবি সম কবি সম কবি জান !
 কহে কত হস্তী কবপ্র গাণ ॥
 কহিয়ো কাম্বুস্ব সব কিতাপত চাই ।
 দ্বাদশ পর্কতে হস্তী কতেক চরয় ॥
 নব সমুদ্রে ত পানা কতেক যে খায় ।
 সাত গোন স্তম্ভত হস্তী কতেক বান্ধয় ॥

ব্যাখ্যার্থ :—৬৩ ষাঠি তেবদি শস্ত্রে জানি :

৮১ আছি চৌবাশা পিয়ে পানা ॥

১০৮ অষ্টদ্বন্দ্ব শতস্তম্ভে বান্ধা ।

ডাকে বোল গুড়িধা ধান্দা ॥

২১। এক যুথগারি ত্রিপস্থ গামিনী ।

সপ্ত সমুদ্রে পিয়ে পানী ॥

ষড় ছায়া বিশ্রাম বিধা ।

দ্বাদশ গোপে দোহস্ত থিবা ।

ব্যাখ্যার্থ :— যুথগিলা অঙ্ক পুচে ঘিবা জনে :

আত্ম হস্তে ভাগে ভাগে লৈব পূরণে ॥

অন্তে যি হয়, যুথ জানিবা নিশ্চয় ।

ভাগে প্রতি হবিলে সম হয়, নাহিকে সংশয় ॥

২২। ত্রিভি পাবাবত-পঞ্চ, সপ্তভি সপ্তসাবসা ।

সপ্তাভনবহুর্কানি, নবভি ত্রিভি নউব ।

বাজপুত্র বিমোদন । সান্ত্বশত মানসা ॥

ব্যাখ্যার্থ :— মধ্য দিয়া তে ৪।৫ পা ৪ চা ।

ভাঙ্গি ফেলায়ো কাচাফুচা ॥

[(মড়াব অঙ্ক)]

২৩। একে কিনে তিনি মিন্ ।
 তিনি কিনে পঞ্চ হবিণ ॥
 পাঁচে কিনে সাত ছাগ ।
 সাত্তে কিনে এক বাঘ ।
 রূপ দিলা এক শত ।
 তাব সংখ্যা কহিওক ॥

ভাঙনো :—মহাজনে বুলিলেক
 পঞ্চ বস, সপ্ত বস ।
 মধো দিয়া তাক কহ ॥
 নাহিকে সংশয় তাত ।
 কহি আছে কিতাপত ॥
 দ্বিগুণে জন্তক চাবা ।
 বানে রূপ লিখি লবা ॥
 দুই ফালে পুঁবিওক ।
 ধন জন্তু জানিওক ॥

টোকা :—

রূপ		জন্ত
৫	(১) একে কিনে [পঞ্চ (৫)] তিনি মিন্ (৩)	১৫ মাছ
১৮	(৩) তিনি কিনে [বস ৬] পঞ্চ হবিণ (৫)	৩০ হবিণ
৩৫	(৫) পাঁচে কিনে [সপ্ত (৭)] সাত ছাগ (৭)	৪৯ ছাগ
৪২	(৭) সাত্তে কিনে [বস (১০)] এক বাঘ (১)	৬ বাঘ
১০০		১০০

২৪ । ত্রিভি পঞ্চ পাৰয়া ।
 পঞ্চভি সপ্ত ষাড়স ॥
 সপ্তভি নব হংসস্ত ।
 নবভি ত্রিভি সেন ।
 কপ জন্তু এক শত ।
 তাৰ সংখ্যা কহিওক ॥

ভাঙনী :— কিনোহে ক যন্তু খাচা ।
 মাত্ৰে দিয়া তিচা পাচা ॥
 দক্ষিণে জন্তুক চাবা ।
 বামে কপ বুজি লবা ॥
 বহি, বেদ, বান, বেদ ।
 মধ্যে দিয়া লোৱা বেদ ॥
 নাহিকে সংশয় তাত ।
 কহি আছে কিতাপত ॥

টোকা :—

কপ		জন্তু
২	(৩) ত্রিভি 'বহি' (৩) পঞ্চপাৰ	(১) ১৫ পাৰ
২০	(৫) পঞ্চভি 'বেদ' (৫) সপ্তষাৰ	(১) ২৮ ষাৰ
৩৫	(৭) সপ্তভি 'বাণ' (৫) নব হাঁহ	(২) ৪৫ হাঁহ
৩৬	(৯) নবভি 'বেদ' (৫) ত্রি সেন	(৩) ১২ সেন

২৫ । এক দেশে আছে হস্তী সহস্রেক তার ।
 পদ্মবনে পশি পশি কবয় বিহার ॥
 একৈক বিহানে বঢ়ায় গাব ।
 কত পদ্ম ভৈলা কহিও ঠাব ॥
 সম বিষম চন্দ্রাধিক অঙ্ক পূৰি ।
 কহে দূর্গাদো স গুনিয়া অঙ্ক নোহে চুৰি ॥

২৬ । শতসের মধু দেখি খঞ্জাৰি উৰাই ।
 পঞ্চদিনে ভমৰা দেব বাক্তি কৰি খাই ॥
 কতনা বৰিষে খা বাক পাবে ।
 ধৰা কায়স্থ ফলি সকাৰে ॥

বাক্ত অর্থ :—সেবক টকা কৰিবা জানিয়া ।
 তোলাক বাতি কৰিয়া আনিয়া ॥
 দেবে হৰিবা বাতি অল্পমানি ।
 এতেকে বাণে পূৰিলে দিন প্রমাণি ॥

২৭ । এক দেশে আছে ফল অপাৰ ।
 কাকে সুকে ফল বত্রিশ শ, হাজাৰ ॥
 তাৰে পাঞ্চ আম খাই কাকে ।
 তাৰে দেড় কৰি খাই সুকে ॥
 কতনা সুক কতনা কাক ।
 কতনা ফল কহিয়ে তাক ॥

২৮ । আছিল পুষ্কৰিণী এক অতি চমৎকাৰ ।
 চাৰি পাবে আছে চাৰি লিঙ্গ শিৱৰ ॥
 আছয় তাহাত এক অদ্ভূত নিয়ম ।
 দিন প্রতি পূজা কৰে দিয়া পুষ্প সম ॥

প্রতি ঘাটে পুষ্প ধুই পূজিতে লাগয় ।
 ধুইবা মাত্রকে পুষ্প তুণ্ড হোহয় ॥
 এই কপে চাৰি লিঙ্গে পূজিবাক যায় ।
 কপ্তিত পুষ্প হলে এটিও নবয় ॥
 কিমান পুষ্পেবে বাপু লিঙ্গ পূজয় ॥
 কহিওক বিজ্ঞজন নকৰিয়া ভয় ॥

উত্তৰ :— ১৫টা ফুল । প্রতি শিবত ১৬টাকৈ দি পূজা কৰে

২৯ । এক ত্ৰেতেলাৰ নদ লক্ষ পাত ।
 পোন্ধৰ পলে সৰে এক পাত ॥
 কহ কায়স্থ অক্ষক ধৰি
 কতনা বৰিষ পাত যায় সৰি ॥

৩০ । আশী হাত সৰ্প গোট অতি স্থলস্তৰ ।
 পশিব নোৰাবে সৰ্প পৰ্ভৰ ভিতৰ ॥
 সাতদিন সাতবাতি আদ্ আঙুল যায় ।
 কহিয়ো কায়স্থ—সৰ্প কত দিনে পায় ॥

ভাঙনী :— শুনিয়া কায়স্থে পাছে ননে গুনি চাইলা ।
 সেই আশী হাতক যে নিশ্চয় জানিলা ॥
 চতুৰ্দশ দিবসত এক আঙুল জানিবা ।
 চক্সিসেবে পূৰি তাক আঙুল কৰিবা ॥
 আশীক পূৰিয়া আঙুল লিখি লৈবা ।
 চৈধ্যবে পূৰিলে তাত দিনক পাইবা ॥
 তিনি শ যাঠী দি তাহাক হৰিবা ॥

হবিলাত অন্ধ জানা যতেক যে হয় ।
 বছৰ বুলি বুজি লবা নাহিকে সংশয় ॥
 শেষ অন্ধ খানিক যে, ত্ৰিশ দি হৰিবা ।
 মাহৰ হিচাব থিনি তাতে লিখা পাইবা ॥
 ত্ৰিশ দি হবিলে যতেক অন্ধ বয় ।
 দিন ৫ বুজিবা তাক নাহিকে সংশয় ॥
 চৌসত্ৰৰ বৎসৰ আঠ মাহ লিখা পাইবা ।
 আশী হাত সৰ্প গোট গৰ্ভত পশিলা ॥

৩১ । যত তত পক্ষিকি অন্ধ পূৰিবা ত্ৰিশে ।
 একুন কৰিমা অন্ধ বৃন্দা দিবা শেষে ॥
 জমা অন্ধ হৰিলে যত গণ্ডা বয় ।
 টকা প্রতি পবে গণ্ডা হৃদয়ানন্দ কয় ॥
 ওপৰে তামোল তলে দব ।
 তামোল ফিলা অন্ধক হব ॥
 লন্ধে অন্ধক যতেক পায় ।
 কৰিব কাণ্ডে পূৰিমা চায় ॥

মাহৰা কাটা :—

পাইকাৰে ভাই কহ বিশ্বাস ।
 কত কৰি লৈ মাসক মাস ॥
 যত পোণ তত গণ্ডা ।
 তাক কৰিবা তিনি খণ্ডা ॥
 ভাগেক এৰিলে বহে যত ।
 দিনে প্রতি পবে তত ॥

পাইকা জমা হলা ভুঞ্জে ।
 বুন্য দিয়া গণ্ডা গিজ্জে ॥
 বুন্য গুছাইলে যি পোণ দেখি ।
 বট ক্রান্তি দুইগুণে লেখি ॥

৩০ । চাৰি টকাকে হাতী ।
 আধেলীকে ঘোঁৰা ॥
 সিকিকে ভেৰা এটা ॥
 কুৰি কপৰ কুৰিটা ॥

ভাঙনা :—

হাতী	৩টা—টকা	১২টা
ঘোঁৰা	১৫টা—টকা	৭০টা
ভেৰা	১টা—টকা	১০টা
	২০	২০

৩৩ । দু কৰ, কেকৰ, তেকৰ নিমু ।
 কৰাই চাৰি চাৰি জাগ ॥
 কুৰি কৰাই কুৰি ফল ।
 কিনিয়া ভুঞ্জে বাম ॥

ভাঙনা :—

কায়স্থে বোলয় শুনিও কথাৰ ভাঙনা কহো বুজায়
 মনত ভাবিয়া প্রমাণ লওক কিতাপ শাস্ত্রত চাই ॥
 সাতোটা কেকৰ কৰি চৈধ্য কৰা, লিখি লৈবা ।
 তিনি কৰাত নিমু এটা নিশ্চয় জানিবা ।

আক তিনি গোট কবিব বাব গোট জাম ।
ইদবে কুবি কবিব কুবি গোট ফল পাম ॥

৩৪ । চোকে চোকে মইবা ।
পোণে পোণে কইবা ॥
বুৰীয়ে বুৰীয়ে বাটা
কুবি পোণৰ কুবিটা ॥

ভাঙনী :—(১৫) পোন্ধৰ পোণৰ পোন্ধৰ (১৫) কইবা
(৪) চাৰি পোণৰ এক (১) মইবা
(১) এক পোণৰ চাৰি (৪) বাটা

২০	২০
----	----

৩৫ । এক মহুষ্যক এক টেঙা ফল লাগে ।
আনিব লাগে সপ্ত চৌকী ভাঙ্গে ॥
অৰ্দ্ধ অৰ্দ্ধ ফল বাপে প্ৰতি খনে ।
কত ফল কিনিয়া লৈলে কহিয়ো যতনে ।

ব্যক্ত অং :—

ভূজাধিক গণ্ডা ত্ৰিংশবিংশতি ।
অৰ্দ্ধদবে ফল দিবা চৌকী প্ৰতি ॥
এতেকে সম হয় জানিবা নিশ্চয় ।
হস্তে চন্দ্ৰ লয়া যাইবে নাহিকে সংশয় ॥

৩৬ । সোণাৰ মোলে যত পূবণা
কাণ্ডৰ চোকে দহা জানা ॥
বেবে বনীয়া নহৈবা ভ্ৰান্তি ।
কাণ্ডত নি গণ্ডা বৎ ক্ৰান্তি বাতি ॥

হবণ কালৰ অঙ্কখানি ভিতৰ কৰিয়া ।
 আটে নাটে বলে বুদ্ধিয়ে হৰিয়া ॥
 চোকে চোকে দেখি জাক ।
 চোকে পোণে লৈবা তাক ॥
 চোকে পোণে বুৰী সাৰ ।
 পোণে পোণে পঞ্চ বং ॥
 চোক গণ্ডা লৈবা কড়া ।
 পোণ গণ্ডা লৈবা জড়া ॥
 ষোল্ল জয়্য কবি এক বং ।
 কহে বকুলে ধূলি সম্পত ॥
 বকুলৰ বোল খানি নবৰিবা হেলা ।
 চৌকষ্টিয়া কৰা লৈবা প্ৰস্তাৱৰ বেলা ॥

৩৭ . এক দেশে ভূমি অপুৰাব আছে ।
 নদী নিলে তান বন্ধি ভাগ পাছে ॥
 এপাবে আঠাইশ দুপাবে বিংশতি কৰিছিল ।
 গণনা কবিত্তে লাগি কায়স্থ পাৰি দিল ॥
 শুনবে কায়স্থ সবে লেখ মনে ভাগী ।
 বহিবাক আগে জানা অৰুপুৰাব নাটী ।

ব্যক্ত অৰ্থ :—

ত্ৰিকোণ ভূমি যথা পায় ।
 তাক ত্ৰি জোখ কৰি লৈব ॥
 চোট দুই ভাগক লয় কৰি, কৰ দি হৰিব ।
 আৰো এক জোখ তাকো কৰ দি হৰিব ॥

হবিলে যিমান লক্ষ বহিয়াছে ।
 লক্ষক লক্ষে পূদিয়া পাছে ॥
 মাতে হবি বানে পূবি ।
 লেচা কদিব সংশয় নকবি ॥

৩৮ । মণ্ডল আকাব ৫ দিনী পান ।
 চৌদিশে মেবাই দুগিয়া আন ।
 যুগে হবিবা কহিলে । জানি ।
 লক্ষক লক্ষে পূবিব আনি ॥
 চাৰি শতে হবি পূবা জান ।
 মণ্ডলাকাবৰ এহি প্ৰমাণ ॥

৩৯ । অঙ্গহীন নাটী জখা পাই ।
 তিনি ভাগ কৰি জোখাই ॥
 বহু হবিবা কহিলে । জানি ।
 লক্ষক দীৰ্ঘত পূবিবা আনি ।
 চাৰি শতে হবি পূবা জান ।
 অঙ্গহীনৰ এহি প্ৰমাণ ॥

॥ সৰ্পাকৃতবোতথা ক্ৰমঃ ॥

৪০ । গোমূত্র ভূমি যথা পাই ।
 ভেদবে ভেদবে জুখিয়া চাই ।
 ভেদবে যে পূবিবা তই ॥
 চাৰি শতে হবিলে পূবা তই ॥

- ৪১। কুচ্ছণ্ডাব বেথা যতেক পায় ॥
 দুগুণ কৰিয়া তাকে চাই ।
 চোবান্নবৈদ্বি বেথাক পূৰি ।
 গোট বুজা ধনিয়া মনিয়া এৰি ॥
- ৪২। সুপক ডালিষ গোট নাহি কাণা কুজা ।
 পাকৰি হাঙ্গিয়া লেখক বুজা ॥
 যতেক পাকৰি থাকে তাক লিখি লৈবা ।
 পাকৰিত ছিয়ান্নবৈ গোটক ধৰিবা ॥
 এহি মতে ডালিষৰ লিখা গোট ।
 কহন্ত ডাকে নাহি বঢ়া টোট ॥

উত্তৰ :—ভাণ হুইপুট ডালিমৰ শিবত ২৬টাকৈ গুটি থাকে ।

- ৪৩। ত্ৰিশূন্ব বস মহী কৰ ঙ্গিজে ।
 বসু বস বেদ কবেন গুনিজে ॥
 এতে জানহ চৌযুগ সংখ্যা ।
 বিশ সহস্ৰ তিয়ার্জ্জশ্ লক্ষ

- ৪৪। গ্রহ ঘোৰা ইন্দুতেজোবহো সকসুজান ।
 বাজা যুধিষ্ঠিৰ স্বৰ্গে গৈয়ো
 ভবেং কলিযুগ পৰিমাণ ।
 কলিৰাজ্যে ভবেং বাজা, ধৰ্ম্মপুত্ৰযুধিষ্ঠিৰঃ ।
 চতুদ্দশং শতং বৰ্ষং ১৪০০, যুত্ৰাছাদশবৎসবং ১২,
 নন্দঃ পঞ্চশতক্রয়ং ৫০০, গৌতমস্ত চতুর্শতং ৪০০,
 ময়ুৎশ্বকবোবাজং ষষ্ঠ্যধিক শতক্রয়ং ৩৬০,
 সপ্তমন্তবশতং পঞ্চ ৫০০, সোমবাজা মকবয়েং ॥

এই সবলক একুন কবি, শকাদিত্যৰ শক
জুৰি ১৬৮৩, অঠত যি হয় সেই খানি দিন যায় ।
তাকে দি ৪:২০০ হেজ্জাবত কাটিব । এতেকে
লক্ষত যি হয় সেই খানি থাকে বুজা হব ।
নবনগাচন্দ্র জলনা । তাতে শকাদিত্যৰ শক জুৰনা ।
কলিৰ যোৰা বৎসৰ সেই খানি হয় ।
চাবিলক্ষ বত্রিশ হাজ্জাবত কাটিবা নাহি সংশয় ।
ক্ৰৈশাষ্টিকতুলমেকস্ত, ষয়োতুনধ্বানাং,
ষড়্ পাদ্ভুনাঙ্গুলকৈব, চতুবিংশাঙ্গুলেকব ।
চতুঃশেষে ধনুস্ম ৩ঃ, ধনুসাপর্কবিংশতাং
তালৈকোভিধিয়তে, বিংশতালো ভবেৎ দণ্ড,
ক্রোশোদণ্ডচতুষ্টয়, যোজনাপিচতুঃক্রোশে,
সাদিনানিচতুষ্টয়ে, পবমানুযুগে বেণু,
নিষ্কাষেচ্চতুষ্টয়ে, নিষ্কাধাদশিঃশতং,
দিশর্ষপোষবোভবেৎ, চতুঃঘবনস্তৈঞ্জকং,
তৈ চতুঃবিংশমাসকা, চত্বাবঃমাসকাতোলং
তদষ্টঃপনকং ধ্রুবং ।
নাগায়ুতর্ধে . . . . . ত্রিগুনিংবথানাং ৩০০০০,
লক্ষক বোদ্ধা ১০০০০০, দশলক্ষবাত্রি ১০,০০০০০,
পদাত্তুবৃত্তধাঃত্রিংশলক্ষা : ৩৬০০০০০
অক্ষোহিনষ্টকবমোর্কদন্তি !!!

শ্লোক : সবস্বত্যাগ্রসাদেন, মম্বুদ্ধিকর্কলেনম্ব,
অনুশ্রমপিজানামি ভানুমত্যাঃ তিল বধা ॥০॥

২৫। এক সদাগৰৰ ধনৰ সংখ্যা নাই ।
 মৰিবাব কাল আহি মিলিলা নিশ্চয় ॥
 পুত্ৰ ভাৰ্য্যা তাৰ সবাকো মাতিল ।
 তানহাৰ লগে আনো নাগৰি সকলো আসিল ॥
 সবে আসিবাৰ দেখি সাধে নকহিল ।
 পুত্ৰে অন্ধ গতি পাই মনে বুজি পাইল ॥
 এহি বুলি পুত্ৰত কহিলা ধনৰ কাহিনী ।
 ছিয়ান্নকৈ হৰিলে বহিব লাগে তিনি ॥
 পচান্নকৈৰে হৰিলে বহিব লাগে অৰ্দ্ধযুগ । (২)
 চোবান্নকৈৰে হৰিলে বহিব লাগে অৰ্দ্ধেৰ অৰ্দ্ধযুগ ॥ (১) ॥
 এহু বুলি সদাগৰ যমপুৰে গৈলা ।
 টকাৰ কাহিনী সিটো পুত্ৰত কহিলা ॥
 সদাগৰৰ যত ধন তাতে দিখা পাইলা ।
 অন্ধৰ গতি কৈ মাউদ মৰি গৈলা ।
 সংসাৰ ভৰিয়া অন্ধ গোট বৈলা ॥

ভাৱন :—২৪, ২৫, ২৬ ক পূৰি ।

২৩ এৰি একুণ কৰি ॥

তিনিগো পূৰিলে ৮৫৭২৮০ হব ।

২৩ তিৰান্নকৈ তাজিলে ৮৫৭১৮৭ হব ॥

এইখিনি সদাগৰৰ ধন ।

আঠ লক্ষ সাতবহু হাজাৰ একশত ।

আক চাৰি কুৰি সাত জানিবাহা তাত ॥

এহি খানি ধন জানিবা নিশ্চয়

কিতাপত বুজি লোৱা নাহিকে সংশয় ।

৪৬ । আক এক সদাগৰে বুলিলেক বাণী ।
 ষোল্ল দিয়া হৰিলে বহিব লাগে তিনি ॥
 পঞ্চদশে হৰিলেক বহিবেক দুই ।
 চতুৰ্দশে হৰিলেক বাহিবেক এক ॥
 তাক সেহিমতে শত শত গাপিবাহা ।
 পঞ্চদশে চতুৰ্দশে তাহাতে পূৰ্ববা ॥
 তাৰ পাছে ষোড়শেৰে গুণ কুৰি লৈবা ।
 একুশৰ পৰা ত্ৰয়োদশ এৰি দিবা ॥
 এইদৰে সৰ্বমুঠ যত অঙ্ক হৈলা ।
 তাহাতে বুজিয়া পাইবা সংশয় নভৈলা ॥

উত্তৰ :— $(১৪ \times ১৫ \times ১৬) = ৩৩৬$ ।
 $(৩৩৬ - ১৩) = ৩২৩$ ॥

৪৭ । পাইকেবে ঠাই কভু বিশ্বাস কত কৰি লৈয়া
 মাহক মাহ ;
 যত পোণ তত গাণ্ডা, তাক কৰিবা তান খাণ্ডা ।
 ভাগে এৰিলে বহে যত, দিনে প্রতি পবে তত ॥
 এক পূৰ্বা ছাঁহ দশ পাচ-পূৰ্বা মাটি ।
 একফালে টাণ্ড আছে একফালে ষাঠি ॥
 যত পূৰ্বা বোলে তাক চানিশৰে পূৰ্বি ।
 পূৰ্ব টাণ্ড দিয়া মূল অঙ্কক হৰি ॥
 হৰণৰ লক্ষ অঙ্কক পূৰ্বট্যাণ্ডত পূৰ্বি ।
 চাৰি শতে হৰিলে পূৰ্বা ধৰি

৪৮। কলৌ আদ্যে ভবেৎ বাজা, ধৰ্মপুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ
 চতুৰ্দশ শতং বৰ্ষং, যুক্ত ষাদশবৰ্ষং ১৪১২
 নন্দ পঞ্চশতং চৈব ৫০০। গৌতমশ্চ চতুঃশতঃ ৪০০,
 ময়ুবশ্চ কৰোবাজ্য ষষ্ঠাধিক শতং ত্ৰয়ং ৩৬০,
 সপ্তাধিক শতং পঞ্চ, সোমবাজ্য মকবয়েৎ ৫০৭,
 এই খানি কলিত বাজাৰ ভোগ।
 সত্যযুগৰ দিন ১৭২৮০০০, ত্ৰেতা ১২২৬০০০,
 ষাপৰ ৮৬৪০০০, কলি ৪৩২০০০ ॥
 মুঠতে চাৰি যুগৰ দিন ৪৩২০০০ - ॥

৭২। কৰ্গীৰ নাম গুণ কবি, দাবতিগি একত্ৰ কবি।
 দেদমিশলাই সাতে হবি। এক তিন বয় বাণ,
 যমদ ঘবৰ টানি খান, ছই চাৰি বয়,
 ছয়দিন কয়েক বিন্দু হয়।
 যদি থাকে শূন্য সাত তবে কৰ্গীৰ মৃত্যু পাত ॥

৫০। পেটের বিষ উঠাতে নাপাব।
 বিষ নাহোবাটোকী খুঁদাব ॥
 পানিঃ নাশৰ মন্ত্ৰ :-
 জগৎ সংহাৰ স্থিতি আছে নিবন্ধন।
 প্রথম খাসত বাজ ভৈলা দেবগণ ॥
 ঝক চাম যজুর অধৰ্ব নাম।
 ব্রহ্মাক কবিলা দান ॥
 চাব বেদৰ চাৰি অক্ষর তুলি।

ব্রহ্মা উচ্ছাৰিলা, চৌষষ্টি বোগ,
ব্যাদি হাবামন্দ কৰা পাণিকৃত ভৈলা,
হং হং তং বিং ফট ।*

৫১ । ইন্দ্রব অমবাবতী বনে পাৰিজাত আছে ।
নিতে দশলক্ষ পুষ্প ফুটি থাকে গাছে ।
শতক বৎসৰে কোনে কৰিবে কওনা ।
একেক পুষ্পৰ মূল্য লক্ষ কোটি সোণা ॥

৫২ । এক গৃহস্থৰ পাঞ্চ ভাই ।
মুঠতে আছে বিংশতি গাই ॥
বাড় বাড়িয়াই এগুণ ক্ৰমে ।
বাৰ্গী দিব লাগে পাঞ্চকো সমে ॥
শুনবে কায়স্থ কহিও মাটি ।
ভাগে বাব ধনু নটহবা ঘাটি ॥

৫৩ । এক সদাগৰ ৭৭৭ রূপ হাতত লৈ ।
নৃপতিৰ ঠাইত মাগিলে গৈ ॥
ত্ৰি শূণ্ড তিনি জনে দিলে ।
ভ্ৰমা পতি উপবত দিব মিলে ॥
তলত বি হয় জানিবা ধন ।
এই অঙ্কৰ নাম কাটন ॥

৫৪ । পাচ্চায় নবাবৰ হাতত ।
চিপাহৌলৈ ধন দিয়ে ॥
উত্তম মধ্যম প্রাকৃত দৰে ।
মাহিলী ধন দেই ।
উত্তম ২৬০, মধ্যম ২৩০,
প্রাকৃত ১১৫ । মঠ ধন ৩৬০০০ ।

	০২	০২	০২	০২	
N O	১	৮	৩	৮	ON
N O	৩	৬	৩	৬	ON
N O	৭	২	৯	১১	ON
N O	৭	২	৩	৪	ON
	২০	২০	২০	২০	

৩।উত্তর ইয়াক শিবা
 ধি খাইলে সৰু
কাপালতা মই
 এতেকে বিষ গুছে। ভূজ
 পত্রত লব।
 (ভূজ পত্র দোকানত
 পায় তাতে এইটো ২০
 ঘবৰ লিখি ললে বিষ গুছে
 (কপালত জগতা+মাটি)

উত্তর

	কাক	ধুজি	ধুজ	ধুম
কাক				ধুম্বী
গজ				সিংহি
গজ				সিংহ
ধব				স্মান
ধবি	বুধ	বৃষি		স্মন

পশ্চিম

ধুজৰ উত্তর
 গজৰ পূব,
 বুধৰ দক্ষিণ
 আধিবৰ শুভ
 পূব সি হব পশ্চিম
 পাই য়েবে,
 সৰু সুখ
 মিলায়ে তেবে
 (ঘবৰ ভেটি
 বান্ধা নিয়ম)।

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

তৃতীয় অধ্যায় ।

জ্যোতিষচূড়ামণি ।

(সংখ্যা)

- ১। সবস্বতী মাতৃক ষে নমস্কাৰ কৰি ।
আবন্তিলোঁ পদ গুৰু আজ্ঞা শিবে ধৰি ।
প্ৰথমতে এক দুই ক্ৰমে দশ ভাগ ।
দশে দশে শতভাগ জানিবাহা আগ ॥
একত শূন্য দিয়া দশক বুজিবা ।
দশমত শূন্য দিলে শতক জানিবা ॥
শতভাগে শূন্য দিলে সহস্ৰক জান ।
সহস্ৰত শূন্য অযুতৰ পৰিমাণ ॥
অযুতত শূন্য লক্ষ নিশ্চয় জানিবা ।
লক্ষত শূন্য দিয়া নিযুত বুজিবা ॥
নিযুতত শূন্য কোটি জানিবাহা সাৰে ।
সপ্তবিংশতিক লাগি এহিমতে বাঢ়ে ৷
একং দশং শতং সহস্ৰক জানিওক ।
অযুত লক্ষে নিযুত কোটিক লওক ॥
অৰ্কুদ নিৰ্কুদ খৰ্ক মহাখৰ্ক জানা নিস্ত কৰি ।
পদ্ম মহাপদ্ম শঙ্খ মহাশঙ্খ ধৰি ।
বৃন্দ মহাবৃন্দ ধূলি মহাধূলি জান ॥

DISTRICT LIBRARY
(HEM BARUA COLLECTION)

অক্ষোহিনী মহা অক্ষোহিনীৰ প্ৰমাণ ।
 ত্ৰিবিংশ ভাগক যে সাগৰ বুলিওক ।
 চতুৰ্বিংশ ভাগে মহা সাগৰ লৈওক ।
 ব্ৰহ্ম, পদাকিনী, মহাপদাকিনী জ্ঞান ।
 সপ্তবিংশতিক লাগি লয়োক প্ৰমাণ ।
 প্ৰথমতে সক নেওটা খন বুজি লৈবা ।
 দুই চাৰি ক্ৰমে মধ্যে নেওতাক জানিবা ।
 দহা, শতা ভাগ ইয়াত বুজিয়া লইবা ;
 পাছে আঠ কঠাৰ যে প্ৰমাণ কৰিবা ॥

উদাহৰণ (ক)

১৪	১৩	১২	১১	১০	৯	৮	৭	৬	৫	৪	৩	২	১
						অ	কো	ণি	লা	অ	হা	শ	এ
মহাপ	প	মহাধ	খ	ণি									
২৭	২৬	২৫	২৪	২৩	২২	২১	২০	১৯	১৮	১৭	১৬	১৫	
মহাপ	পদা	ব্ৰহ্ম	মহাসা	সা	মহাঅ	আক্ষো							
							মহাধু	ধূলি	মহাবু	বৃন্দ	মহাশ	শ	

অমিশ্ৰ পূৰণ (আঠকঠা)

- ২। সপ্ত শূন্য পাখা পাখা, বান চক্ৰ বামে লিখা ।
 সেই অঙ্ক বামে পাতি লইবা ॥
 বহু সপ্ত দিয়া তাৰ পূৰ্ববাহা ভাগ ।
 একত্ৰ কৰিয়া আঠকঠা পাইবা লাগ ॥
 বহু সপ্ত ছুণ্ড কৰিয়া তাক লৈবা ।
 দশ ভাগ এহি ক্ৰমে তাহাতে জানিবা ॥

পূৰণ কৰিবা তাক এহি অমুকপে ।
 আঠকঠা এহিকপে জানিবা স্বকপে ॥
 ইটো কথা এহিমানো সংহৰিয়া খণ্ড ।
 দশংশীয়াৰ আৰ্ধ্যাক যে প্ৰবন্ধিয়া কণ্ড ॥

উদ্ধাহৰণ :—(খ) [২২ পৃষ্ঠা]

মিশ্ৰ পূৰণ (দশংশীয়া)

৩। দুয়া, বান দুয়া বাণ দুয়া দুয়া বস ।
 চাৰি কাৰণ চাৰি পোণ আৰু গুণা দশ ॥
 দক্ষিণক লাগি অৰু ক্ৰমে পাতি নিবা ।
 এক দুই ক্ৰমে জুৰি তাহাতে জানিবা ॥
 অষ্টকৰ্মৰ দৰে তাৰ পূৰ্ববাহা ভাগ ।
 দশংশীয়া যাক বোলে তাতে পাইবা লাগ ॥

উদ্ধাহৰণ—(গ) [২৫ পৃষ্ঠা]

(বিছাউটি ।)

৪। বিছাউটি যাক বোলে তাক শুনিওক ।
 আৰ্ধ্যাক লিখিয়া তাৰ প্ৰমাণ লওক ॥
 যুগবান বস বস ভুজ শশী খণ্ডা ।
 ভুজ যুগ বান পোণ দিবা বস গুণা ॥
 দুই কৰা দুই কণ্ড তাক লিখি লৈবা ।
 এহি খানি বিছাউটি আৰ্ধ্যাক জানিবা ॥
 ভুজ যুগ বাণ পোণ বস গুণা লৈবা ।
 আৰু আঠ কণ্ডিয়া অৰুত গনিবা ॥

একং দশং শতং সহস্রক জানিওক ।
 অযুত ধৈ লাথ নিযুত কোটি লওক ॥
 ইটো কথা এহিমানৈ সংহবিয়া থও ।
 দস্ত কঠ কড়া গণ্ডা বুৰি পোণ কও ॥

উদ্ধাহৰণ :—(খ) [২২ পৃষ্ঠা]

মিশ্র-বাশিৰ-সংখ্যা ।

- ৫ । নব পথায়ৈ বসে জয়া জানিবা নিশ্চয় ॥
 অষ্ট জয়ায়ে এক বালা নাহিকে সংশয় ।
 সপ্ত বালায়ে দস্তক যে জানিয়া থৈবা ॥
 তিনি দস্তে কঠ হোৱে তাতে লিখি লৈবা ।
 তিনি কঠে এক কৰা বাখিবাহা সাৰে ॥
 চাৰি কৰায় এক গণ্ডা বুজিবা সত্বেৰে ।
 পাঁচ গণ্ডায়ৈ বুৰী জানিবা নিশ্চয় ॥
 কুৰি গণ্ডায় এক পোণ নাহিকে সংশয় ।
 চোক কাওনক সবে জানা এহিকপে ॥
 দশ ভাগে অষ্ট বাঢ়ে জানিবা স্বৰূপে ।
 চাৰি পোণে এক চোক জানিবা নিশ্চ কৰি ॥
 ষোল্ল পোণে এক কাৰণ্ বুজা শীঘ্ৰ কৰি ।

ত্রিশ সংখ্যান চালন ।

- ৬ । এক দশে দশ দশ চালনত হয় ।
 এক কণ্ঠে দশ কণ্ঠ নাহিকে সংশয় ॥
 দুই দশে কুবি দশ নিশ্চয় জানিবা ।
 দুই কবা দুই দশ তাহাতে বুজিবা ॥
 তিনি দশে ত্রিশ দশ জানিবাহা সাবে ।
 তিনি কবা এক কণ্ঠ বুজিও সতবে ॥
 চারি দশে চল্লিশ দশক জানিওক ।
 চারি কবা চারি দশ তাহাতে লওক ॥
 পাঁচ দশে পঞ্চাশ দশক জানিবাহা ।
 পাঁচ কবা দুই দশ এক কণ্ঠ যাহা ॥
 ছয় দশে ষাঠী দশ নিশ্চয় জানিবা ।
 ছয় কবা দুই কণ্ঠ তাহাতে যে লৈবা ॥
 সাত দশে সত্ত্বি দশক জানিওক ।
 সাতকবা দুই কণ্ঠ একদশ লোক ॥
 আঠদশে আশী দশ শীঘ্র কবি ধব ।
 দুইগুণা দুই কণ্ঠ দুই দশ কব ॥
 নব দশে নব্বৈ দশ তাক জানিওক ।
 দুই গুণা দুই কবা তাহাতে লওক ॥
 দশ দশে জানা শত দশব প্রমাণ ।
 দুই গুণা তিনি কবা এক দশ জান ॥
 এহিমতে বিংশতি ভাগক লাগি লৈবা ।
 তাব পাছে কণ্ঠব যে প্রমাণ কবিবা ॥

এক কণ্ঠে দশ কণ্ঠ নিশ্চয় জানিবা ।
 তিনি কবা এক কণ্ঠ তাতে বুজি লৈবা ॥
 দুই দশে কুৰি কণ্ঠ জানিবা সাৰে ।
 ছয় কবা দুই কণ্ঠ জানিবা সত্বে ॥
 তিনি দশে ত্ৰিশ কণ্ঠ জানিবা নিশ্চয় ।
 দুই গুণা দুই কবা নাহিকে সংশয় ॥
 চাৰি দশে চল্লিশ কণ্ঠক জানিওক ।
 তিনি গুণা চাৰি কণ্ঠ তাহাতে লওক ॥
 পাঁচ দশে পঞ্চাশ কণ্ঠক জানা সাৰে ।
 চাৰি গুণা দুই কণ্ঠ বুজিও সত্বে ॥
 ছয় দশে ষাঠী কণ্ঠ বুজিয়া নিশ্চয় ।
 পাঁচ গুণা হোৱে সিটো নাহিকে সংশয় ॥
 সাতদশে সত্ৰি কণ্ঠক জানিওক ।
 সাৰে পাঁচ গুণা চাৰি কণ্ঠক লওক ॥
 আঠদশে আশী কণ্ঠ বুজিবা সত্বে ।
 ছয় গুণা দুই কবা দুই কণ্ঠ ধৰ ॥
 নয়দশে নব্বৈ কণ্ঠক জানিওক ।
 সাৰে সাত গুণা হোৱে তাহাতে লওক ॥
 দশ দশে শত কণ্ঠ তাহাতে জানিবা ।
 আঠ গুণা চাৰি কণ্ঠ তাহাতে য়ে লৈবা ॥
 কণ্ঠৰ ভাগক আবে এহিমাণে খণ্ড ।
 কবাৰ ভাগক কিছু প্ৰপঞ্চিয়া বণ্ড ॥
 একে কবা দশক কবা জানিবা সাৰে ।
 দুই দশে কুৰি কবা বুজিবা সত্বে ॥

তিনি দশে ত্রিশ যে কড়াক জানিবা ।
 সাবে সাত গণ্ডা হোবে তাহাতে যে লৈবা ॥
 চাৰি দশে চল্লিশ কবাক জানিওক ।
 দশ গণ্ডা বুলি তাক নিশ্চয় লওক ॥
 পাঁচ দশে পঞ্চাশ বৰা জানিওক ।
 সাবে বাৰ গণ্ডা বুলি তাক বুজিওক ॥
 ছয় দশে ষাঠী কৰা শীঘ্ৰ কৰি জান ।
 পঞ্চদশ গণ্ডা হোৱে লয়োক প্ৰমাণ ॥
 সাতদশে সত্ৰবি কৰাক জানিওক ।
 সাবে সত্ৰৰ গণ্ডাত তাহাতে লয়োক ॥
 আঠ দশে আশী কৰা জানা মহাশয় ।
 একপোণ হোৱে তাত নাহিকে সংশয় ॥
 নব দশে নব্বৈ কবাক যে জানিওক ।
 একপোণ দশকৰা তাহাতে লৈয়োক ॥
 দশ দশে শতকৰা জানিবাহা সাৰে ।
 পাঁচ বুৰী বুলি তাক বুজিবা সত্ৰৰে ॥
 কৰাৰ কথাক আবে এহিমানৈ থও ।
 গণ্ডাৰ কথাক কিছু প্ৰপঞ্চিয়া কও ।
 চান্দনত গণ্ডাক সে দশ গণ্ডা লৈবা ।
 দুই দশে এক পোণ নিশ্চয় জানিবা ।
 তিনি দশে ত্ৰিশ গণ্ডা জানিবা নিশ্চয় ।
 ছয়বুৰী হোৱে সিটো নাহিকে সংশয় ।
 চাৰি দশে চল্লিশ গণ্ডাক জানিওক ।
 দুই পোণ বুলি তাক নিশ্চয় লয়োক ।

পাঁচ দশে পঞ্চাশ গুণাক জানা সাবে ।
 দশ বুঝি বুলি সেহি জানিবাহা সাবে ।
 ছয় দশে ষাঠী গুণা তাহাতে যে জান ।
 সাত দশে সত্বরি গুণাব যে প্রমাণ ।
 আঠদশে আশী গুণা চাৰি পোণ হয় ।
 এক চোক হোবে সেহি নাহিকে সংশয় ।
 নব দশে নব্বৈ গুণা বুলি তাক জান ।
 চাৰি পোণ দশ গুণা ভাগব প্রমাণ ।
 দশ দশে শতগুণা পাঁচপোণ জান ।

- ৭। গুণা শেষ ভৈলা এবে পোণব প্রমাণ ।
 এক পোণে দশ পোণ নিশ্চয় জানিবা ।
 দুই দশে কুৰিপোণ পাঁচচোক লৈবা ।
 তিনি দশে ত্রিশ পোণ জানিবাহা সাবে ।
 এক কাৰণ চৈধ্য পোণ জানিবা সম্বব ।
 চাৰি দশে চল্লিশ পোণক জানিওক ।
 দুই কাৰণ আঠ পোণ তাহাতে লৈয়োক ।
 পাঁচদশে পঞ্চাশ পোণক জানা সাবে ।
 তিনি কাণ্ডন ছপোণ বুজিও সম্ববে ।
 ছয় দশে ষাঠী পোণ জানিবা নিশ্চয় ।
 'তিনি কাৰন তিনি চোক নাহিকে সংশয় ।
 সাত দশে সত্বরি পোণক জানিওক ।
 চাৰি কাণ্ডন ছপোণ তাহাতে লৈয়োক ।
 আঠ দশে আশী পোণ জানিবাহা সাবে ।

পাঁচ যে কাওণ হোবে জানিবা সত্বে ।
 নব দশে নবৈ পোণক যে জানিওক ॥
 পাঁচ কাওণ দশ পোণ তাতে যে লৈয়োক ।
 দশ দশে শতেক পোণক জানা সাবে ॥
 ছয় কারণ চাৰি পোণ বুজিও সত্বে ।
 পোণৰ ভাগক আবে এহি মানে থও ॥

৮। চোৰৰ ভাগক পিছু প্ৰপক্ৰিয়া কওঁ ।
 এক চোকে দহ চোক জানিবাহা সাবে ॥
 সাৰে দুই কারণ হোবে বুজিবাহা সাবে ।
 দুই দশে কুৰি চোক পাঁচ কাওণ জান ॥
 তিন দশে ত্ৰিশ চোকে সাৰে সাত কারণ ।
 চাৰি দশে চল্লিশ চোকক জানিওক ॥
 দশ কাওণ ভৈল তাত নিশ্চয় লওক ।
 পাঁচ দশে পঞ্চাশ চোক সাৰে বাৰ কাওণ ॥
 ছয় দশে ষাঠী চোক পোন্ধৰ কাওণ ।
 সাত দশে সত্ৰিচোকক জানিওক ॥
 সাৰে সপ্তদশ কাওণ নিশ্চয় লৈওক ।
 আঠ দশে আশী চোকে কুৰি কাওণ জান ॥
 নব দশে নব্বৈ চোকে সাৰে বাইশ্ কারণ ।
 দশ দশে শতেক যে চোক জানিওক ॥
 পঞ্চিশ কাওণ ভৈলা নিশ্চয় লৈওক ।
 কি কহিবো ইটো কথা এহি মানে বৈলা ।
 পঞ্চকৰ কথা শুনা যেন মত ভৈলা ॥

পঞ্চক

(১)

- ৯। ত্ৰিশ বিশত আনি খবচ পুৰিবা
 জমা অক্ৰ দিয়া তাৰ ভাগক হৰিবা ।
 হৰণত অক্ৰ জানা যত খানি হয় ।
 সেই খানি গণ্ডা বুলি জানিবা নিশ্চয় ॥
 গিৰি প্ৰতি পৰে তাক জানিবাহা সাৰে ।
 জামাত তুলিয়া তাক বুজিয়া সত্ৰবে ॥

(২য়)

- ১০। যত গোট পাঠক পোৱা কাণিক যে আনি ।
 ষোড়শ অঙ্কত তাক পুৰিবাহা আনি ॥
 একুন কৰিলে তাকে অনা কৰি জানি ।
 তাহাক জানিবা নিষ্টে বোলে সবে কাণি ॥
 যদি পাই থাকে তাক চৌগুণ কৰিবা ।
 যদি পাই থাকে আৰু তাহাতে পুৰিবা ॥
 জমা অক্ৰ বুলি তাক জানিবাহা সাৰে ।
 যত টকা কহে গণ্ডা কৰিবা সৰ্বাবে ॥
 গণ্ডা কৰিবৰ আবে শুনিও ধৰণ ।
 তিনি শত বিশ আনি কৰিবা স্থাপন ॥
 ৰূপ দিয়া তাহাত যে পুৰিবা নিশ্চয় ।
 সেই খানি গণ্ডা হোৱে নাহিকে সংশয় ॥
 সেই অক্ৰ খানিক যে কৰিবা উপৰ ।
 জমা অক্ৰ দিয়া হৰা কহিলোহ সাৰ ॥

হবণত অক জানা যতেক যে হয় ।
সেহি খানি গণ্ডা হোবে নাহিকে সংশয় ॥
গিৰি প্ৰতি পবে তাক জানিবাহা সাৰে ।
জমাত তুলিগা তাক বুজিৰো সম্বৰে ॥

(৩য়)

১১ । গোট পাই পোৱা কাণিক জানিবা ।
পাতিয়া অনুক্রমে তাক লৈবা ॥
এহিমতে পঞ্চক সবক জানিওক ॥
কিতাপত চাইয়া আক প্ৰমাণ লৈয়োক ।
চৌষষ্ঠীত তুলি গোট পাইকক জানিবা ॥
তাৰ অৰ্দ্ধ ভাগ আনি দুই পোৱা লৈবা ।
তাৰ অৰ্দ্ধ লইলে পোৱাক যে জানি ॥
তাৰ অৰ্দ্ধ ভাগক যে বোলে দুই কাণি ।
তাৰ অৰ্দ্ধেক লইয়া যে কাণিক যে জান ॥
তাৰ অৰ্দ্ধ ভাগে অৰ্দ্ধ কাণিৰ প্ৰমাণ ।

(৪র্থ)

১২ । আক এক পঞ্চকৰ শুনা বিবৰণ ।
গিৰি টকা সব আনি কৰিবা স্থাপন
যতেক পঞ্চকি অক পূৰিবা বজ্ৰিশে ।
একুণ কৰিয়া অক বৃন্দা দিবা শেষে ॥
জমা অক হৰিলাত যত অক হয় ।
গিৰি প্ৰতি পবে সেহি নাহিকে সংশয় ॥

(৫৪)

- ১৩। আক এক পঞ্চকৰ শুনিও কাৰণ ।
 জমা অকু দিয়া তাতে কৰিবা স্থাপন ॥
 কাওণ চোক পোণ দিয়া তুলিয়া চাহিবা ।
 যদি নহে বুৰা গণ্ডা কৰাক যে দিবা ॥
 সেহি অকু পুৰিলত কপ যে হোৱয় ।
 সেহি খানি বাধিবাহা না'হকে সংশয় ॥

(৬ষ্ঠ)

- ১৪। আক এক পঞ্চকৰ কথা কহো শুনা ।
 বিষম পঞ্চক আক বোলে সৰ্বজন ॥
 চোক পোণ গণ্ডা যদি পঞ্চকে থাকয় ।
 চোকে পোণ পোণে বুৰা নাহিকে সংশয় ॥
 কাওণত চোক যদি চোকে পোণ লৈবা ।
 পোণে পোণে পঞ্চক নিশ্চয় জানিবা ॥
 গণ্ডাত যে কৰা আছে তাক জানিওক ।
 এহি অমুকপে তাৰ প্ৰমাণ লৈয়োক ॥

(৭ম)

- ১৫। আক এক পঞ্চকৰ শুনিও আতপৰে ।
 ... ..
 একত্ৰ কৰিয়া তাতে পাইকক বুজিবা ।
 গোট পাইক পোৱা কাণি তাক বুজি লৈবা ॥
 ষোড়শ অকুত আনি তাহাক পুৰিবা ।
 ... ..

জমা অঙ্ক বুলি তাক জানিবাছা সাবে ।
 যতরূপ কহে গণ্ডা কৰিবাছা তাৰে ॥
 সেই অঙ্ক খানিক যে কৰিবা উপৰ ।
 জমা অঙ্ক দিয়া হবা কহিলোঁধো সাৰ ॥
 হৰিণাত অঙ্ক জানা যতেক যে হয় ।
 এক কাণি পৰে সেই নাহিকে সংশয় ॥
 যত মৌজা থাকে তাকে কাণি যে কৰিবা ।
 সেই অঙ্ক খানি দিয়া তাহাতে পূৰিবা ॥
 সবাকো একত্ৰ কৰি রূপ জানিওক ।
 কহে চূড়ামাৰ্গ চাহি প্ৰমাণ লয়োক ।

(৮ম)

- ১৬ । আৰু এক পঞ্চকক শূনিও আতপৰে ।
- দেবিয়া পঞ্চক আৰু বোলে সব নৰে ॥
 ষোল্ল ভাতৃ সমে এক গিৰি যে আছিল ।
 সাৰে বাৰ রূপ লাগে তাহাতে জানিলা ॥
 চাৰি গিৰি পাচ শিকি কৰি জানিওক ।
 চাৰি গিৰি চৈধ্য আনা তাহাতে লৈওক ॥
 চাৰি গিৰি দশ আনা বুজিয়া যে লৈবা ।
 তিনি গিৰি সাত আনা তাহাতে জানিবা ॥
 এক গিৰি তিনি আনা ভাবত বুজিয়োক ।
 এহি মতে ষোল্ল গিৰি বুজিয়া লৈয়োক ॥
 দুই ভাগ কৰি আৰু দিওক ভগ ই ।
 ছয় টকা এক শিকি ভাগত যে হোৱয় ॥

গিৰিত ভগাই আক দিয়া ভাগ কৰি ।
 ছয় টকা এক শিকা আঠ গিৰি ধৰি ॥
 ইয়াৰ ভাগনি আবে শুনা জাতপবে ।
 পাঁচসিকা কৰি তিনি গিৰিত যে ধৰে ।
 দশ আনা তিন গিৰি তাহাতে জানিবা ।
 সাত আনা তিনি আনা তাতে লিখি লৈবা ॥
 এহি আঠ গিৰিক যে একভাগ কৰি ।
 অপৰ ভাগক তাতে বুজিবা নিষ্ট কৰি ॥
 পঞ্চকৰ কথা আবে এহিমনে পঠ ।
 মাহিনাৰ কথা কিছু প্ৰপঞ্চিয়া কও ॥

মাহিনা

(৩০ দিনীয়া মাহ-হলে)

(১ম)

- ১৭। মাহিনা যতেক বোলে কবিবা দুগুণ।
বুবা বৎ কণ্ড তত কবিবা একুণ।
একুণ কবিলে জানা বহয় যে যত।
দিনে প্রতি পবে নিটে জানিবাছা তত। * ১

(২য়)

- ১৮। থাক এক মাহিনাৰ শুনা বিবৰণ।
'শুন্না দিয়া গণ্ডা লৈবা বুলিলোঁ। বচণ।
শুন্না ক শুছাই তাক দুগুণ কবিবা।
যত অক্ক তত বট্ আক কণ্ড লৈবা। * ২

(৩য়)

- ১৯। থাক এক মাহিনাৰ শুনা আতপবে।
যত কাওন দেই তাক শীঘ্র কবি ধৰ।
যত পোণ হোয়ে তাতে তত গণ্ডা লৈবা।
সেহি গণ্ডা খানিক যে বহু দি হবিবা।
তুই ভাগ বাখিবাছা এক ভাগ এৰি।
ইয়ো এক মাহিনা যে জানা নিটে কবি। * ৩

*১ মাহে ৬ টাকা হলে দিনে কিমান ? *২ মাহে ২৭ টাকা হলে দিনে

পাতন :- $৬ \times ০ = ১২$

১২ বুবা	=	১০	২৪০	=	গঃ	=	১০	অ
১২ কৰা	=	১৩	২৪ × ২	=	৪৮ক	=	১২৭	
১২ ক্রান্তি	=	১১			৪৮ক্রা	=	১৪	

উঃ মোট ১৪ গণ্ডা

মোট ১১৬ গণ্ড

[৫০]

(৫র্থ)

(৫৬০ দিন হলে)

২০ । আক এক মহিনাব কথা কও শুনা ।
বছৰ মহিনা তাক বোলে সৰ্ব্বজননা ॥
এক মহাজনে এক পাইকক স্বায়ে ;
বছৰৰ মূবত সেহি দশ ৰূপ পাবে ॥
মহাজনে পাছে কায়স্থক সুধিলেক ।
দিনে প্ৰতি কত পৰে তাক কহিয়োক ॥
শুনিয়া কায়স্থে পাছে মনত গুনিলা ।
একৰূপ আনি পাছে মনত কৰা কাক কবিলা ॥
বাৰ শত আশী কৰা তাহাক জানিবা ।
তিনি শত ষাঠী দিয়া ভাগক হবিবা ॥
হৰিলাতলক অঙ্ক যতেক যে হয় ।
দিনে প্ৰতি পৰে সেহি নাহিকে সংশয় ॥
ৰূপে প্ৰতি তিনি কৰা এক কণ্ঠ জান ।
আক চাৰি দস্ত জান অঙ্কৰ প্ৰমাণ ॥
হেটো কথা এহিমাণে সংহৰিয়া থওঁ ।
খবিতৰ কথা কিছু প্ৰপঞ্চিয়া কওঁ ॥

খবিদ ।

(১ম)

- ২১ । খবিদ কৰিবে প্ৰতি বোলে ষিৰাজন ।
দৰদিয়া অৰু ক যে হৰিবা তেখন ॥
হৰিলাত অৰু জানা ষত্ৰেক যে হয় ।
তত কৰ ড্ৰব্যৰ গোট নাহিকে সংশয় ॥
যত ৰূপ খবিদ বোলয় ষিবা জন ।
তাক কৰা কৰিবাহা বুলিলোঁ বচন ॥
যদি পোণ গণ্ডা বোলে তাহাক কৰিবা ।
যেহি দৰে দিয়ে মোঁহি দৰে দি হৰিবা ॥
হৰিলাত অৰু জানা ষত্ৰেক যে হয় ।
ততক ড্ৰব্যৰ গোট নাহিকে সংশয় ॥

(২য়)

- ২২ । আৰ এক কাৰণ কৰি দিলা একজন ।
খবিদক কৰিবাক বুলিলা বচন ॥
দেব কৰা দৰে ফল কিনি দিয়া আনি ।
কত ফল পালে মোক কহিয়োক জানি ॥
হেন শুনি কায়শ্বে যে মনে শুনি চাইলা ।
এক কাণ্ড দুই চোক তাহাতে জুৰিলা ॥
দুই চোক দুইপোণ তেব গণ্ডা জান ।
আৰ চাৰি কণ্ড জানা অৰুৰ প্ৰমাণ ॥
এহি দৰে খবিদ বোলয় ষত কাণ্ড ।
তাক এহি দৰে বুজা নিষ্টিক বচন ॥

- ২৩ । আক খবিদৰ কথা শুনা তাত পৰ ।
 বিষম খবিদ আক বোলে সবে নৰ ॥
 পাচ কৰা কৰি যে তেৰ গোট ফল ।
 কাঁহয়ো কায়স্থ সব কত ফল ত'ল ॥
 বাণে হৰি তাহাক যে ত্ৰয়োদশে পুৰি ।
 একত্ৰ কৰিয়া তাতে বুজ শীত্ৰ কৰি ॥
- ২৪ । আক এক কাণ্ড কৰি দিলা এক জন ।
 খবিদ যে কৰিবাক বুলিলা বচন ॥
 কৰি কাণ্ড লইয়া বজ্জাবে চলিলা ।
 সাত পাচ চাৰ দিয়া ফলক কিনিলা !
 পাছে মহাজনে এক বুলিলা বচন ।
 যত ফল পাইলি মোক কহ এখন ।
 শুনি দুতে তিনি পোণ ফল আনি দিলা ।
 তিনি পোণ ফল পাই মনত শুনিলা ॥
 কাত কিবা দৰ কৰি ফল কাঁহিয়ো যতনে ।
 দুতে বোলে বুজি দেওঁ লোৱা এতিক্ৰমে ।
 পাছে কৰি কাণ্ডক কৰা কৰিলেক ।
 দৰক একত্ৰ কৰি দৰে হৰিলেক ॥
 হাবকত আশি আশি দেখিলেক তাক ।
 তিনি দৰে তিনি আশি বুলিলেক বাক ।
 ভাগে ভাগে বুজা যদি দৰে পুৰি চোৱা ;
 পৃথকে পৃথকে ফল কৰি নয়ে কোৱা ॥

এহি মতে যত কাষণ বোলে মহাজন ।
 দবক একত্র কৰি হৰা তাবক্ষণ ॥
 হৰিলাত অক জানা যতেক যে হয় ।
 ততেক দ্রব্যৰ গোট নাহিকে সংশয় ।
 যেটি ভাগ দব দিয়ে তেতি ভাগ কৰি ।
 ফলক বুজিবা তাতে একত্র যে কৰি ।
 কিছুমান কৰি তাতে হৰিলে থাকয় ।
 দবক বুজিবা তাতে কহিলোঁ নিশ্চয় ॥

(৫ম)

২৫ । আক এক খৰিদ গুনিও আতপৰ ।
 বিষম খৰিদ আক বোলে সবে নৰ ॥
 এক মহাজনে সাত কাওণ কৰি দিলা ।
 সাত কাওণ ফল লাগে নিশ্চয় বুলিলা ॥
 মোৰ তাম্বুলৰ তিনি কৰা কৰি জান ।
 দবক একত্র কৰি হৰা তাবক্ষণ ॥
 কোমল তাম্বুলত যে দুই কৰা আন ।
 এক কৰা কৰিব যে চাৰি গোট আম ।
 কাত কিবা কৰি ফল কহিয়োঁ নিয়ম ।
 গুনিয়া কাঞ্চছে পাছে মনে গুনি চাইলা ।
 দুই তিনি এক এহি ছয় অক পাইলা ॥
 এক এক চাৰি ইয়ো ছয় অক ভৈলা ।
 অল্পক্রমে দুদিশ পাতিয়া তাক লৈলা ॥
 দুই ফালে কৰি পাতিয়া যে লৈবা ।

ମଧ୍ୟେ ଅଳ୍ପ ଦିଆ ମାତ କାଠକ ଜାନିବା ।
 ଏକ କାଠକ ଦୁଇ ପୋଷ ତେବ ଗଠା ଜାନ ।
 ଆକ ଚାରି କର୍ଷ ତାତେ ଅଳ୍ପବ ପ୍ରମାଣ ॥
 ବାମ ଝାଲେ ଫଳ ନକ୍ଷିଣତ କବି ଲେବା ।
 ଦୁୟୋ କାଳେ ପୂରି ଧନ କ୍ଷପକ ଜାନିବା ।
 ଈଟୋ କଥା ଏହିମାନେ ସଂହବିୟା ଧର୍ଷ ।
 ନକ୍ଷିଣା ଦିଆବ ଅଳ୍ପ ପ୍ରାପକ୍ଷିୟା କର୍ଷ ॥

ନକ୍ଷିଣାବ ଅଳ୍ପ ।

(୧ମ)

୧୭ । ନକ୍ଷିଣାକ କବିବାକ ଖୁନା ଆବେ ମତ ।
 ଉତ୍ତମ, ମଧ୍ୟମ ପ୍ରାକୃତ ସେ ବିପ୍ର ସତ ।
 ସତ କ୍ଷପ ଦେଇ ତାକ ଖୁନା ସି କବିବା ।
 ବିପ୍ରକ ଏକତ୍ର କବି ନବେ ଦି ହବିବା ॥
 ଚାରିଲାତ ଅଳ୍ପ ଜାନା ଯତେକ ସେ ହୟ ।
 ସେହି ବୁଝି ନବ ବିପ୍ର ତତେକ ନିଶ୍ଚୟ ॥
 ଶେଷ ଅଳ୍ପ ଖାନି ତାତେ ନବ ବୁଝି ଦିବା ।
 ଏହି ମତେ ବିପ୍ରକ ସେ ନକ୍ଷିଣା କବିବା ॥

(୨ୟ)

୧୮ । ଆକ ଏକ ଶତ କ୍ଷପ ଦିଲା ଏକଜନ ।
 ନକ୍ଷିଣାକ କବିବାକ ବୁଲିଲା ବଚନ ॥
 ନକ୍ଷିଣା ଦିଠକ ଏକ ଶତ ବିପ୍ର ଆନି ।
 ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟମ ପ୍ରାକୃତ ବିପ୍ରକ ଜାନି ॥

তিনি রূপ উত্তমক দান কৰিওক ।
 মধ্যম জনক এক আধলি দিওক ।
 প্রাকৃতক এক শিকা কৰিয়ো যে দান ।
 এহি খানি দৰ ভৈলা লয়োক প্রমাণ ।
 উত্তম চক্ৰিশ জন মাতিয়া আনিবা ।
 তিনি রূপ কৰি তামঘাক দান দিবা ।
 চক্ৰিশ বিপ্রত বাসুভৰি রূপ জান ।
 মধ্যম বিপ্রৰ পাছে লয়োক প্রমাণ ।
 আধলিৰ কাতে বিপ্র ছয়ত্ৰিশ গৈল ।
 অষ্টাদশ রূপ গৈলা নিশ্চয় জানিলা ।
 এক শিকা দবে চক্ৰিশক জানিওক ।
 দশরূপ গৈলা তাতে নিশ্চয় লয়োক ।
 এহি দবে লক্ষশত বুজিবাক পাৰি ।
 ভিন্ন দৰ পোয়ে যদি ভিন্ন দবে কৰি ।

২৮ ।

আক এক শত রূপ নূপতি যে দিলা ।
 উত্তম মধ্যম হীন এক শত ভৈলা ।
 তাৰা সবে পাছে আনি ভাগ কৰিলেক ।
 উত্তমক দুই রূপ দান কৰিলেক ।
 মধ্যমক দেৰ গোট কৰি রূপ দিলা ।
 প্রাকৃত জনক লাগি আধলি যে খৈলা ।
 কহিয়ো কায়স্থ সব স্থিৰ কৰি মন ।
 উত্তম মধ্যম প্রাকৃত যে কত জন ।
 কায়স্থে বোণয় শুনিয়োক মহাজন ।
 একশত রূপ তুমি লোবা এতিরূপ ।

বান দিয়া সেই অঙ্ক হবি পেলাওক ।
 অঙ্ক বত পাই তিনি ভাগ করিয়োক ।
 শেষ ভাগ তিনি দিয়া পূরিবা নিশ্চয় ।
 একত্র করিলে তাতে মনুষ্য ওলায় ॥
 দবে দবে ভাগক যে পূরি চাহিয়োক ।
 একত্র করিয়া তাতে রূপ জানিয়োক ।
 এহি দবে যত যত রূপক যে দিবা ।
 এহি মতে বুজিবাহা নাহিকে সংশয়োক ॥

টোকা

$$\begin{aligned}
 & ১০০ \div ৫ \\
 & = ২০ \\
 & ২০ \div ৩ = ৬\frac{২}{৩} \\
 & ৬\frac{২}{৩} \times ৩ = ২০ \\
 & ২০ \times ২ = ৪০ \text{ টাকা} \\
 & ২০ - ৪০ \quad ,, \\
 & ২০ - ৩০ \quad ,, \\
 & ৬০ - ৩০ \quad ,, \\
 \hline
 & ১০০ \mid ১০০
 \end{aligned}$$

(৪র্থ)

- ২৯ । আক একঃনে কিছুমান কবি দিলা ।
 দক্ষিণাক করিবা ক আদেশ কবিলা ।
 চাৰি অনা দুই অনা এক অনা জান ।
 শেষ ভাগ যত থাকে লওক প্রমাণ ।
 চোক পোণ গণ্ডা যদি শেষ ভাগে থাকে

এহি দবে যত হোবে কবিবা তাহাকে ।
 রূপৰ যে সেই দৰ কবিবাহা সাৰে ।
 দবৰ প্ৰমাণ তাক বুজিবা সত্বে ।
 যত ভাগ দৰ বিপ্ৰ তত ভাগ কৰি ।
 দৰ বুজি শেষে যত দিবা শীত্ৰ কৰি ।
 দবে দবে ভাগক যে পূৰি চাহিয়োক ।
 একত্ৰ কৰিয়া তাতে রূপ জানিয়োক ।
 ইটো কথা এহিমানৈ সংহৰিয়া থও ।
 পিয়লৰ কথা কিছু সংহাপিয়া কও ॥

পিত্ৰল

৩০ । প্ৰথমে দীৰ্ঘ প্ৰস্থ তাক লেখি লৈবা ।
 প্ৰথম অক্ষ লৈয়া সেই দীৰ্ঘত পূৰিবা ॥
 একত্ৰ কৰিয়া তাক কালি কৰি জান ।
 চাৰি শতে হৰিলত পূৰায় প্ৰমাণ ।
 পূৰা দোণ কঠা লেছা তাতে বুজি লৈবা ।
 পকা কেচা লেছা কম খানি তাহাতে বুজিবা ।
 ষোল্ল দিয়া তুলিলত কেচা লেছা হয় ।
 চাৰি শতে হৰিলত নাহিকে সংশয় ।
 পাচ কঠাই যদি দোনক যে ধবে ।
 কেচা কঠা বুলি তাক জানিবাহা সাৰে ॥
 পচিশ গণ্ডাই পকা জানিবা নিশ্চয় ।
 কুৰি গণ্ডায় কেচা যে নাহিকে সংশয় ॥

পাঁচ গণ্ডাক আনি চাৰি দিয়া পূৰা ।
 পাঁচ দিয়া তাহাৰ যে ভাগ তাতে হৰা ।
 হৰিলাত অৰু জানা যতেক যে হয় ।
 সেই খানি পকা লেছা নাহিকে সংশয় ।
 তেবে চাৰি কঠাক যে দোন কৰি জান ।
 কহিয়ো কায়স্থ সব ইহাৰ প্ৰমাণ ॥
 একপূৰা মাটি ধৰিলেক এক জন ।
 দীৰ্ঘ নাহি কয় তাক বুলীলা বচন ।
 পথালী জুখিলা চাৰি টাৰ যে আছয় ।
 কহিয়ো কায়স্থ দীৰ্ঘ কতেক লাগয় ।
 শুনিয়া কায়স্থে পাছে মনে গুনি চাইলা ।
 চাৰি শত অৰু আনি পূৰায়ে পূৰিলা ॥
 প্ৰস্থ দিয়া হৰিলত লৰু যত পায় ।
 সেই খানি দীৰ্ঘ অৰু নাহিকে সংশয় ॥
 আৰু এক মাটি ধৰিবাক এক জন ।
 দীৰ্ঘ নাহি কয় তাৰ বুলিলা বচন ॥
 পথালী জুখিলা দহ আজুল আছয় ।
 কহিয়ো কায়স্থ দীৰ্ঘ কতেক লাগয় ॥
 শুনিয়া বায়স্থে পাছে মনে গুনি চাইলা ।
 চাৰি শত অৰু আনি পূৰায়ে পূৰিলা ॥
 সেই অৰু খানিক যে ছত্ৰিশে পূৰিবা ।
 একুন কৰিয়া অৰু বৃন্দা শেষে দিবা ।
 সেই খানি গণ্ডা বুলি জানিবাহা সাৰে ।
 প্ৰস্থ দুগুণ কৰি হৰিবা সহৰে ॥

হৰিলাত অঙ্ক জানা যতেক বে হয় ।
 সেহি খানি দীৰ্ঘ অঙ্ক নাহিকে সংশয় ॥
 প্রস্থত দুঃশ গুণা জানিবাহা সাৰে ।
 দীৰ্ঘত গুনিয়া তাতে বুজিয়া সত্বে ॥
 চাৰি শত দিয়া তাৰ হৰিবাহা ভাগ ।
 এপূৰা মাটিক যে তাতে পাইবা লাগ ।
 যত যত আঙ্গুলীয়া পিয়ল যিটো ধৰে ।
 সেহি মতে কৰিবাহা কহিলোঁহো সাৰে ।
 লোৰা শত পূৰা তাতে বুজিয়া নিশ্চয় ।
 লেী আঙ্গুল আক পিয়ল বোলয় ॥
 টাৰত আঙ্গুল যদি বুজিবাক চাবে ৷
 চৰিংশ আঙ্গুলে হাত নিশ্চয় যে হোবে ।
 যত হাত হোবে তাক চাৰিশতে পূৰি ।
 আঙ্গুল থাকয় যদি তাহাত যে যুৰি ॥
 গুণক কৰিবা তাক গুণা কৰিয়োক ।
 একত্ৰ কৰিয়া তাৰ তাতে বুজিয়োক ॥
 আধা টাৰৰ দুই চোক জানিবা নিশ্চয় ॥
 চোকে তেৰ হাত চাৰি আঙ্গুল হোবয় ।
 দুই পোণে এক জলে আক যে আঙ্গুল ।
 একুণে বুজহ যদি কুৰি যে আঙ্গুল ॥
 এক পোণে দশ আঙ্গুল জানিয়োক ।
 দশ গুণায়ে পাচ আঙ্গুল লয়োক ॥
 দুই গুণাই এক আঙ্গুল জানি লৈবা ।
 কিতাপত চাই আক প্রমাণক লইবা ॥

ছয় হাত এক জলে চাৰি আঙ্গুলত ।
 এই ডালি টাৰ লৈয়া বৃজিবাহা তৰু ॥
 টাৰ যে কিছু যদি বঢ়া টুটা হয় ।
 ক্ষয় বৃদ্ধি কৰি তাক লইবা নিশ্চয় ।
 চোক পোণ গণ্ডাক যে এহিমতে জান ।
 কিতাপত চাইয়া আৰু লৈয়োক প্ৰমাণ ॥
 দীৰ্ঘে এক শত টাৰ জানিবা নিশ্চয় ।
 পথালী জুখিলা এক আঙ্গুল আছয় ॥
 কহিয়ো কায়স্থ সব ইহাক যে চাই ।
 কত খানি মাটি ভৈলা কহিও বুজায় ॥
 গুনিয়া কায়স্থে পাছে মনে গুনি চাইলা ।
 এক আঙ্গুলক যে দুগুণ কৰিলা ।
 সেই দুগুণ আঙ্গুল দুই গণ্ডা কৰি ।
 শতকত তুলিবাহা কহো নিষ্ট কৰি ॥
 দুই চোক দুই পোণ তাহাতে জানিবা ।
 আৰু লেছা কুৰি আঙ্গুলক ভেট পাইবা ।
 এহি মতে যত আঙ্গুল যে হোৱয় ।
 দুগুণ কৰিয়া তাত বৃজিবা নিশ্চয় ॥
 পূৰ্ব্ব মহাজনে আৰু নিবন্ধি আছয় ।
 প্ৰবন্ধে জ্যোতিষ বে চুড়ামনি কয় ॥

যোশা

- ৩১। কুণ্ডলি আকাৰ মেদিনী খান ।
 চোমেৰ কৰিয়া জুথিয়া আন ।
 বেদে হৰিবাহা কছিলোঁ জানি ।
 লক্ক লক্ক পুৰিবা আনি ।
 চাৰি শত দিয়া হৰিবা ভাগ ।
 লক্ক অক্ক পূৰা পাইবা লাগ ।
- ৩২। ত্ৰিকোণ ভূমিদ শুনা কাৰণ ।
 দুই ফাল জুপি কৰা সমান ।
 একফালে আনি অক্ক লইবা ।
 প্ৰস্থ অক্ক বুলি তাহাক জানিবা ।
 দীৰ্ঘ অক্ক দিয়া প্ৰস্থক পূৰি ।
 উভয় অক্কক একুণ কৰি ।
 চাৰি শত দিয়া পূৰিবাহা ভাগ ।
 পূৰা দোণ কঠা পাইবাহা লাগ ।
- ৩৩। সৰ্পৰ আকাৰ মেদিনী খান ।
 দফে দফে তাক জুথিয়া আন ।
 ষত দফে হোয়ে একত্ৰ কৰি ।
 দফা দিয়া তাৰ ভাগক হৰি ।
 হৰিলাত অক্ক জানা যতেক পায় ।
 সেহি প্ৰস্থ অক্ক নাহিকে সংশয় ।
 প্ৰস্থ অক্ক খানি দীৰ্ঘত পূৰি ।
 উভয় অক্কক একুনক কৰি ।

চাৰি শত দিয়া হৰিবাৰা ভাগ ।
লৰুে অৰুে পূৰা পাইবা লাগ ।

পদ

- ৩৪ । গোমূত্ৰ ভূমিৰ বৰু হোৱে ষথা তথা ।
পেটে ভেজুৰে তাক জুখি লৈবা তথা ।
পেটক ভেজুৰেৰ পংক্তি যে হৰিবা ॥
দীৰ্ঘত পূৰিয়া ভেজুৰৰ লৰু লইবা ।
চাৰিশত দিয়া তাৰ হৰিবাৰা ভাগ ।
লৰু অৰুে পূৰা দোণ পাইবা লাগ ।
- ৩৫ । পৰ্কত জুখিব খোজে যিটো নৰে ।
চাৰি বেৰে আগে গোৰে মধ্য লেখা কৰে ।
দীৰ্ঘত বেৰৰ অৰু যত পূৰি পায় ।
চাৰি শতে হৰি তাৰ পূৰা তত লই ।
দীৰ্ঘ প্ৰস্থ নাই আৰু শুনা বিবৰণ ।
চাৰি শত অৰু আনি কৰিবা স্থাপন ।
ষত পূৰা লাগে সেহি অৰুত পূৰিবা ।
প্ৰস্থ এক ধৰিয়া যে তাহাতে হৰিব ।
হৰিলাত অৰু জানা যতেক যে হয় ॥
সেহি খানি দীৰ্ঘ অৰু নাহিকে সংশয় ।
দীৰ্ঘ অৰু খানিক যে প্ৰস্থ দিয়া পূৰি ।
উভয় অৰুক জানা একত্ৰ যে কৰি ।
চাৰি শত দিয়া তাৰ হৰিবাৰা ভাগ ।
ষত পূৰা মাটি লাগে তাতে পাইবা লাগ ।

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY
[৬৩]

- ৩৬ । ধেমু আকৃতি ভূমি যতেক যে পাই ।
জোবে জোবে জুধি লৈবাহা যে তাই ।
কাণ্ডে কাণ্ডে তাহাক যে জুখিয়া যে লৈবা ॥
বহ্নি দিয়া তাহাব যে ভাগক হবিবা ।
- ৩৭ । স্পৰ্ক কোমোবা গোট নোহে কাণা কুজা ॥
হিচাব কৰিয়া তাৰ পাকৰিক বুজা ।
পূৰ্ব কুম্মাণ্ডৰ জানা যতেক যে বেথা ॥
তাহাক দুগুণ কৰি কৰিবাহা লেথা ।
চৌদ্ৰিশে পুৰিবা তাক বহ্নিশে যে হৰি ।
ধনিয়া মণিয়া যত গোটক যে এৰি ॥
তাহাক লিখিয়া লৈবা যতেক যে হয় ।
সেহি খানি গোট ভৈলা নাহিকে সংশয় ॥
কাৰো মতে পাকৰিত বিবান্নকৈ গোট ।
স্পৰ্ক কোমোবা গোট নাহি বঢ়া টোট ॥
কহে জ্যোতিষ চুড়ামনি এৰা আন কাম ।
সমস্তে জানিবা সবে বোলা বাম বাম ।
-

- ৩৮ । দণ্ড কোষ দণ্ড ছয় দণ্ডী ।
চাৰি বেধে এক বেণু ।
এশ বেণুয়ে এক তাল ॥
কুৰি তালে এক দণ্ড ।
সপ্ত বালাই হয় দণ্ড ॥
বশ দণ্ডে কঠি (কান্তি) ।

তিনি কণ্ঠে এক বৎ (কবা) ॥

সোতৰ বতে গণ্ডিকা ॥

চাৰি বতে এক গণ্ডা ।

কাৰণত যোল্ল পোণ জান ॥

চৌষট্টি বুৰী জানা প্ৰমাণ ।

তিনি শ বিশ গণ্ডাই জান ॥

বাৰ শ আশা কবাই গোট কাৰণ ।

৩৯ । [ক্ষেত্ৰ বুজনৰ অঙ্ক]—

সূৰ্য্যৰ বশ্মি বেৰৰ জানে ॥

বেৰা ভেদি বশ্মি ভিতৰে চানে ।

দেখি তিৰি মিৰি বশ্মি ছায়াত ॥

তাকে অঙ্ক বোলে জানা সাক্ষাত ।

চাৰি অঙ্কে হয় এক ধূলা ॥

চাৰি ধূলা হলে কহে এক বালা ।

কুৰি বালাই এক বেণু প্ৰমাণ ॥

চাৰি বেণুই এক সৰিহা জান ।

চাৰি সৰিহায় হয় শকা এক ॥

কুৰি শকাই এক কণ্ঠ প্ৰতেঃক ।

তিনি কণ্ঠে হয় এক কবা ॥

চাৰি কবায়ৈ এক গণ্ডা ধৰা ।

পাছ গণ্ডাই এক বুৰী জানা ।

চাৰি বুৰীয়ে এক পোণ মানা ॥

যোল্ল পোণে এক দোন ধৰি ।

চতুৰ্থ কাৰণে চাৰি টকা কৰি ।

- ৪০ । মাত্ৰাক মাত্ৰে লক্ষ্য কৰি ।
 ক্ষেত্ৰ বৃজনিৰ বচন ধৰি ।
 এতেকে পূৰ্ণিৰ অঙ্ক চয় ।
 পাইবাহা দেখা নকৰিবা ভয় ।
 চোকে চোকে দেখা যাব ।
 পোণে মাত্ৰ লৈবা তাৰ ।
 চোকে পোণে চাবা পূৰি ।
 তাৰ লৈবা এক বুৰী ।
 পোণে পোণে পূৰা য়েবে ।
 পঞ্চবৎ লৈবা তেবে ।
 গণ্ডাই গণ্ডাই য়েবে পূৰিবা ।
 তিনি সৰিহা তাহাৰ ধৰিবা ।
 চোকে গণ্ডায় য়েবে পূৰা ।
 তাৰেই ল'বা এক কৰা ।
 চোকে কৰায় য়েবে পূৰিবা ।
 পঞ্চদশ শকা তাৰ ধৰিবা ।
 চোকে কৰ্ণে দেখা যাব ।
 পঞ্চ শকা লৈবা তাৰ ।
 চোকে শকায় দেখা য়েবে ।
 এক সৰিহা লৈবা তেবে ।
 চোকে সৰিহায় য়েবে পূৰি ।
 এক বেণু মাত্ৰ তাৰ ধৰি ।
 পোণে গণ্ডাই দেখা য়েবে ।
 পঞ্চদশ শকা ধৰিবা তেবে ।

পোণে কবাই য়েবে পূবা ।
 তিনি শকা তিনি সৰিহা ধৰা ॥
 পোণে কঠে দেখা যাব ।
 এক শকা এক সৰিহা লৈবা তাৰ ॥
 গঙায় কঠে পূবা য়েবে ।
 এক বেণু লৈবা তেবে ॥
 কবাক কবায় য়েবে পূৰিবা ।
 পঞ্চদশ বানা তাৰ ধৰিবা ॥
 কবায় কঠে য়েবে পূৰি ।
 পঞ্চবানা তাহাবে ধৰি ॥
 ক্ষেত্র বৃক্ষনিৰ বচন যত ।
 এই মানে তৈলা সমাপাত ॥

[পিয়লৰ কথা]

- ৪১ । চাৰি স্খামে এক বেণুকা ।
 চাৰি বেণুকায়ে এক জোখা ॥
 চাৰি জোখায় এক পোৱা ।
 চাৰি পোৱাই এক কঠ ।
 তিনি কঠে হয় এক কৰা ।
 চাৰি কবাই এক গঙা ।
 কুৰি গঙাই এক পোণ ।
 ষোল্ল পোণে এক কাবণ ॥
 ৪২ । চক্ৰিশ আঙ্গুলে হয় হাত ।
 আঠ হাতে বেঞ (টাব) প্ৰখ্যাত ॥

দীর্ঘে কুবি প্রস্থে কুবি ।
 বেঞ'ক পুৰিবা একুণ কবি ।
 চাৰি শতে হৰিলে বয় যত ।
 পূৰাব মাটি লৈবা তত ॥

৪৩ । প্ৰস্থৰ বেঞ' জুখি যেতি পূৰাব মাটি লাগে ।
 দীৰ্ঘৰ বেঞ' বুজিব খোজা অঙ্ক :—
 ঐধমে খেতি পূৰাব মাটি বোলে ।
 তাকে চাৰি শত দিয়া পুৰিবো ।
 পাছে প্ৰস্থৰ মত বেঞ' হয়, তাৰে হৰিবো ।
 লক্ষ যি থাকে সেই দীৰ্ঘৰ অঙ্ক ।

৪৪ । চতুৰ সীমা মাটিৰ জোখা
 বৰ্গাকৃত ভূমি বাহা পায়
 তাহা যদি একুন বুজায় ।
 বেদে হৰিলে বহে যত ।
 দীৰ্ঘেও সেই খানি প্ৰস্থেও তত ॥
 বেদ শত হৰিলে পূৰা জান ।
 বৰ্গাকৃতি ভূমিৰ এই প্ৰমাণ ॥

৪৫ । কোণাকুনি যদি হয় ভূমি খান ।
 কোণাব একুণে হৰিয়া আন ॥
 লক্ষাত মাটিৰ পূৰা নোহে মানে ।
 পূৰাব পৰা বিস্তৰ হয় যত ।
 লক্ষ হবে দিয়া চাৰি শত ।

অৰ্থ :—প্ৰস্থ বা দীৰ্ঘৰ বেৰ যদি ।

দহ পাক আদি কোণাকুনি হয় ।

তাক একুন কৰি যেতি কোণা হব ।

তেতি কোণাই দি হৰিব ।

তেতি দীৰ্ঘ আক প্ৰস্থ ওলাব ।

- ৪৬ । যত দোনৰ মাটি লাগে যোৱা বে পূৰিব ।
 প্ৰস্থৰ গজে যত খানি হয়, সেই দি হৰিব ।
 লক্ষ ষি থাকে সেই দীৰ্ঘৰ বেৰ ।

মাহিনা :—

বুৰী বৎ কঠ লই কৰিবা ছুণ্ডণ

ৰোজ প্ৰতি টকাত পৰে জানিবা নিশ্চয় ।

বছি আছাঙ্গাবে কহে মাহিনা নিৰ্ণয় ।

[আছাঙ্গাৰ কান্ধই বচনা কৰা]

- ৪৭ । যি দৰে ঘোৰা খৰিদ কৰে ।
 সংখ্যা টকাক হৰে দৰে ।
 অৰ্দ্ধে ঘোৰা যতেক পায় ।
 তাতে বুজি টকা বুজায় ।
- ৪৮ । যি দ্ৰব্য যত কাণ্ডে দিয়ৈ কিনিবাক ।
 কৰিব দৰে দ্ৰব্যৰ দৰে হৰিবেক তাক ।
 লক্ষ অঙ্ক সংখ্যা অঙ্কক পূৰি ।
 যত বস্তু তাক পাইবা বিচাৰি ।
- ৪৯ । আক এক পিয়লৰ মত কহো শুনা ।
 চাৰিশ অঙ্কক আনি কৰিবা ছুণ্ডণ ।
 সেই অঙ্ক খানিক যে দশে দি পূৰিবা ।
 আঠ বে হাজাৰ অঙ্ক তাহাতে জানিবা ।
 পুহু সেই অঙ্কক যে বোড়শে পূৰিবা ।

যত পূৰা মাটি লাগে সেহি অকৈ পূৰি ।
 প্ৰস্থক দুঃশে অক গণ্ডা জানিবাহা ।
 সেহি খানি অক দিয়া হৰিবা সত্বে ।
 হৰিলাত অক জানা যতেক থে বয় ।
 সেহি খানি দীৰ্ঘ অক নাহিকে সংশয় ।
 পুহু প্ৰস্থ গণ্ডা খানি দীৰ্ঘত তুলি লৈবা ।
 একত্ৰ কৰিয়া পাছে কানিক জানিবা ।
 চাৰি শতে দিয়া তাঁৰ হৰিবাহা ভাগ ।
 যত পূৰা মাটি লাগে তাতে পাইবা লাগ ।
 আঙ্গুলীয়া পিয়ল জানা ইও এক মত ।
 কিতাপত চাই আৰ বৃজ্জিওক তত্ব ।

৫০ । [স্বৰ্গ কিনিবৰ অক]

যত কাৰণ তত বৃষী,
 তাক হৰিবা তিনি--,
 এভাগ এৰিলে বহে যত ।
 বতি প্ৰতি পবে তত ।

৫১ । সোণ কিনিবাক যত কাণে দৰ দ্বিষ ।

তেৰ কৰা এক কণ্ঠক কাণে লব ।
 কাণে কাণে কবহ মোলা ।
 ছিয়ালকৈ বতিয়ে সোণৰ তোলা ।
 যত কাৰণ টকা দেই ।
 কাৰণে প্ৰতি তেৰ গণ্ডা এক কণ্ঠ লই ।
 তাকে একুন কৰি বতিবে পূৰিব ।
 যতেক বতি মানে ততেক পূৰিব ।

- ৫২ যত কাছপ তামোল বিক্রয় কবে ।
 দব কৰি তামোলৰ কাণ্ডে হৰে ।
 কপৰ্দ্ধক প্ৰতি তামোল যত পায় ।
 সেই দবৰ তামোল সংখ্যা কৰি লয় ।
 কৰিব দবে হৰিলে বহে যত ।
 লক্ষ তামোল জানিবা তত ॥
 সাত কৰা, তিনি কৰা, ন কৰা জানা ।
 এহি প্ৰকাৰে তুমি তামোল কিনি আনা ।
 যত সংখ্যাৰ টকা দিব বিষম প্ৰকাৰে ।
 তাক দবৰ তামোল দি, সংখ্যা কাণ্ডক
 কৰা কৰি হৰিলে সেই বুজা । আতে দবে
 তামোলে লগটক পূৰিলে মুঠ তামোল ওলাব ।
 বিষমে বুজিব পোজে যদি ।
 তেবে যেতি দব দেখা ।
 ভাগে ভাগে পূৰি বুজাব ।
 তামোল বেছে যি পাহাৰি ।
 কৰিব দবে তামোলৰ কাণ্ডত পূৰি ।
 তামোলৰ দবে হৰিলে, লক্ষ বহে যত ।
 কৰিব সংখ্যা পাইবা তত ।
 (তামোলৰ সংখ্যাত কৰি উলিয়াব লাগিলে ;)
 এক কাছপত কৰি বিমান হয়
 তাক দৰেৰে মুঠ কাণ্ডত পূৰিলে কৰি ওলাব ।
- ৫৩ । [বৃক্ষ বোপণ অঙ্ক]
 বৃক্ষ বোপণ কৰে যি গৃহস্থ ।

দীর্ঘে প্রস্থে মাটিক কবিবা হস্ত ।
 যত হস্তে বৃক্ষ বোপন, কবে ।
 দীর্ঘ প্রস্থে শাবীত একাধিকে পূবে ।
 দীর্ঘ টাবব হাত কবি,
 যত হাত অণবে বোবে,
 সেই দি হাতক হবিব ।
 তেতিয়া দীর্ঘব শাবী ওলাব ।
 প্রস্থকো এই ক্রমে হাত কবি—
 অস্তবেদি হবি শাবী উলিয়াব ।
 এহিমতে শাবীৰ থিত
 দীর্ঘ প্রস্থত এক এক ধবাই
 দুইক পূবিলে হয় যত,
 মূঠত বৃক্ষ জানিবা তত ।

৫৪ । দ্রব্য কিনিবলৈ যত টকা লৈ যায় সদাগৰ ।
 টকাৰ দৰে দ্রব্যৰ দৰে যে কৰে সমকৰ ।
 টকাৰ দৰক একুণ কবিব শুদ্ধ কবি ।
 ভাগে ভাগে লক্ষক পুৰিয়া চাব ।
 টকাৰ সংখ্যা বুজিয়া পাব ॥

অর্থ ১—যদি দ্রব্যকে টকাকে সমভাবে দৰ বান্ধি দেই দবা
 দ্রব্য দুইকো একুণ কবিব । কবি, টকাৰ দৰেবে
 জমাৰ টকাক হবিব । লক্ষ যি থাকে তাতে দবকো
 দ্রব্যকো দুয়োকো ভাগে ভাগে পুৰিব । দুয়োদে
 সংখ্যা ওলাব ।

- ৫৫। দৰে দ্ৰব্যে বিষমকৈ দিলে ।
 টকাৰ দৰে একুণ কৰিলে ॥
 জমাৰ টকা ক হৰিব ।
 লক্ষত টকাৰ দৰক ভাগে ভাগে পূৰিব ।
 একুণ কৰিলে মুঠ টকা ওলাব ।
 পাছে দ্ৰব্যকো ভাগে ভাগে পূৰিব লক্ষত ।
- ৫৬। টকাত কৰি বিষম অঙ্ক ওলাব ।
 (দ্ৰব্যৰ দৰ দিলে টকাৰ সংখ্যা ওলোৱা নিয়ম)
 সমদৰ হলে একুণ কৰিব ।
 বিষম হলে ভাগে ভাগে দ্ৰব্য সংখ্যাত পূৰিব ।
 ভাগে ভাগে লাগে যদি ভাগ থাকোঁতে বুজাব ।
 মুঠ লাগিলে একুণ কৰি বুজাব ।
- ৫৭। [ঘোৰাই মাহ পোৱা অঙ্ক]
 এক জনে মাহ দিলা মেলি ষত পূৰা ।
 ষত দিনে তত গিৰিব খাই ষত ঘোৰা ।
 দিনে ঘোৰায় একুণ কৰি মাহক পূৰয় ।
 লক্ষ অঙ্কত ভাগে ভাগে পূৰি লৈবি তই
 গিৰি গিৰি ষত ঘোৰায় মাহ নিতৌ খায়
 হিচাব কৰিয়া তাক কায়স্থে বুজায় ।

অৰ্থ :— দিনে ঘোৰায় একুণ কৰি ।

মাহ ধান্যাদি যি হয় তাকে হৰিব

থাকিব লক্ষ যিমান খানি ।

তাতে ভাগে ভাগে একো গিৰিব ঘোৰা

দিন একুন কবি পুৰিব ।

গিৰি প্ৰতি যত হয় বুদ্ধি পাব ।

৫৮ । [দক্ষিণাৰ অঙ্ক]

ব্ৰাহ্মণ শূদ্ৰ যদি সমান হয় ।

উত্তম মধ্যম প্ৰাকৃতিক বিষম দৰে দেই ।

টকাৰ দৰে সংখ্যা টকাক হাবিব ।

লক্ষত ব্ৰাহ্মণক ভাগে ভাগে পুৰিব ।

ব্ৰাহ্মণে ব্ৰাহ্মণে দক্ষিণা ওলাব ।

দক্ষিণাৰ ক্ৰমে ব্ৰাহ্মণক বুদ্ধি পাব ।

ভাঙননী :— ব্ৰাহ্মণ এশ টকা এশ ।

উত্তমক তিনি কপ, মধ্যমক দুই কপ,

প্ৰাকৃতক চাৰি কপ দিবা ।

ব্ৰাহ্মণক এক কপ দৰে শ টকাক হৰিব

লক্ষক ভাগে ভাগে দৰ ব্ৰাহ্মণ দুয়োকে পুৰিব ।

হৰিলে শতকৰ যি থাকে তাতে ক্ৰমান্বয়ে বৃদ্ধাব ।

তিন টকীয়া দৰে ব্ৰাহ্মণ ১২ জনত ৩৬ টকা ।

দুই টকীয়া দৰে ব্ৰাহ্মণ ২৪ জনত ৪৮ টকা ।

টকাত চাৰি ব্ৰাহ্মণ দৰে ৬৪ জনত ১৬ টকা ।

৫৯ । এক পৃথুৰীৰ চতুৰ পাশে জান ।

বিষম প্ৰকাৰৰ বহল জান ।

প্ৰথমে শচী দণ্ড, দ্বিতীয়ে বেলি

তৃতীয়ে চ নেত্ৰে, চতুৰ্থে যুগানি ।

দণ্ড দিক পালক দিবসে হৰি ।

লক্ষৰ দণ্ডে শুকাইব সব বাৰী ।

ওলাটা প্রকাৰে কৰিব ধাৰী ।

হেঠেৰ দণ্ডে শুকাইব বাৰী ।

এই অনুক্ৰমে কাৰু সৰলে ।

পুখুৰীৰ অঙ্ক কৰে দণ্ড পলে ।

ভাঙনী :—পুখুৰীৰ জ্ঞান দিন বা পৰ বা দণ্ড বা ঘি ক্ৰমে

দিয়ে তাক একুন কৰিব, তাৰে ঘি থিনি অধিক

তাকে দিন হলে দণ্ড কৰি ভাঙি লব ।

একুন দি হৰিলে লক্ষ ঘি বহে

তেতি দণ্ডে গেল আতে দণ্ড পৰ হলে,

তাৰে অধিক খানিক যাঠীৰে পূৰি পল কৰিব ।

তাকো পৰ দণ্ডৰ ক্ৰমে একুনা দি হৰিব ।

লক্ষ ঘি থাকে তেতি পলে গেল ।

[বিষম পঞ্চকৰ অঙ্ক]

৬০ । ঘোঁৰা সোণা আদি ঘি কিনয় ॥

তা হাব যদি নিয়ম হয়

টকাৰ নিয়মে দৰক হবা ॥

দৰক হৰিলে যত লক্ষ অঙ্ক পায় ।

ভাগে দৰে হৰিয়া জানায় ॥

৬১ । কাওনৰ নিয়ম :—

ছগুণ দৰে কাওনক হবয়

লক্ষ অঙ্ক এগুণ দৰক পূৰি ।

যতক পায় কৰিক ধৰি ।

টকাৰ দৰে কৰি যত হয় ।

যোল্ল দিয়া তাক হবয় ।

লক অঙ্ক কবি পুচায় ॥

বিংশতি দি আনা লক যত পায় ।

টকাৰ গণ্ডা নাহি সংশয় ॥

- ৩২ । দক্ষিণাক কৰিবাক জানা এহিমত ।
 উত্তম, মধ্যম, প্রাকৃত যে বিপ্র যত ॥
 যত কপ সেই তাক পোণ যে কৰিবা ।
 বিপ্রক একত্ৰ কৰি দিয়া যে হৰিবা ॥
 হৰিলাত অঙ্ক জানা যতোক যে হয় ।
 সেইবিধ দৰ বিপ্র ততোক নিশ্চয় ॥
 শেষ অঙ্ক খেনি তাতে দৰে বৃদ্ধি দিবা ।
 এহিতে বিপ্রকৰ্মে দক্ষিণা কৰিবা ॥

- ৩৩ । যত গোট পোৰা কাণিক জানি ।
 ষোড়শ অঙ্কত পূৰিবা আনি ॥
 একুণ কৰিলে আনাক জানি ।
 তাহাক জানিবা বোলয় কাণি ॥
 যদি পাই থাকে চৌগুণ কৰিবা ।
 যত পাই পুহু তাহাক জুৰিবা ॥
 জমা অঙ্ক বুলি কহিলোঁ সাৰ ।
 যত টকা পায় গণ্ডা লৈবা তাৰ ॥
 সেই অঙ্ক আনি কৰা উপাৰ ।
 জমা অঙ্ক হৰা কহিলোঁ সাৰ ॥
 হৰিলে অঙ্ক যতোক পায় ।
 এক পাইত পৰে জানা নিশ্চয় ॥

চৌষষ্ঠী বুটী গোট পোৱা জান ।
 তাৰ অৰ্দ্ধ ভাগে দুই পোৱা জান ।
 তাৰ অৰ্দ্ধ ভাগে পোৱাক জানি ।
 আৰু অৰ্দ্ধ ভাগে জানা দুই কানি ।
 তাৰ অৰ্দ্ধভাগে কাণিক জান ।
 তাৰ অৰ্দ্ধভাগে অৰ্দ্ধকাণি জান ।
 তাৰ অৰ্দ্ধ ভাগে পাইক জান ।
 হৰক অৰ্দ্ধেৰে দ্বেগা শ্ৰমাণ ॥

৩৪ । ৩২০ ত খৰচ পূৰি ।
 জমা অৰ্দ্ধ দিয়া তাহাক হৰি ॥
 হৰিলে অৰ্দ্ধ যতেক পায় ।
 তাক গণ্ডা কৰি বুজিবা নিশ্চয় ॥
 বোজে প্রতি পৰে নিশ্চয় জান ।
 জমাত পূৰি টকাক আন ॥

৩৫ । বস্তৰ দৰ যত কাৰণ বোলে মহাজন
 দৰক একত্ৰ কৰি হৰা তেতিক্ষণ ॥
 হৰিলাত অৰ্দ্ধ জানা যতেক হোৱয় ।
 ততেক দ্ৰব্যৰ গোট নাহিকে সংশয় ॥
 যত দৰে ভাগ দিয়ৈ তত ভাগ কৰি ।
 ফলক একত্ৰ কৰি বুজিবাক পাৰি ॥
 কিছুমান কৰি যদি হৰিলে থাকয় ।
 দৰক বুজিয়া তাতে দিবাছে নিশ্চয় ॥
 খৰিদৰ কথা আবে এহিমানৈ খণ্ড ।
 পাছে যেন অৰ্দ্ধ ভৈলা তাৰ কথা কণ্ড ॥

৬৬ । দীর্ঘ অঙ্ক প্রস্থে পূরি ।
 উভয় অঙ্ক একুণ কবি ।
 একুণ কবিলে বহে যত ।
 সেহি খানি জানিবা পৰম তত্ত্ব ।
 চাৰি শতে দিয়া হবিবা ভাগ ।
 লক্ষ অঙ্ক পূৰা পাইবা লাগ ॥
 শেষ অঙ্ক জানিবা যতেক হয় ।
 তাকো সেহি হব নাহিকে সংশয় ॥
 পূৰা দোন কঠা বুজি লৈবা ।
 চাৰি কঠায়ে দোন জানিবা ।
 চাৰি শ অঙ্কত পূৰাই পূৰি ।
 প্রস্থ দিয়া তাহা হবি ॥
 হবিলে অঙ্ক যতেক হয় ।
 দাৰ্ঘ অঙ্ক সেহি খানি নাহিকে সংশয় ॥
 দাৰ্ঘ অঙ্কে প্রস্থে পূৰি ।
 উভয় অঙ্ক একুণ কবি ।
 চাৰি শতে দিয়া হবিবা ভাগ ।
 পূৰা দোণ কঠা পাইবা লাগ ॥
 দাৰ্ঘে প্রস্থে যত কুৰি হয় ।
 তাহাক পূৰিলে পূৰা নিশ্চয় ॥
 যত কুৰি বোলে কুৰিক ধৰা ।
 লক্ষ কুৰি বোলে তাক শীঘ্র কৰা ॥
 কুৰিত কুৰি যদি বৰা কয় ।
 তাক পৃথক কবি বুজা নিশ্চয় ॥

ইয়ো এক অঙ্কব গতি ।
 কহিয়ো কায়স্থ কলৌ সম্প্রতি ।
 পচিশ লেঠাই কঠাক ধবে ।
 কাঞ্চা কঠা বুলি কহিলৌ সাৰে ।
 সেই পচিশত চাৰি দিয়া পূৰি ।
 পাছ দিয়া সেই অঙ্কক হৰি ।
 হৰিলে অঙ্ক বতেক হয় ।
 সেই পকা কঠা নাহিকে সংশয় ।
 তেবে চাৰি কঠাই দোনক জান ।
 কহিয়ো কায়স্থ অঙ্কব প্রমাণ ।

৩৭ । এক পূদা মাটিক ধৰিলা একজন ।
 দীৰ্ঘ নাছি বুলি তাক বুলিলা বচন ॥
 পথালী জুখিলা দহ আঙুল আছয় ।
 কহিয়ো কায়স্থ দীৰ্ঘে কতেক লাগয় ।
 গুনিয়া কায়স্থে পাছে মনে গুনি চাইলা ।
 চাৰি শতে আনি পাছে পূৰায় পূৰিলা ।
 সেই অঙ্ক খানিক যে বজ্রিশে পূৰিলা ।
 একুণ কৰিয়া পাছে বৃন্দা শেষে দিলা ।
 সেই খানি গণ্ডা ভৈলা নিশ্চয় জানিবা ।
 প্রথক দুগুণ কৰি তাহাক হৰিবা ।
 হৰিলাত অঙ্ক জানা বতেক হোৱয় ।
 সেই খানি দীৰ্ঘ অঙ্ক নাহিকে সংশয় ।
 প্রস্থ দুগুণে গণ্ডা জানিবাহ সাৰ ।
 দীৰ্ঘক পূৰিয়া তাক কহিও সব ।

ষত ষত আঙুল পিঙ্গাল যিটো ধবে ।
 এহি মতে কবিবাহা কবিলোহো সাবে ॥
 লক্ষশত পূৰা তাকে বুজিবাক পাৰে ।
 এহিমতে আঙুলীয়া পিয়ালক ধৰি ॥
 টাবোত আঙুল যদি বুজিবাক চায় ।
 ২৪ আঙুলে হাত নিশ্চয় যে পায় ॥
 হাত ষত বোলে সেই ২৪ ত পূৰি ।
 আঙুল পাবয় যদি তাহাতেসে জুৰি ॥
 দুগুণ কৰিয়া তাক গণ্ডা জানিওক ।
 একত্ৰ কৰিয়া তাক টাৰ বুজিওক ॥
 আধা টাৰে দুইচোক জানিবা নিশ্চয় ।
 চোকে দেব হাত চাৰি আঙুল হোৱয় ॥
 দুই পোণে এক জলে আঠ যে আঙুল ।
 একুণ কৰিলে হব কুৰি আঙুল ॥
 এক পোণে দশ আঙুলোক বুজিওক ।
 দশগণ্ডাই পাছ আঙুল ল'ওক ॥
 দুই গণ্ডাই এক আঙুলক লৈবা ।
 এহিমতে চোক পোণ গণ্ডাক বুজিবা ॥
 পিয়লৰ কথা আবে এহিমানে থওঁ ।
 শুনা পাছে যেন কথা তাৰ কথা কওঁ ॥
 পূৰ্বে মহাজনে আক নিবন্ধি আছয় ।
 পদবকে জ্যোতিষ যে চুড়াঙ্গণি কয় ॥
 নধৰিবা দোষ আত কায়স্থ সকল ।
 তোৰাসবে আক জানি আছা সৰ্বকাল ॥

ঠটো মত তোবাসবে নিন্দা নকৰিবা ।
 কিতাপত পৰা নাই নিশ্চয় জানিবা ॥
 বিবালী চালত কিছু আছিলেক ছাত্ৰ ।
 স্তনি চালোঁ। ইসৰ বিদ্যাত নোহে পাত্ৰ ॥
 তথাপিতো গুৰুৰ যি উপদেশ লৈলোঁ ।
 সবস্বতী মাতৃক যে হৃদিত ধৰিলোঁ ॥
 তুষ্ট হৈয়া মাতৃ কিছু দিলা উপদেশ ।
 এহি মতে মাতৃক যে শিকাইলোঁ। অশেষ ॥
 সবস্বতী মাতৃক যে ভক্তি মাতৃ বোলে ।
 তাহাৰ স্বামীক হৃদি দেব-গণে বোলে ॥
 তাহান একান্ত ভক্ৰ প্ৰভু সুলধাৰী ।
 কিতাপ শাস্ত্ৰখন পূবে আছে কৰি ॥
 তাসম্বাৰ মত লৈয়া এক চিন্ত কৰি ।
 সংসাৰ তৰণ হেতু বোলা হৰি হৰি ॥
 কহে চূড়াননি আক মহা যুটমতি ।
 নধৰিবা দোষ আত সমাজ সম্প্ৰতি ॥
 সন্ত উপদেশে তোব। হৰিক ভজিও ।
 বাম নাম নিম্নল সমুদ্রে মজিও ॥
 বালেক সবৰ আগে কহিও বুজাই ।
 পদবন্ধ ভৈলা আত মোৰ দোষ নাই ॥
 হেন জানি সভাসদ এৰা আন কাম ।
 পাতক চাবোক ডাকি বোলা বাম বাম ॥

চতুৰ্থ অধ্যায় ।

[বিশিষ্ট ভাবৰ আমোদ জনক কুট অঙ্ক]

(১২ পৃষ্ঠাৰ পৰা ১৫ পৃষ্ঠাত দেখা)

ভোকত স্বৰ্গৰ হোৱাত শত্ৰুৰেৰুৰ খং উঠে । কাৰণ তেতিয়া
বোৱাবায়েকে ভাত ৰান্ধিবলৈ জুই নিছিল । ঋৎ নমাবৰ উপায়ে অগ্নি
বোৱাবায়েকে এই সাধৰ নাতে । সাধৰ ভাবোতে ভাত-আজ্ঞা :
তথাপি শত্ৰুৰেৰু উহা দিহা নেপালে ।

১। স্বৰ্গৰ তাৰা গণনা কৰা :—

গগণ চাঁদ, গগণ চাঁদ, গগণ চাঁদ জান

চাৰি চৈধ্যই হয় ভুবন খান ॥

বত্ৰিশ দিয়া পূৰণ কৰা ।

ভাত খোৱা আহি শত্ৰুৰ বুঢ়া ।

স্বৰ্গৰ কেতটি তাৰা ।

ভাঙনী [চাঁদ (১), গগণ (৩), চাৰিবাৰ চৈধ্য] × ৩২ ।

উত্তৰ :—৪৫২৫২৫২৫ ১২৩২ ৩২০ ।

২। মূনিগল তপস্যাই শূন্য ঘৰ কৰে ।

দুই পাখা গৰবে নিলে বান কন্দৰ্পৰ ঘৰে ।

পৃথিৱীত চন্দ্ৰ নাই উদয় আকাশে ।

কত গল পোন্ধৰ বাইশ অঙ্ক হব কিসে ।

ভাঙনী :—মূনি (৭), শূন্য (০), দুইপাখা (২২) বাণ (৫),

চন্দ্ৰ (১)

অর্থ :— [অঙ্কৰ বাওফালে গতি] ১৫২২০৭ এই শাবী
অঙ্ক কেনেকৈ ওলাব ।

- ৩। চাৰিক চাৰি চোৰাঙ্গিশ মাথে ।
চোকে চৌত্ৰিশে পূৰ্ববা তাতে ॥
কি খৰি ভাঙিলো প্ৰাণৰ নাথ ।
পোন্ধৰ হাজাৰ বাইশ শূন্য গাত ॥

উত্তৰ :— ৪৪৪৪ × ৩৪ = ১৫২২০৭ ।

- ৪। সহস্ৰ যোজন সমুদ্ৰ গোটা ।
তাহাক বাহিবে গৈলা বিশ্ব-কৰ্মৰ বেতা ॥
দীৰ্ঘে শত যোজন পথালী দশ জুৰি ।
বিশ্বকৰ্মে সেতু-বান্ধিলন্ত ভৰি পুৰি ।
সাতদিন, সাতবাত্ৰি বান্ধে অৰ্দ্ধাঙ্গুল ।
কতদিনে সেতুবান্ধি কৰিলা নিশ্চল ॥

উত্তৰ :— ২৬ ২৮ ২৬ ৬৬ বছৰ ৮ মাহ ।

- ৫। এক আনা দুই আনা তিন আনাৰ দায়ী ।
ছাদশ বছৰ বচাক খাজনা দিয়া নাই ॥
একেৰেগে সাধিনিলে হাজাৰ নব্বৈ টকা ।
কোবাহে কামন্ত নাই কত হোৱে টকা ॥

উত্তৰ :— এক আনাৰ জনে দিব— ১৮১।৩৮ পাই ।

দুই আনাৰ জনে দিব— ৩৬৩ / ৪

তিনি আনাৰ জনে দিব— ৫৪৫,

৬। এক মালিনীৰ পুষ্পবাৰী অতি বিতোপন ।
 ফুলি আছে পুষ্প অতি দেখিতে শোভন ॥
 সেই পুষ্প মধুকৰে চুহি বস খায় ।
 সাত গোট ফুলে এক বতি মধু পায় ॥
 এক মহাবস গুঞ্জ এক ভ্ৰমবাই ।
 এহি মতে বস গুঞ্জে সহস্ৰ ভ্ৰমবাই ॥
 কহিও কায়স্থ সৰ্ব ইহাৰ নিৰ্ণয় ।
 কতগোট ফল ভৈল। কহিও বুজায় ॥

ভাঙনী :—প্রথমে এহেজাব মহা জুৰিবা ।
 চক্ৰিশেৰে পুৰি পাইবা ধিমান ॥
 হাজাৰ মাহাব বাক্তি সিমান ।
 সাতে পুৰি পাইবা যত ফুল ॥
 কহিবা কায়স্থ নহইবা ভুল ।

উত্তৰ :—১৩৮০০০ফুল ।

৭। মনিৰাজ নামে পক্ষী আছে এক খা ৫ ॥
 সীমা সংখ্যা নাহি পক্ষী আছে যত লাখ ।
 বজাৰ ভাঙাবে পাইলা এক শত টকাৰ কৰি ॥
 পক্ষী সবে মিলি তাক খাইলা গুৰা কৰি ।
 এক পক্ষীক ধৰি বজাই কৰিল। পুচন ॥
 তিল প্ৰমাণ কৰি আমি খাইলো পক্ষীগণ ।
 মগ দিয়া বুজা বজা পক্ষী কত জন ॥

উত্তৰ :—১০২৪০০০০পক্ষী ।

৮। আক এক আৰ্ঘ্যা কহো শুনা স্নাতপৰে ॥
 উপহাস নকৰিবা কথা কহো মাৰে ।

একগিৰি গৃহস্থৰ ভূইৰ মাজে ভৈলা বাট ।
 তিনি শ ষাঠীটা ইন্দুবে তাতে দ্বিলা গাত ।
 হেন দেখি গিৰি পাছে এন্দুবক ধৰি ।
 মাৰিবে লাগিলা নানা বিকণনা কৰি ।
 এন্দুবে বোলয় গিৰি নেমাৰিবা মোক ।
 গাবে ষাঠী পূৰা কৰি ধান দিব টোক ।
 কহিয়ো কায়স্থ সব কৰি এক মন ।
 এন্দুৰত ধান গিৰি পায়ে কত মোণ ।
 হেনজানি কায়স্থে যে মনে শুনি চাইলা ।
 তিনি শ ষাঠী পূৰা, এক পূৰায়ৈ পূৰিলা ।
 এই দৰে তাক পূৰি মনে জানিওক ।
 কিতাপত চাই আৰ প্ৰমাণ লওক ।

উত্তৰ :—৭২০০/ মোণ ।

২। তিনি কাৰণ কৰিব যে আছিলেক বিল ।
 তিনি শ ষাঠীটা তাতে নামিলেক চিল ।
 তুমি সব আশি কিয় নামিলা বিলত ।
 তিনি কাৰণ কৰি আবে লাগিলা চিলত ।
 কহিয়ো কায়স্থ সব ইহাৰ কথাক ।
 চিলা সকলত কৰি পৰিলেক কত ?

উত্তৰ :—চিলে প্ৰতি দহ কৰা দুই ক্ৰান্তি ।

১০। আছিল দেউল এক বিচিত্ৰ গঠন ।
 ক্ৰোধে জলে পেলাই দিলে পবন নন্দন ।
 অৰ্দ্ধেক পহুতে তাৰ তেহাই চলিলে ।
 দশম ভাগৰ ভাগ চেলেনীৰ তলে ।

বাকী উপবে বায়ু গজ দেখা বিস্তমান ।

কবহে কারুহ বাপু দেউল প্ৰমাণ ।

১১। গোপী বিবহৰ গীতৰ অঙ্ক :—

সখিহে অত দুখ কৈবো কাৰ ঠাই ॥

আসিলে মাধবী মাস নাহিলে কানাই ।

এয়োদশ সম কৰি বান-বহু, পৰিহৰি ।

ললাটত ইহাৰ সমান ।

বাম সাগৰে পূৰি, নিশাপতি উনকৰি ॥

তাকে ভূষি ত্যজিবো পৰাণ ।

ভাঙনী :—গোপীয়ে গোপীয়ে কোৱা কুই কৰিছিল ।

মাধবী মাস (চত বহাগ) । (১৩, ৫৮) । তেৰৰ পৰা

(বান + বহু) বা (৫ + ৮) বাদ দিলে, শূন্য থাকে ।

বাম (৩), সাগৰ (৭), এতেকে (৩ × ৭) বা

২১ । নিশাপতি (১) এতেকে বাকী বিংশ ।

১২ । হুব অৰি বিপু মিতা ।

তান দেৱকৰ পিতা ॥

বাহনক দেখি লাগে মৈয়ু ।

তিন অক্ষৰ ধৰি' শেযাক্ষৰ পৰিহৰি ॥

তান সূতে সবে দহে তনু ।

ভাঙনী :—হুব (দেৱতা), অৰি (বাক্স বাবণ), বিপু (বাবণৰ শক্ৰ

বাম), মিতা (বামৰ মিতা সূগ্ৰীব), দেৱকৰ পিতা [(হমুমানৰ

পিতা) (বায়ু)], বাহনক (বায়ুৰ বাহণ—হৰিণ), মৈয়ু

(মৰম) ।

উত্তৰ :—হৰিণ শব্দৰ শেযাক্ষৰ এৰিলে হৰি আৰু (সূত) কামদেৱ ।

১৩। চাৰি চোৰ ফুৰে চোৰ কৰি।

গৃহস্থৰ ধন বস্তু নিয়ে চোৰ কৰি ॥

ষত টকা নিলে সবে জমা থলে পথে।

১ম চোৰে ভাগৰ অৰ্দ্ধেক থই গল তাত্তে ॥

২য় চোৰে আহি পুহু নিলে সেই মতে।

৩য় চোৰে শুনি গাঠি সম ভাবে নিলে ॥

৪ৰ্শ চোৰে অবশিষ্টৰ অৰ্দ্ধেক লই গল।

চাৰি চোৰৰ টকাৰ সংখ্যা একে সমান হল ॥

সেই থলত মুঠ টকাৰ আধা সংখ্যা বল।

কোৱাহে কায়স্থ ভাই কিতাপত চাই ॥

মুঠ টকাৰ সংখ্যা কতক হোৱয়।

ভাগে পতি চোৰৰ নো কত টকা হয় ॥

উত্তৰ :—৬৪টা, গাইপতি—৮ টকা।

১৪। মহুধ্য আছে কুৰি, কলো আছে কুৰি।

সবাকো নোছোৰে গোট গোট কৰি ॥

মুনিহক দুই, তিৰিক দেৰ, ছলিক আদখান।

এই মতে কুৰি গোট কল কিনি আন ॥

ভাঙনী :—১০ ছলি

৬। কল

৬ মুনিহ

১২ কল

১ তিৰি

১। কল

২০

২০

১৫। তেল কিনি আনে দুই ভাই।

সেৰ নাইকী লৈলা ভগাই ॥

আঠসেবী, পাচসেবী, তিনিসেবী তাবা ।

উলতাকে তিনি লাগ জোখা কবা ॥

ভাঙনী :—/৮, /৫, /৩ সেবী তিনটা পাত্ৰ ।

প্ৰথমে /৩ সেবীত চালিলে, সেই /৩ সেব /৫ সেবীত থলে, পাছত /৮ সেবীত থকা /৫ সেবৰ /৩ সেবীত /৩ সেব থলে । আৰু /৩ সেবীত /২ সেব, /৫ সেবীত থলে । বাকী /১ সেব থাকিল । পাছত /৮ সেবাত /৭ সেব কৰি, এসেৰ /৫ সেবীত থৈ পুনঃ /৩ সেবীৰে এবাৰ দিলেই ভাগত /৪ সেব হ'ব ।

২৬ । এক দিশে আছে পক্ষী অপাৰ ।

পক্ষীক লাগি মন থা হয় সবাৰ ॥

গোটে গোটে পক্ষী ডালে ডালে বৈলা ।

ডালে ডালে নোজোৰে পক্ষী অধিক ভৈলা ॥

ধৰ্ম পখিলা পাই ভাল অপমান কৰে ।

অপমান দেখি পক্ষী জোৰে জোৰে পৰে ॥

জোৰে পৰিলে পক্ষী অধিক হয় ডালে ।

কত পক্ষী কত ডাল কোৱাহে সত্বেৰে ।

উত্তৰ :—

৩৩।

১৭ । দুই পোহাৰী হাটক যায় ।

পথত মহাজন এটা পায় ॥

বস্ত্ৰৰ দৰ এক কাৰণ কৰি ।

দুয়োৰো লগে নাই কাৰণ ভৰি ॥

ই পোহাৰী বোলে তোৰ লগত দুশ যোৱা কৰি ॥

তিনি ভাগ কৰি দুভাগ দি মই লও কাৰণ ভৰি ।

সি পোহাৰী বোলে তোৰ লগৰ কৰি ॥

ছই ভাগ কৰ মই লওঁ কাষণ ভৰি ।

কাৰ লগে কত কৰি আছে ।

কাষৰে গণি অঙ্কক পুছি ।

কই পেলালে মনৰ খুছি ।

উক্ত :- ৮৫৬ + ৪২৪ = ১২৮০ কৰি ।

৮৫২ + ৪২৮ = ১২৮০ কৰি ।

(৮৫২ - ২১৬) = ৬৩৬ ।

৬৩৬ ব ৬ অংশ = ৪২৪ ।

১৮ । অবশ্যত উচ্চ বৃক্ষ আছে এক ডাল ।

লাগি আছে ফল অতি দেখিবলৈ ভাল ॥

বজাৰ পাইকে গৈলা কাষস্থ আনিতে ।

এই বৃক্ষ দেখি সবে জিৰালা তহিতে ॥

তাৰে একজন গৈয়া বৃক্ষত উঠিলা ।

অসংখ্য ফলক পাৰি তলত দমাইলা ।

গণি চাইলা সাতকুৰি তেৰগোটা আছে ।

বাকী সবে ফল পাৰি ভগাইলেক পাছে ॥

ভাগৰ অৰ্দ্ধেক ফল তাতে দমাইলেক ।

কহিওক মুঠ ফল কত হইলেক ।

ভাঙনী :- মুঠফল ১২৫৬ টা । [পাটক সাতকুৰি । ইয়াৰ এজনে ১৪৪টা,

বাকীবিলাকে ভাগৰ আধা দমাইছিল ।]

১২৫৬ টা

১৪৪ টা এজনে

১০২) ১১১২ টা (৮ টা

১১১২ টা

১৯। এক দিশে আছে পক্ষী এক জাক।
 আন দিশে আছে আক এক জাক।
 ইজাকে হুগুণ হব ডাকে তার এটা।
 সিজাকে কয়, বোলে সমান হওঁ আছা দুটা।
 কত জাকে কত পক্ষী দিয়া বুজায়।
 দুয়ো জাকৰ মুঠ পক্ষী কতেক হোৱয়।

উত্তৰ :—৫১৭ টা পক্ষী। . মুঠ ১২ টা।

২০। এক কন্যাপতি আছে পৰম প্রধান।
 তাহাৰ নগৰে আছে দুৱাৰ সাতখান।
 আৰ কন্যাপতি মিত্ৰ কৰিবাক গৈলা।
 এক দুই ক্ৰমে সৈন্য দুৱাৰে বঢ়াই থৈলা।
 কহিওক কায়স্থ বাপু কত সৈন্য ভৈলা।

উত্তৰ :—১০৭১৭০৮ সৈন্য।

২১। ইন্দ্রৰ ভুবনে এক পাৰিজাত আছে।
 দিনে লক্ষ কোটি পুষ্প ফুলে সেই গছে ॥
 কোনে দিব পাবে সেই ফুলৰ তুলনা।
 এক এক পুষ্পৰ মূল্য লক্ষ তোলা সোণা।
 নব টকা নব পোণ আৰু নব গণ্ডা।
 খৰছ কৰিয়া তাক কৰ খণ্ডা খণ্ডা ॥
 কাৰ্ত্তিক ঋষুৰ কায়স্থে কহে নিৰ্ণয়।
 চাৰি ষুগব পুষ্পৰ ধন কতেক হোৱয়।

উত্তৰ :—২২২: ২২২২২২২২২২২০১৮: ৩ গণ্ডা X ৪০২০০০০ ।

২২ । পিতৃ কৰ্জা দিয়াছিল পুত্রই নেজানে ।
 উপস্থিত হল দ্বিজ তাৰ বিছামানে ॥
 মুনফা সমেত টকা হিচাব ঠাৱৰি ।
 টকা প্ৰতি এক পাই দৰমহা ধৰি ॥
 গণিপতি টকা পাঞ্চশত দিলা ।
 কতনো টকা পিতৃ কৰ্জা দিয়াছিল ॥

উত্তৰ :—৪২৭ ১৮৪ পাই ।

—[কাৰ্ত্তিক ময়ূৰ কায়াশ্চ লিপা]

২৩ প্ৰশ্ন :—হৰি হৰ চক্ৰে যে বীৰ উপজিল ।
 তাপিত কৰ্ণৰ বাপে ॥
 হতাশন বক্ৰে যে বীৰ উত্তৰিল ।
 সে বীৰ পৰিল কমল বিপাকে ॥

উত্তৰ :—সৰ্বোধবাধৰ তা ধৰ তাহে ।

অলি বাহন বাহন হামু গৈও ॥
 শশী বাহন বাহন ঠেকে কৈও ।
 পবন সূতাসূত ভাঙ্গি গৈও ॥
 ৰবি সূত মম কৰ লাগি বৈও ।

অৰ্থাৎ—কলহ, কলহৰ কাণ ।

২৪ । ভোজন কৰাইয়া বাজ আসনে বসিলা ।
 বিশ পোণ কৰি চল্লিক বিপ্ৰক দান দিলা ॥
 আচাৰ্য্যক পোণ পোণ ভট্টাচাৰ্য্যক বুৰী ।
 চক্ৰবৰ্ত্তীক চাৰি কৰা মিলাই দিয়া কৰি ।

২৫। অক্ষর নিয়ম চৌদিশ লিখা ।
তৃতীয় তৃতীয় দিয়া পঞ্চ ঠাই ।
দ্বৌ চাৰিও তত আনি মিহলাই ॥
অষ্ট গিৰি বৰ তৃতীয় পূৰ্ণাণ ।
এহিটো পাৰ্শ্বীৰ কৰ্ণস্থ চন ।

২৬। লাড়ু মিঠাই ঘি কৰে দান ।
দৰ বান্ধি দিব বিষয় প্ৰমাণ ॥
উন সংখ্যাব দৰক একুন কৰ ।
তাহাক গণিয়া মহুয্য ধৰ ॥
দৰৰ ভাগে মাহুহ পুৰি ।
লাড়ুক বুজহ একুন কৰি ।

উত্তৰ :- ২ লাড়ু ।

২৭। এক গোস্তু ত্ৰিপথ গামিনী ।
সপ্ত ঘাটে পিয়ে পানী ॥
ন গছত বান্ধি থয় আনি ।
তেৰ শুৱালে ভাগে দুবে ।
কত গছৰ তলে শুবে ।
এক শুৱালে দুবে কত ।
হিচাব কৰিয়া দেখ ।

উত্তৰ :- ৮১২ পাই, প্ৰতি পথে ২৬৩, প্ৰতি ঘাটে ১১৭,
প্ৰতি গছৰ তলত ২১; প্ৰতি শুৱালে ৬০১কৈ ডুবে ।

২৮। অতি বিতোপন গছ নব লক্ষ পাত ।
দিনে প্ৰতি সবে তাৰ নব শত পাত ॥

কোবাহে কারস্থ বাপু গণনা কবি ।

কিমান দিনত অস্ত হব সৰ্ব পত্র সবি ।

উত্তৰ :—১০০০০ দিন ।

২২ । সাত ঘব গৃহস্থৰ শতেক টকা ।

বাটি দিয়া নকৰিবা শকা ।

উত্তৰ :—১৪।১৭।৫ স্বীপ ।

৩০ । অষ্ট টকাৰ গক গোট বাইশ শপ্তশে খাই ।

কত কৰি গাবে পবে দিওক বুজায় ।

উত্তৰ :—১।১৬।৫ কত্ৰ ।

৩১ । কত যোবাহে এক শ ভাই,

আমিতো এক শ নহয় ।

আছিলেঁ। যিমান আহিবো যিমান ।

তাৰে অৰ্দ্ধ তাৰে অৰ্দ্ধ পায় ।

তোৰে সৈতেহে এক শ ভাই ।

উত্তৰ :—৩৬টা ।

৩২ । বৌ পাছ পাছ ব্রাহ্মণ তিনি জন ।

পাছ কাৰণ মাছত ব্রাহ্মণ কত জন ।

উত্তৰ :—৩৮৪০ জন ।

৩৩ । এক গিৰিব দশ ভাই ।

খলিত আছে 'এক শ' গাই ।

পোণক দশে হৰি বত পায় ।

সমানে নেপায়, বাকীয়ে ভাগ নলয় ।

উত্তৰ :—২ জনে ভাগ নলয় ।

৩৪ । পিতৃ-শ্রীক হেতু, শত রূপ দিলে মহাজন ।
 দক্ষিণা কবিবলৈ বুলিলে বচন ।
 দক্ষিণা কবিবা এক শত বিপ্র আনি ।
 উত্তম, মধ্যম প্রাকৃত বিপ্র জানি ।
 তিনি রূপ উত্তমক দান কবিও ।
 মধ্যম জনক এক আধেলীক দিও ।
 প্রাকৃতক যে চাৰি পোণ কবিবা যে দান ।
 এক শত রূপ ভগাই কবিবাহা মান ।
 এহিমতে লক্ষ বিপ্র গণিবলৈ পাৰি ।
 ভিন্ন দৰ হোবে যদি ভিন্ন দৰ কৰি ॥

ভাঙনী :—মহাজনক পাছে দূতে কবিলে সম্মান ।
 উত্তম ২৪ জন বিপ্রক আনিলা ।
 তিনি রূপ কৰি তাসহাক দান দিলা ॥
 ৭২ রূপ গৈলা তাহাক জানিলা ।
 মধ্যম বিপ্রক পাছে মাতিয়া আনিলা ॥
 আধেলী কবিয়া তাসহাক দান দিলা ।
 ওঠৰ রূপত জানা ৩৬ বিপ্র গৈলা ॥
 পাছে প্রকৃত বিপ্র আছিলেক বত ।
 ৪০ জন বিপ্র গৈলা ৪ বে পোণত ॥
 ১০ রূপ গৈলা তাত নিশ্চয় জানিবা ।
 এহি বস্তুে দূতে যায় দক্ষিণা কবিলা ।

৩৫। এক শত ফল এক নৃপতিক দিলা ।
 উত্তম, মধ্যম, হীন এক শত তৈলা ।
 পাছে তাবা সবে আনি আগ কবিলেক ।
 উত্তমক দুই গোটা কল দিলেক ।
 মধ্যমক দেব গোট কলক যে দিলা ।
 প্রাকৃত জনক আদখান মাত্র দিলা ।
 কোবাহে কায়স্থ সব স্থির কবি মন ।
 উত্তম, মধ্যম, প্রাকৃত কত জন ।

ভাঙনী :—কায়স্থ বোলয় শুনিও মহাজন ।
 এক শত ফল কিনি লোব. প্রতিক্ষণ ।
 বাণে দিয়া সেহি অঙ্ক হাবি পেলাওক ।
 যত অঙ্ক পায় তিনি !বধ কবিওক ।
 শেষ ভাগ তিনি দিয়া পূৰ্বিবা নিশ্চয় ।
 একত্র কবিলে তাতে মনুষ্য ওলায় ।
 দবে দবে ভাগত যে পূৰ্বি চাহিওক ।
 একত্র কবিয়া তাতে ফল বুজিওক ।
 এহিমতে যত তত দ্রব্যক জানিওক ।
 এহিমতে বুজি লবা নাহি সংশয়োক ।

উত্তর :—উত্তম ২০, মধ্যম ১০, প্রাকৃত ৬০ ।

৩৬। ইন্দ্রের ভুবনে আছে কমলেক বন ।
 ভ্রমবাই মধু খাই এক শত বিশ মোন ।
 মাহা পরিমাণে মধু কুসুমত পায় ।
 ভ্রমবাই মধু দেব বতি কবি ধায় ।

কহিয়ো কাশ্মীর সব অক্ষর যে মূল ।
 কতেক ভ্রমর ভৈলা কতেক যে ফুল ॥
 কাশ্মীরে বোলয় সবে শুনা মন কবি ।
 চল্লিশ সেবে মোগ জানা নিষ্ট কবি ॥
 আশী তোলায় সেব জানিবা নিশ্চয় ।
 চাৰি মাহায় তোলা জানিবা নিশ্চয় ॥
 ৯৬ বত্ৰিয়ে তোলা জানা মহাশয় ।
 পূৰ্বে মহাজন সবে কহিয়া আছয় ॥
 এক শত আঠচল্লিশ শত পূৰ্বিবাহা ।
 আশী অকৈ পূৰি তাতে তোলা জানিবাহা ॥
 চাৰি দিয়া পূৰ্বিতাত মাহা তাতে হয় ।
 পুষ্পক বুজিবা তাতে নাহকৈ সংশয় ॥
 বোড়শ অক্ষত সেই পুষ্পক যে পূৰ্বিবা ।
 ভ্রমবা যতেক হয় তাতে লিখি পাইবা ॥
 ভ্রমবাত এক কাষণ দুই চোক পূৰ্বিবা ।
 বতিক জানিবা তাতে জানা নিষ্ট কবি ॥

উদ্ভব :—১৫৩৬০০০ ফল, ২৮৫৭৬০০০ ভ্রমর,
 ৩৬৮৬৪০০০ বতি ।

৫৭ । মংস্ৰৰ গৃহত আছে পাণ্ডুর নন্দন ।
 সহদেব নাম তাৰ বল নোহে সৰি ॥
 একপাল গৰু চাবে মহা লালা কবি ;
 এক দিনা চাবে পাছে দেখিলা তহিত ॥
 চুৰি কৰি গৰু নিলা পাল সম্মিত ।
 গৰুৰ সংখ্যাক আবে শুনা মহাশয় ॥

পচিশ হাজাৰ জানা বলদ নিশ্চয় ।
 তেইশ হাজাৰ গাই জানা মন কৰি ॥
 বত্ৰিশ হাজাৰ বংসই আছে দুখ খাই ।
 যেন মত দৰ তাক শুনা অভিপ্ৰায় ॥
 বলদৰ দহকপ ধেহুত পাঞ্চ লৈবা ।
 বোকন্দাত দুইকপ তাহাত জানিবা ।
 বংস সকলত জানা তিন শিকা কৰি ।
 কতনা ধনৰ গক নিলে চুৰি কৰি ॥
 কহিও কায়স্থ সব কিতাপত চাই ।

গৰুৰ ধনৰ সংখ্যা দুয়োকে বুজায় ॥

উত্তৰ :— একলাখ গৰু, ৪৪৪০০০ টকা, [পাণ্ডুপুত্ৰ মহাদেৱ
 আদি পঞ্চ ভ্ৰাতাই অজ্ঞাত বনবাসৰ সময়ত মৎস্য-
 দেশৰ অধিপতি বিৰাত ৰজাৰ ঘৰত গৰু ৰখি
 জীৱিকাৰ উপায় কৰিছিল। দুখৰ কথা সেই
 অবস্থাতো মহাদেৱৰ হাতৰপৰা গৰুবোৰ চোৰে চোৰ
 কৰি নিছিল।]

৩৮। পাছ টকা কৰি হস্তীক কিনিবা ।
 আধেলী কৰি ঘোৰাত
 এক শিকা কৰি ছাগল কিনিবা ।
 কহিলে ইহাৰ তত্ত্ব
 কুৰি গোটা টকাই কুৰি গোটা জন্তু ।
 কিনিয়া দিওঁ ইহাক ।

ভাঙনী : মহাদেৱে বুলিলেক হাতী তিনি গোট, পোন্ধৰ
 কপত । তিনি গোট ঘোৰা পায় তিনি আধেলীত ।

চৈধ্যতা সিকিত যে চৈধ্যতা ছাগল ।

কহিলেঁ। ইহাক নহৈবা পাগল ।

এইদবে ধন বস্তু লৈওক

কহিলেঁ। নাহি সংশ ।

- ৩৯ । এক ডাল তেতেলীৰ ন কোটি পাত ।
 অর্কেক পলোত তাৰ সবে এক পাত ॥
 কহিও কায়স্থ সব কিতাপত চাই ।
 কতদিনে তেতেলীৰ পাত সবয় ॥
 ৬০ নিশ্বাসত পল নিশ্চয় হোবয় ।
 পলে দুই পাত সবে নাহিকে সংশয় ॥
 ৬০ পলে এক দণ্ড নিশ্চয় জানিবা ।
 দ্বিগুণ কৰিয়া তাতে পত্র লিখা পাইবা ॥
 ছয় কুৰি পত্র জানা দণ্ডত সবয় ।
 ৬০ দণ্ডে দিন বাতি নাহিকে সংশয় ॥
 এক দিবসৰ পত্র লিখা পাইলে ।
 সাত যে হাজাৰ দুই শত লিখা পাইবা ॥
 সেই দিবসৰ অক ত্ৰিশ দিয়া পুৰি ।
 মাসেক জানিবা তাতে জানা নিশ্চয় কৰি ॥
 মাস দিবসৰ পত্র তাতে লিখা পাইবা ।
 দুইলক্ষ ষোড়শ হাজাৰ অক পাইবা ॥
 বৎসৰৰ পত্র যদি বুজিবলৈ চোবা ।
 সাতশ যে হাজাৰ দুইশত অক লোবা ॥
 তিনি শ বাঠী দিয়া তাতে পুৰিওক ।
 পচিশ লক্ষ বিবানকৈ সহস্র জানিওক ॥

কিতাপত চাই আৰু প্ৰমাণ লওক।
 চৌদ্দিশ বছৰ আঠ মাহ জানিবা ॥
 আৰু কুৰি দিবস সে তাতে বুজিবাহা।
 সেই ন কোটিত দিবস অঙ্কে হৰি।
 শেষ অঙ্কে বৎসৰ মাহ দিবস যে কৰি ॥
 তিনিশ বাঠী দিয়া হৰিয়া চাহিবা।
 শেষ অঙ্কে বৎসৰ মাহ দিন লিখা পাইবা ॥

উত্তৰ :—১২৫০০ দিন।

৪০। এক সদাগৰৰ সে এক শত গাই।
 এক দুই সেৰ ভগ্নে ফাঁৰ বাঢ়ি যায় ॥
 কিতাপত চাই কোৱা কথক যে ভৈলা।
 মহাজনে কায়শ্ৰেণ বচন দে বুলিলা ॥
 হেন শুনি কায়হে বে মনে গুণিলন্ত।
 একশত গাইৰ সম্প্যা তেওনে লইলন্ত ॥
 এক উণ কৰি পাছে তাহাক অৰ্দ্ধাইল।
 অৰ্দ্ধ ভাগে এক শত বধিক কৰিলন্ত ॥
 পাছে সেই অৰ্দ্ধ খানি অঙ্কে পূৰ্বিগন্ত।
 শতক জুৰিয়া তাতে সেবক পাইলন্ত ॥
 সদাগৰে যদি গাই এহিদিবে চুৱৰ।
 একশত গাইৰ ফাঁৰ কত মোগ হোৱে ॥

উত্তৰ :—১২৬/ মোগ দহ দেব।

৪১। এক সদাগৰে পাহৰোক বাবে।
 এক দুই কৰি ক্ৰমে কৰিক যে লবে।

মাস দিনব কবি কতেক যে পায় ।
 তাহাক গণিয়া বহু কায়স্থ যে ভাই ॥
 শুনিয়া কাহ্নে—পাছে মনে শুনি চাইলা ।
 ত্রিশ দিন আনিয়া এক দিন যে এবিলা ॥
 তার অর্দ্ধভাগ লৈয়া একাধিক কবি ।
 উনত্রিশ দিবসত সেহি অঙ্কে পূরি ॥
 একত্র কবিয়া তাতে ত্রিশক জুবিয়া ।
 সেহি খানি কবা বুলি-মনত জানিবা ॥
 এহিমতে প্রতি মাসে বুজিবাক পাৰি ।
 কিতাপত চাই আক বুজা নিস্ত কবি ॥
 বৎসবত এহি মতে বুজিবা নিশ্চয় ।
 কহে চুড়ামণি তাক শুনিও নিশ্চয় ॥
 ইটৌ কথা এহিমাণে সংহরিয়া পঠে
 শুনা সেন অঙ্ক ভৈলা তার কথা কহে ॥

উত্তর :—মাছে ৪৬২ কবি ।

৪২ । অগাধ শাস্ত্রব কথা বুজিব নোবাৰি ।
 মহাজন সবে আক পূর্বে আছে কবি ॥
 প্রতিমা পূজিবে প্রতি নোলে যিবা জন ।
 ঘাটে প্রতি প্রতিমাক স্থাপিলে তেখন ॥
 প্রতিমা যতেক হয় পুষ্প তত লৈবা ।
 অনুক্রমে সেই অঙ্ক অর্দ্ধাইয়া আনিবা ॥
 যতেক প্রতিমা হোবে তেতি ভাগ কবি ।
 একত্র কবিয়া তাক বুজা শীঘ্র কবি ॥

প্রতিমা প্রথমতে প্রমাণ কৰি দিবা ।
 শেষ অঙ্ক খানিক যে দুগুণ কৰিবা
 এহি অমুক্রমে প্রতি প্রতিমা পূজিবা ।
 পূষ্প প্রতিমাতে তাতে নিশ্চয় জানিবা ॥
 ষত মূৰ্ত্তি পূজিবাক বোলয় ঘিৰাজন ।
 তেতিভাগ কৰিবাহা নিশ্চয় বচন ॥

[—১৭৮৪ শকত (কপি কৰা)]

উত্তৰ :—৪ প্রতিমা ৪ ফুল ।

৪৩ । এক মহাজনে সাতকাৰণ যোজ্ঞ কৰি দিলা ।
 সাত কাৰণ যোজ্ঞফল আনিবে বুলিলা ॥
 জোৰ তাগোলত তিনি কৰা কৰি জান ।
 কোমলৰ জোৰত যে দুই কৰা জান ॥
 এক কৰা কৰিত যে চাৰিপাত পান ।
 কাত কিবা কৰি ফল কহিও নিয়ম ॥
 শুনিয়া কায়স্থে পাছে মনে গুণি চাইলা ।
 দুই তিনি এহি ক্রমে অঙ্ক যে পাতিলা ॥
 এক দুই চাৰি এক অঙ্ক জান ভৈলা ।
 অমুক্রমে শাবীত পাতিয়া তাক লৈলা ॥
 দুই ফালে ফল কৰি পাতিয়া যে লৈবা ।
 মধ্য অঙ্ক দিয়া কাৰণৰ ফলক জানিবা ॥
 এক কাৰণ দুই পোণ তেৰ গুণা জান ।
 আক চাৰি কণ্ঠ তাতে অঙ্কৰ প্রমাণ ॥
 বাম ফালে ফল ধৰি, দক্ষিণত কৰি লৈবা ।
 দুইফালে ফল পূৰি কপক জানিবা ॥

উত্তর :— [টোকা]

ফল	তামোল	কবা	কবা
১৪২৬ (জোব)	২	৩ × ১৪২৬	৪২৮৮
১৪২৬ (জোব কোমল)	১	২ × ১৪২৬ =	২৮৫২
৫২৮৪ (পান)	৪	১ × ১৪২৬ =	১৪২৬
<hr/>		<hr/>	
৮২৭৬	ফল		৮৩৭২ কবা

৪৪ । এক বৃক্ষে ফল আছে হাজার বিশেষ ।
 খাইবাক লাগি পক্ষী পাইলা আদেশ ॥
 পঞ্চগোট করি ফল খাইলেক কাকে ।
 তাব অর্ধ করি ফল খাইলেক শুকে ॥
 তাব অর্ধ করি ফল খাইলেক টাঁয়া ।
 কোনে কত ফল খাইলে তাব জোখ দিয়া ॥
 গুনিয়া কায়স্থে পাছে মনে গুনি চাইলা ।
 আঠগোট তিনি চোক ফল ভাগে পাইলা ॥
 সমস্তকে আনি তাতে দবে দি হবিলা ।
 লক্ষ অঙ্ক খানিক যে ত্রি ভাগ করিবা ॥
 হবিলাত অঙ্ক যতেক যে বহিলা ।
 পক্ষীর প্রমাণ ফল তত যে জানিবা ॥
 একত্র করিয়া তাত পক্ষী বুজিবাহা ।
 দবে দবে পূরি তাতে ফল পাইবাহা ।
 তিনি শত তিয়ার্লিশ শ জানিবা নিশ্চয় ।
 এহিমতে বুজি লবা নাহিকে সংশয় ॥

উত্তর :—[টোকা]

ফল		পক্ষী
১২৬০০—	৫—	৩২২০
২৮০০—	২—	৩২২০
৪২০০—	১—	৩২২০
<hr/>		<hr/>
৩৪৩০০	ফল ৮৬	১১৭৬০ পক্ষী

৪৫। গরুর পুত্র আছে নাম যে সম্পাটি ।
 তাহার শরীরে পাখা আছে নবকোটি ॥
 সূর্য্য মণ্ডলক লাগি উবা ও বুলিলা ।
 দেপি সূর্য্যদেবে অগ্নিবান পবশিলা ॥
 শরীরত অগ্নিবান পবিলেক আদি ।
 কতদিনে পূবে তার নবকোটি পাখি ॥
 কহিও কায়স্থ সব কবিয়া সত্বর ।
 দুইদণ্ড পচিশ পলে পূবে এক পাখি ॥

উত্তর :—১০০৬৯ বছর ৫ মাহ ১০ দিন ।

৪৬। এক পুথুরীর আবে শুনিও কারণ ।
 চারি দিশে আছিলেক চারি গোটা জান ॥
 এক জান মেলি দিলে প্রহরে শুকায় ।
 আক জানে দুই প্রহরে পানী নাথাকয় ॥
 তৃতীয় প্রহরে তিনি জানোত বুজিবা ।
 আক জানে চারি পবে তাতে বুজি লৈবা ॥
 পাছে একে লগে মেলি দিলা চারি জান ।
 কতবেলি পানী গৈলা কহিও প্রমাণ ॥

গুনিয়া কারহে পাছে মনে গুনি চাইলা ।
 ত্রিশমণ্ডে দিনমান নিশ্চয় জানিবা ॥
 এক দুই তিনি চারি ভাগাংশ জানা ।
 এহি অঙ্কে দিবসক হবিয়া লৈবেক ॥
 হবিলাত অঙ্ক জানা যতেক যে হয় ।
 সেই খানি অঙ্কে জানা পুখুরী শুকায় ॥

উক্তক :- ৩৫ দণ্ড সময় ।

৪৭ । এক কথা গুনি আছো লোকব মুখত ।
 বোরাবী কহিলা পাছে শহুৰ আগত ॥
 লিখিওক কত তাৰা আছে স্বৰগত ।
 দাত হই মানে তুমি তাক লিখা কৰা ॥
 এহি বুলি বোরাবী কহিলা শহুৰ আগত ।
 তাক কোনে লিখিবেক মনুষ্য লোকত ।
 সকল স্বৰ্গক দেখো শৃঙ্খময় দেখি ।
 তাহাৰ তাৰাক কোন জনে দিব লিখি ॥
 পৃথিবীৰ বালিত যত হোৱয় কণিকা ।
 তাক নো কোনে লিখি কৰি দিব সংখ্যা ॥
 প্রথমতে গুনা কহোঁ স্বৰ্গ সাতখান ।
 কোণে কত আছে তাৰ জানোহো প্রমাণ ॥
 ক্রলোক গুনিয়াছো স্বৰ্গ এক খান ।
 ধ্রুবলোক তাৰ অঙ্কে কৰিছে নিশ্চান ॥
 স্বলোক গুনিয়াছো স্বৰ্গ তৃতীয়েক ।
 মহল্লোক নামে স্বৰ্গ চতুৰ্থে লইওক ॥

জনগোক, তপলোক আত অনন্তবে ।
 সত্যলোক শুনিয়াছে। সবাবো উপবে ।
 সকল স্বৰ্গোক কোনে কহিবোক ।
 এক কথা কহিয়াছে তাক শুনিওক ।
 আঠাবন্ন হাজাৰ কোটি সংখ্যা যে বিংশতি ।
 এহিমতে সহস্ৰেক লিখিবা সম্প্রতি ।
 ষাঠী সহস্ৰেক এহিমতে লিখা কৰি ।
 পাছত কহিবাহা একত্ৰ কৰি ।
 যত খানি অঙ্ক হোৱে তত গোট লইবা ।
 এহিমতে স্বৰগৰ তাৰাক গণিবা ।
 ইটো কথা এহিমনে সংহৰিয়া যওঁ ।
 কদ্ৰহৰ আদি যত তাৰ কথা কওঁ ॥

উত্তৰ :—৪০৬০০০০০০১৬৮০০০০০০০ সাত স্বৰ্গৰ তাৰা :

৪৮ । অবলা আছিল এক বজাৰ জীয়াৰী ।
 চিঙি গল তাহাৰ যে কণ্ঠে থাকা হাৰী ।
 দুই ফালে দুই চটা চিঙি যে পৰিলা ।
 মাকত কান্দিয়া আসি কবলৈ ধৰিলা ।
 বজাৰ জীয়াৰী বায়হত ধৰিলেক ।
 হাৰ গাঠি তেবে দিয়া লৰিলেক ।
 কহিও কায়স্থ সব ইহাৰ তত্ত্ব ।
 কণ্ঠাৰ হাৰক গাঠিলাহা কেনমত ।
 কায়স্থে বোলয় ইহাৰ শুনিও কাৰণ ।
 বহু পাঞ্চ ঠাই আনি কৰিবা স্থাপন ॥

ସେହି ପଂକ୍ତି ଚାରି ଠାହି ଧାତୁକ ଯେ ଲେବା ।
 ଅନ୍ତେ ଘ କୋଶଳେ କରକ ସ୍ଥାପଣ କରିବା ।
 ପୁରୁ ବଢ଼ି ଦିଆ ତାକ ପୁରିବା ନିଶ୍ଚୟ ।
 କର୍ତ୍ତେ ଥାକା ହାବର କଥା 'କୁରୁମକାରହେ' କର ।

ଉତ୍ତର :— ୧୦୬୬୫୬ ହାବର ମନି ।

୫୨ । ଏକ ମହାଜନେ ମାହ ମେଳି ଦିଲେ ସତ ପୁରା ।
 ସତ ଦିନେ, ସତ ମାହ, ଧାହିଲେ ସତ ଘୋରା ।
 ଦିନେ ଘୋରା ଏକ କରି ମାହକ ହବର ।
 ଲକ୍ଷ ଅଙ୍କେ ଭାଗେ ଭାଗେ ପୁରି ଲେବି ତହି ।

ଉତ୍ତର :— ୨୦୦ ଦିନ, ୨୦୦ ଘୋରା, ୨୦୦ ପୁରା ମାହ ।

୫୦ । ଆଶୀ ହାତତ ଏକ ପକ୍ଷୀ ସେ ଆছিল ।
 ନଂତ ଆଞ୍ଜୁଲ ଆହେ ତାକ ଭୁ ପାହିଲା ।
 କୋରାହେ କାରୁଷ୍—ଭାହି କିତାପତ ଚାହି ।
 କତଦିନେ ପକ୍ଷୀ ଗୋଟ ଭୂମିତ ନାମର ।
 ଶୁନିଆ କାରୁଷ୍ଟେ ପାଛେ ମନେ ଶୁନି ଚାହିଲା ।
 ୮୦ ହାତକ ପାଛେ ୨୭ ବେ ପୁରିଲା ।
 ଆଞ୍ଜୁଲ ବୁଲିଆ ତାକ ଜାନିବା ନିଶ୍ଚୟ ।
 ଦଂ ବୁଲି ତାକେ କହା ନାହିକେ ମଂଶୟ ।
 ୭୦ ଦିଆ ହରି ତାକ ଦିନ ସେ କରିବା ।
 ୩୦ ଦିଆ ହରି ତାକ ମାସ ସେ କରିବା ।
 ଶେଷ ଅଙ୍କ ଧାନିକ ସେ ଦିବସ ଲୟ ।
 ସତ ମାହ ସତ ଦିନ ଜାନିବା ନିଶ୍ଚୟ ।

ଉତ୍ତର :— ୧ ମାହ ୨ ଦିନ !

৫১ । এক সদাগরৰ দহ গোট গাই ।
 দুই চাৰি অল্পক্ৰমে ক্ষীৰ বাঢ়ি যায় ॥
 শুনিও কায়স্থ আবে ইহাৰ কাৰণ ।
 একাধিক দশ অঙ্ক কৰিবা স্থাপন ॥
 পুনঃ দশ অঙ্ক লৈয়া তাহাতে পূৰিবা ।
 দহ ধনুৰ যত ক্ষীৰ তাতে লিখা পাইবা ॥

উত্তৰ :—১১০ সেৰ ।

৫২ । পুত্ৰ একজনে গাই চৈধ্য গোট ডুৰে ।
 তাৰো দুই চাৰি ক্ৰমে ক্ষীৰ বৃদ্ধি হোৱে ॥
 পঞ্চদশ চতুৰ্দশে তাহাতে পূৰিবা ।
 সমস্ত ক্ষীৰক তুমি তাহাতে জানিবা ॥
 এহি মতে যত যত অঙ্কক ধৰয় ।
 একাধিকা কৰি পূৰা নাহিকে সংশয় ॥

উত্তৰ :—২১০ সেৰ ।

৫৩ । এক নবেশ্বৰে সদাগৰক বুলিলা ।
 বাণিজ্যক লাগি কিছুমান ৰূপ দিলা ॥
 ৭৭ ৭৭টি ৰূপ লিখিলন্ত ।
 জ্যেষ্ঠ মহা দৈ আহি শূন্যক দিলন্ত ॥
 ৭ যে হাজাৰ ৭৭ ৰূপ জানি ।
 আৰু এক মহা দৈ শূন্য দিলে আনি ॥
 সত্ৰবি হাজাৰ সাত শ সাত জান ।
 কনিষ্ঠ ভাৰ্য্যায়ে দেখিল বিচ্যমান ॥
 তেসহেও আনি এক শূন্য দিলা ।
 পাছে সদাগৰে তাক মনত শুনিলা ॥

কহিও কায়স্থ সব ইহাৰ প্ৰমাণ ।
 কোনে কত মান দিলা কহিওক ধন ॥
 হেন গুনি কায়স্থে যে মনে গুনি চাইলা ।
 পৃথকে পৃথকে পাছে কপক যে লৈলা ॥
 সাত লাখ সাত হাজাৰ সত্ৰক জানি ।
 মুঠ কপ এই খানি মনে লৈবা মানি ॥
 তাহাকে উপৰ কৰি অমুক্তমে দিলা ।
 সেহি অৰু দিয়া সেহি ভাগক কাটলা ।
 পৃথকে পৃথকে তাৰ কপ পৰিমাণ ।
 কিতাপত চাই আৰ লওক প্ৰমাণ ॥

উত্তৰ :— ৭৮৫৩১ মুঠ কপ ।

৫৪ । আত অনন্তৰে পাছে যেন কথা ভৈলা ।
 যি মতে তেহন গনে কপক যে নিলা ॥
 চাৰি চোৰে চোৰ কৰি কপক আনিলা ।
 সেহি ধন আনি পাছে এক চোৰে থৈলা ॥
 বোলে আমি যেতিয়া আসিয়া নিও ধন ।
 এক কপ টোক দিম বুলিলেঁ। বচন ॥
 এহি বুলি চাৰি চোৰে গৃহক গৈলন্ত ।
 পাছে এক চোৰে তাক আসিয়া ভৈলন্ত ॥
 সেহি কপ খানিক যে চাৰি ভাগ কৰি ।
 তিনি ভাগ থৈলা তাতে একত্ৰ বে কৰি ॥
 বেছি এক ভৈলা তাক চোৰক দিলন্ত ।
 পাছে আৰ এক চোৰ আসিয়া ভৈলন্ত ॥

সেহি মতে সিও ভাগ কৰিয়া যে থৈলা ।
 অধিক ৰূপক পাছে চোৰক যে দিলা ।
 এহি মতে চাৰি আহি চাৰি দিন ভৈলা ।
 চাৰিজনে চাৰি ৰূপ চোৰক যে দিলা ।
 পাছে চাৰিজনে একলগে আসিলন্ত ।
 সমকৰি চাৰিজনে ভগাই নিলন্ত ॥
 তাতো এক ৰূপ আসি অধিক যে ভৈলা ।
 চুৰিক যে দিয়া ঘৰাঘৰি সবে গৈলা ।
 কহিও কায়স্থ সব স্থিৰ কৰি মন ।
 কতখানি আছিলেক তাহাৰ যে ধন ।
 হেন গুনি কায়স্থে যে মনে গুনি চাইলা ।
 চাৰি অঙ্ক প্ৰথমতে স্থাপন কৰিলা ।
 পুনঃ চাৰি দিয়া তাক পূৰিয়া চাহিওক ।
 আক বেদে পূৰি চৌষষ্ঠি লৈওক ।
 পুনৰ্কাৰ সেহি অঙ্ক চাৰি দি পূৰিবা ।
 দুশ ছাপন্ন অঙ্ক তাতে লিখা পাইবা ।
 পুহু বেদে পূৰি তাতে ৰূপ জানিওক ।
 তিনি অঙ্ক এৰি তাতে প্ৰমাণ লওক ।
 এই অশুক্ৰমে চোৰৰ ধন সংখ্যা জান ।
 কিতাপত চাই চিতি লোৱাহে প্ৰমাণ ॥

উত্তৰ :—১০২১ টকা । গাইপতি—২৫৫ টকা ।

৫৫ । এক মহাজনে কলে বাঙনাৰ শাবী ।
 বাঙনা আছিল তাতে অবুত যে শাবী ॥

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY

[১০৯]

শাবীত আছন্ন অমৃতক ডাল ।

নবপোশ কবি লাগে জানা তাৰ ডাল ॥

এক এক বাঙনাত নব কৰা কৰি ।

কতনো বাঙনা ভৈলা, কত ভৈলা কৰি ॥

উত্তৰ :— ৭২..... কৰি ।

৮..... বাঙনা ।

৫৬ । আক এক খব্দৰ শুনিও কাবণ ।

কাবণৰ আছিলেক দ্ৰব্য এক খান ॥

দুই জনে তাহাক যে কিনিবাক গৈলা ।

কাবণত কৰা বুলি দুহাত লভিলা ॥

দুয়োজনে কিনিবাক মন কাৰ আছে ।

মনত আলচ দুয়ো কবিলন্ত পাছে ॥

দুয়োজনে কিনিবা কাৰক যে তিনি ভাগ কৰি ।

দুয়োজনে কাৰক তিনি ভাগ কৰি ॥

তাৰ এক ভাগ পাইলে কিনিবাক পাৰি ।

পাছে এক জনে তাৰ দ্ৰব্যক কিনিলা ।

কায়স্থে এহি খানি কথাক স্মধিলা ॥

কোৱা কাৰ কতমান আছিলেক কৰি :

ইহাক চাহিয়া মোত কথা শীঘ্ৰ কৰি ॥

ইহাৰ ভাঙনী শুনা আতপৰে :—

দুয়োভাগে তিনিভাগ কৰিক যে ধৰে ।

এক ভাগৰ আবে শুনিও কাবণ ।

এহি খানিৰ ভাগ তাৰ কৰিব যে মান ॥

সপ্তদশ গণ্ডা ছয় পোণ জানিওক ।
 তাৰে এক কৰা কৰি তাহাতে লৈওক
 এক ভাগ কৰি এহি খানিক যে জান ।
 অপৰ ভাগক আবে লৈওক প্ৰমাণ ।
 দেবপোণ চৈধ্য গণ্ডা এক কৰা জান ॥
 সেই খানি সিও ভাগ লৈওক প্ৰমাণ ।
 আৰু এক কথা কহোঁ তাক শুনিওক ।
 বিষম অৰুৰ গতি ভাবিয়া লৈওক ।

উত্তৰ :—৪৭.৫২ কৰা ।

৫৭ । এক গৃহস্থৰ আছিলেক দুই ভাই ।
 একে লগে আছে দুইবো দশ গোট গাই ।
 পাছে দুয়ো সেই গাই ভগাই যে লৈলা ।
 পাচ গোট কৰি গাই ভাগত পৰিলা ।
 ক্ষীৰত বিষম তাৰ জানিবাহা সাৰে ।
 ভাবিয়া চাহিও কোন গাই কাত পৰে ।
 তিনি গোট গাইৰ ক্ষীৰ আঠ ভাৰা কৰি ।
 পাছ ভাৰা কৰি তিনি গাইত যে ধৰি ।
 তিনি ভাৰা কৰি তিনি গাইত যে জানা ।
 দুই ভাৰা এক গাইত লৈওক প্ৰমাণ ।
 এহি দশ গোট গাই জানিবাহা সাৰে ।
 ভাৰাত সমান কৰি দিওক সৰুৰে ।
 ইটো কথা এহিখনে সংহবিয়া দও ।
 টকা পক্কৰ কথা শুনা তাক কও)

উক্তব :—

(টোকা)	১ নং—২ ভাবা	২ নং—৩	ভাবা
	৫ „—৫	৩ নং—৩	„
	৬ „—৫	৪ নং—৩	„
	৭ „—৫	২ নং—৮	„
	৮ „—৮	১০ নং—৮	„

৫ টা গাই ১৫ ভাবা

(১ম ভাই)

৫ টা গাই

২৫ ভাবা

(২য় ভাই)

- ৫৮। টকা প্রতি চারি গুণা আশীক যে জান ।
 ষাঠি গিবিত আবে লওক প্রমাণ ॥
 পাছ গুণা চারি কণ্ঠ রূপ প্রতি জান ।
 চল্লিশ গিবিত আঠ গুণা যে প্রমাণ ॥
 ত্রিশ গিবিত কেনে তাক গুনিওক ।
 দশ গুণা আঠ কণ্ঠ তাহাতে লৈওক ॥
 কুঁরি গিবিত ষোল্ল গুণাত জানিবা ।
 টকাত তুলিয়া তাব প্রমাণক লইবা ॥
 কাঞ্চণত তিনি শত কুঁরি গুণা জান ।
 গিবি দিয়া হবি তাক লইবাহা প্রমাণ ॥
 গিবি হবিলাত য়েবে শেষ অক্ষ বয় ।
 চারি দিয়া পুঁৰিলাত কব সেহি হয় ॥
 বহু দিয়া হবি তাতে কণ্ঠক কবিবা ।
 স্তথা হবি তাতে দহ লিখা পাইবা ॥
 ষোড়শ, দশ গিবি মৌজাত থাকয় ।
 এক গুণা দিয়া টকাক গণিবা ॥

ছয় শত চল্লিশগিৰি বুলি জানিয়া ধৰ ।
 টকাত পুৰিয়া যদি সেই গণ্ডা হয় ।
 তাহাক চলাইলে গিৰিত পৰিব নিশ্চয় ॥
 টকা পঞ্চকৰ এই ৰূপ জানিওক ।
 যত ৰূপ দিয়ে সেই ৰূপত তুলিওক ॥
 ছয় কুৰি গিৰি বুলি যদিবা ধৰয় ।
 তাৰ বিবৰণ কচো শুনা মহাশয় ।
 দহকৰা দুই ক্ৰান্তি টকা প্ৰতি জান ।
 এহিমতে বাৰ কুৰি গিৰি যদি কোনো মোজাত
 থাকে ।

এক গণ্ডা চাৰি ক্ৰান্তি পুৰিবা তাহাতে ॥
 টকাত তুলিয়া তাক শীঘ্ৰে চাহিওক ।
 বাৰকুৰি গিৰিৰ যে প্ৰমাণ লওক ॥
 এহিমতে বুলি তাৰ প্ৰমাণ চাহিবা ।
 লক্ষ শত গিৰি এই মতে ভাবি নিবা ॥
 নষ্টকৈ গিৰিৰ কথা শুনা আতপবে ।
 তিনি গণ্ডা দুই কৰা চাৰি দস্ত ধৰে ।
 টকা পঞ্চকৰ কথা এহিমনে থওঁ ।
 আৰু যেন কথা ভৈলা তাৰ কথা কওঁ ॥

উত্তৰ :—[টোকা]

১০১০ গিৰি—	টকা—৫টা
৬০০ „	টকা—৫টা
১২০০ „	টকা—৫টা
৪৫০ „	টকা—৫টা

গোসাঁই পূজা অঙ্ক : -

৫৯। যত পুষ্পে পূজে দেব হুঁৰি ।
 সংখ্যা পুষ্পৰ লোৱা হিচাব কৰি ॥
 যত গোসাঁই তত পাতা ভাগ ।
 একুন কৰি ধোৱাত, দুগুণ হোৱে তাত ।
 সমান পুষ্পে পূজে যথাক্রমে ।
 গোসাঁইৰ সংখ্যাক পূজে অল্পক্ৰমে ॥
 উত্তৰ :—১ঃ টা ফুল ।

৬০। দ্ৰব্য কিনিবাক শ্ৰুতি যাই দুই জন ।
 এব্যৰ দৰ লাগে এক এক কাৰণ ॥
 একেকে নোৱাৰে কাওনে ভবিবাক শ্ৰুতি ।
 দুয়ো মিলি কিনিবাক লাগয় সম্ভ্ৰুতি ।
 তাৰ নেত্র ভাগৰ ভাগকে আহি আৰ ।
 একেকৰ কাৰণৰ পোণ হৈবে জানা সাৰ ।
 আটৰ অৰ্দ্ধ ভাগৰ ভাগে তাহাৰ ভবে যায় ।
 কহ কাৰয় কৌনে কন্ত লৈয়া যায় ॥

তাণ্ডনী :—

মুনি গন পোণ পঞ্চ দশাবিক গণ্ডা ।
 আৰে তিনি ভাগৰ এভাগ লোৱা ॥
 যত পোণ তত গণ্ডা গুৰু ধিক পোণ ।
 আৰে অৰ্দ্ধখানি লৈলে ভৱয় তাৰ কাৰণ ॥

উত্তৰ ; - ১১৬ গণ্ডা, ॥/১২ গণ্ডা [১১৬ গণ্ডা + ১৪ গণ্ডা] ;

৬১। এক বনে আছে ফল অশেষ ।
 তাক গণি লোৱা পক্ষী সহ ॥

পক্ষী ফলে লিখি আছে সত্ৰি হাজাব ।
 ভিনি জাত পক্ষী আছে বিশেষ প্রকাৰ ।
 গণিয়া পক্ষী ফল কৰা স্থিতি ।
 কহ দুগুণ কৰি অঙ্কৰ গতি ॥
 বস্তুৰে হৰি পুৰিবা বাণ উণ ।
 নয়নে হৰিয়া ভাগে নৈবা অঙ্ক শেষ ।

উত্তৰ : (২৩৭২২, ৫৭০০, ৪০৭৫) পক্ষী । ইয়াক একুন কৰি দুগুণ
 কৰিগে পক্ষী আৰু ফল ওলাব ।

৬২ । এক শ হাত উচ্ছ বৃক্ষ অতি ভয়ঙ্কৰ ।
 তাৰ উৰ্দ্ধত আছিল দুইটা বান্দৰ ॥
 বৃক্ষ মূল থাকি এশ ক্ৰোশ আতবত ।
 মাছ কাছ থাকা বিল আছিল দূৰত ॥
 স্নান কৰিবলৈ দুয়ো হাবিয়াস কৰি ।
 দুই পিনে জাপ দিয়ে লাফা লাফি কৰি ॥
 বৃক্ষ মূলে গই এক নামিল বিলত ।
 সিন্ধিয়ে ঠেলাহ মাৰি পৰিল বিলত ॥
 জাপ মাৰি তলে নামি একেলগে পালে ।
 মনৰ উচাহে দুয়ো ফল ফুল খালে ।
 কোষাহে কায়স্থ ভাই কিতাপত চাই ।
 উচলৈ জাপ দিয়াই কত পথ যায় ॥

উত্তৰ ;—১০ গছ ।

৬৩ । হেৰা কায়স্থ ভাই কৰাত ন মোগ বস্তু পায় ।
 সেধত তাৰ কত মূল্য পোৱা যায় ।

উত্তৰ ;— একবেণু

৬৪ । ৩৬৫ টা হাতীৰ পাল ।

ষাদশ পৰ্ব্বতত চৰে সৰ্বকাল ॥

ত্ৰিশ কুন্তত খাই পানী ।

সাতোটা কুন্তত বান্ধি থয় আনি ।

উত্তৰ ;— বছৰ ।

৬৫ । আৰু এক কথা বাপু শুনিবা মনোত ।

এক অধিকাৰে কিছূ হুগুনি মনোত ॥

গাওঁ ঠাকুৰীয়াট পাছে মাতিয়া আনিলা ।

শীঘ্ৰ কৰি টকা লাগে বচন বুলিলা ॥

মজুন্দাৰ নোহোৱাত জমা নকৰিলা ।

শীঘ্ৰ কৰি টকা আনি হুকুম কৰিলা ।

পাছে গাওঁ ঠাকুৰীয়া গাৱঁক আসিলা ॥

হুই ৰূপ প্ৰতি গিৰিত সাধিলা ।

হুই ৰূপ এক গিৰি বেছি মাত্ৰ ভৈলা ।

এহিমতে সিটো ৰূপ সাধন কৰিলা ॥

টকাক সাধি পাছে ৰূপক সোধাইলা ।

জমা বেছি হুগুণ ৰূপ নিজ হাতে বৈলা ॥

টকা পাই অধিকাৰে মনোত গুণিলা ।

কেনমতে ইটো ৰূপ সাধন কৰিলা ॥

টকাক সাধি পাছে ৰূপক সোধাইলা ।

জমা বেছি হুগুণ ৰূপ নিজ হাতে বৈলা ॥

টকা পাই অধিকাৰে মনোত গুণিলা ।

কেন মতে ইটো ৰূপ সাধন কৰিলা ॥

এহি কথা পাছে কায়হত সুধিলেক ।
 জমাই সহিতে টকা কত সাধিলেক ॥
 কতেক যে গিৰি তাৰ মৌজাত আছিল ।
 কিবা দৰে তাহাত যে রূপক সাধিলা ॥
 কতখানি জমা তাৰ দিওক বুজায় ।
 কেন মতে দুইগুণ রূপ হাতে বয় ॥
 কায়হে বোলয় কথাক শুনিবা ।
 দুইশত ত্ৰিশ গিৰি তাৰ মৌজাত ধৰিবা ॥
 দুই রূপ কৰি টকা তাহাতে তুলিবা ।
 এই গিৰিত দুই কৰা অধিক কৰিবা ॥
 এক শত ৫৩ টকা আক দুই কৰা জান ।
 এহিখানি মূলধন জমা লওক প্রমাণ ।
 জমা বেছি তিনি গুণ রূপক সাধিলা ।
 চাৰি শত ষাঠি রূপ দুই কৰা ভৈলা ॥
 আক এক ভাগ রূপ জমাত সাধিলা ।
 তিনিশত সাত রূপ তাৰ হাতে বৈলা ।
 এহিমতে ইটো কথা ভাঙণ কৰিলা ।
 কিতাপ শাস্ত্ৰ আৰ এহিমাণে বৈলা ॥
 সবস্বতী মাতৃ ষিটো রূপা কৰিলেক ।
 আপোনাৰ নিজ গুণ আজ্ঞা ধৰিলেক ॥
 কি কাৰণে পদ ইটো আমি যে কৰিলোঁ ।
 সাধু বৈষ্ণবৰ পদ শিবত ধৰিলোঁ ॥
 হেম জানি সবে নবে এৰি আন কাম ।
 পাতোক চাৰোক ডাকি বোলা বাম বাম ॥

উত্তৰ ;—২৩০ গিৰি, ৪৬০ টকা দুই কৰা, ৩০৭ টকা ।

৬৬ । অতি বিতোপন গছ নবকোটি পাত ।

পলকত সৰে তাৰ নব শত পাত ।

কোৱা কাইথৰ পো গণনা কৰি ।

কিমান দিনত ওৰ হব সৰ্ব পত্ৰ সৰি ।

উত্তৰ ;—২৭৭ দিন, ৪৬ দণ্ড, ৪০ পল ।

৬৭ । এজোপা শিমলুত'নটা ঠাল ।

ঠালে প্ৰতি নটা নটা ডাল ।

ডালে প্ৰতি ন ন ফেঁচা ।

প্ৰতি ফেঁচাৰ ন ন ফেঁচা ॥

ন ন ফেঁচীৰ ন ন কণি ।

কিমান পোৱালী কোৱা গণি ॥

উত্তৰ ;—৫২০৪২ টা

৬৮ । কুমাৰী বাই কুমাৰী বাই ।

কবাত ছয় বুৰী চাকি পায় ॥

কাৰণত নো কতক হয় ।

উত্তৰ ;—১৫৩৬০০ চাকি

৬৯ । এক পৰ্ব্বতত ষাঠী ডাল চাটিয়ান ।

তাৰ কাষে কাষে ষাঠীটাকৈ ম'হ ।

প্ৰতি মহত ষাঠীটাকৈ বগ ।

আকৌ বগৰ ঠোঁত ষাঠীটাকৈ মাছ ।

দিক চওালে ভগাইলেক সেই মাছ ।

গাই প্ৰতি পৰিলেক কতনো মাছ ।

উত্তৰ ;—১২২৬০০০ মাছ

৭০। ঃ ঝাঠী মোগ চেনিব এটা বৰা ।

তাক খাই এটা মাকৰা—

দিনে এক বতি খাই ।

কতদিনে বৰা ঢুকায় ।

উক্তৰ ;—১১৭১২০০০ দিন।

৭১। পুস্কৰিণী আছে এক ইন্দ্রৰ ভুবনে ।

ছয় গোটা কোণ তাৰ দেখিতে শোভনে ॥

ছয় পাবে ছয় গোট পুখুৰীৰ জান ।

পূৰ্বে বিখকশ্ৰে তাক নিশ্চিলে যতন ॥

এক গোটা জান এৰি দিলে মহাশয় ।

দুই দণ্ডে পুখুৰীৰ জান শুকাই যায় ॥

ইগোট এবিয়া আক গোট এৰি দেই ।

চাৰি দণ্ডে জল শুকাই জল নাথকয় ॥

ইগোট বাক্কিয়া আক গোট এৰি দেই ।

ছয়দণ্ডে জানা তাৰ জল শুকাই যায় ॥

ইগোট বাক্কিয়া আক গোট এৰি দেই ।

জল আহি এক দণ্ডে পুখুৰী ভৰয় ॥

ইগোট এবিয়া আক গোট এৰি দেই ।

জল আহি দুই দণ্ডে পুখুৰী ভৰয় ॥

সি গোট এবিয়া আক জান এৰি দেই ।

স্তিনি দণ্ডে জল আহি পুখুৰী ভৰয় ॥

একদিনা ইন্দ্রে বং চাহিবে আসিলা ।

স্তিনি গোট জান একেলগে এৰি দিলা ॥

পুখুৰী শুকাইল কিছু জল মাথাকিল ।
 কহিওক কতবেলি পুখুৰী শুকাইল ॥
 এহি তিনি জান পুনৰ্কাৰ নাবাঙ্কিলা ।
 আকওতো তিনি জান একেলগে এষি দিলা ॥
 বান্ধিবে লাগিলা জান পূৰ্বেৰ আকাৰ ।
 হৰি শৈতে বং চাৰে দেব পুৰন্দৰ ॥
 কহিও কায়স্থ সব ইয়াৰ তত্বক ।
 কতবেলি পুখুৰীৰ জল ভৰিলেক ॥
 ভাঙনীৰ অঙ্ক কহো শুনিও : —————
 ছয় কুৰি জুৰি তিনি নেত্র হৰিও ॥
 যি লক বহে ববেদি পুৰিবা ।
 যি হয় তাক বেদে হৰিবা ॥
 যি লক বহে নেত্রে পুৰিবা ।
 উপৰত জামা ঘিমান উচয় ।
 সেহিসে পলত পুখুৰী শুকায় ॥
 পনশ্চ ষাঠী অঙ্ক জুৰিবা ।
 সেহি অঙ্কত নেত্রে হৰিবা ॥
 যি লক বহে কৰে পুৰি ।
 যি হয় তাক বেদে হৰি ॥
 তলে জল যত লক পাইবাহা ।
 তাক নেত্র দি পুৰিবাহা ॥
 পুৰণিত যিবা উচেও পৰে ।
 সেহিমান পলত পুখুৰী ভৰে ॥
 যতপল হয় পুৰিও কৰে ।

তিনি জানে পানী যাইবার তবে ॥

উপরে বি আছে তত এপলে ।

ভবে পুখুরী বাকী নবৈলে ॥

উত্তর ;— ১২ অংশ পানী ওলাওঁতে ৬০ পল লাগে আৰু ১২ অংশ পানী সোমাওঁতে ৬০ পল লাগে । মূঠকথা সমান সময়ত ৩টা জানেবে পানী শুকায় আৰু সমান সময়ত ভবে । (৬টা ডান খোলা হলেও) ।

১২ । এক দিশে আছে কমলেক বন ।

ভ্রমবাই মধু খাই একশত মন ॥

মাহা পৰিমাণে মধুক ফুলত পায় ।

এক ভ্রমবাই মধু দেব বতি খায় ॥

কহিও কায়স্থ বাপু ইহাৰ কথা ।

কতনো ভ্রমৰ কতনো ফুল ॥

ভাঙনীৰ কথা আবে শুনা মহাশয়

আশী টকা জুৰি পূৰা ঃল্লিগ অঙ্কয় ॥

উপৰে যিমান উচে ঞানো মহাগতি ।

এক মোণৰ টকা সেই জানিবা সম্প্রতি ।

তাহাক শতেকেপূৰি পাইবা যিমান ॥

শতেক মোণৰ টকা জানা সেইমান ।

বেদে পূৰি পোণ পাইবা হয় যত ঞান ॥

চক্লিশে পুৰিয়া বতি পাইবা বিজ্ঞান ।

তাক নেত্রে হৰি লক্ল যতেক বঙ্কয় ॥

কৰে পূৰি পাইবাহা ভ্রমৰ যত হয় ।

উত্তর ;— ২০৬৮০০০০ ভোণোবা, ১২৮০০০০ কুল ।

৭৩ । কবন্ত কান্তি সূমেক দেখিতে শোভন ।
 অর্ধে উর্ধ্বে আছে লক্ষ যোজন প্রমাণ ॥
 জাম্বু দ্বীপ মধ্যে আছে, মেক পর্বতেক
 তাহার থাকৰ কথা শুনিও প্রত্যেক ॥
 চৌব্বাশী হাজাৰ উপৰক আছে জুৰি ।
 ষোল্ল হাজাৰ পোট গুৰে আছে পৰি ॥
 মধ্যভাগে সুবৰ্ণৰ শৃঙ্গ ভয়ঙ্কৰ ।
 মহা লীলা কৰি থাকে গদাৰ্ক স্কল ॥
 এক হাত এক বেগত আঙুল যে চাৰি ।
 মোট চল্লিশ আঙলে এক এক থাক ॥
 এহিমতে থাক নিৰ্ম্মিয়াছে দেব হৰি ।
 কহিও কায়স্থ ভাই কিতাপত চাই ॥
 ইহাৰ থাকৰ কথা দিওক বুজায় ।
 ইহাৰ ভাঙনী বুজা সাক্ষাতে :—
 গগন, কৰ, বান, নেত্র প্ৰথমে জুৰা ।
 চৌব্বাশী হাজাৰ তাহাতে পুৰা ॥
 যতেক উচে ওপৰত ।
 চৌব্বাশী যোজনৰ সেইসে হাত ॥
 চব্বিশে পূৰ্বিলে হয় যিমান ।
 চৌব্বাশী হাজাৰ যোজনৰ আঙুল ততমান ॥
 চল্লিশ আঙুলে তাহাক হৰি ॥
 চল্লিশে হৰিলে বহিব যিমান ॥
 জানিবা মেকৰ থাক সিমান ।

৭৩। ত্রি সত্ৱৰি, সাতাত্তিথৌ, পঞ্চবিংশতি—একাধিকং ।
পঞ্চত্ৱশতে হৰিগে বহে যত, কৰমুষ্টি কৰা বৃজিবা তত ।

ভাঙনী :—

তিনি কৰাকে গণিব যতেক কৰা অধিক হয়
তেতি সত্ৱৰি ধৰিব ।

পাঞ্চ কৰাকে গণিব যেতি কৰা অধিক হয়
তেতি একৈশ ধৰিব ;

সাত কৰাকে গণিব যেতি কৰা অধিক হয়
তেতি পোন্ধৰ ধৰিব ॥

তিনিম্বোকো একুণ কৰি এশ পাছে হৰিব ।

অবশিষ্ট যি থাকে তাকে মুষ্টিৰ কৰি বৃজাব ।

উত্তৰ ; ৭ ৰ ওপৰ ১০৫ ৰ কম সংখ্যা ধৰি ৩, ৫, ৭ ৰে ভাগ
কৰিব । বাকী ৩ ভাগত ১ বলে ৭০।৫ ৰ ভাগত ১ বলে ২১।৭ৰ
ভাগত ১ বলে ১৫ ধৰিব । এইবোৰ একুণ কৰি ১০৫ ৰে হৰণ কৰি
বাকী বলে আনে ধৰা সংখ্যা কৈ সৰ্বজান হব পাৰিব ।

৭৫। এক সদাগৰৰ তামোল বাৰী ।

খাজনা লাগে অনেক কৰি ॥

বাৰীত তামোল হাজাৰ ডালি ।

ডালে লাগে ছয় ছয় বুৰী ।

কতনো তামোল কতনো কৰি ।

দুই কৰাত তিনি তামোল ॥

ভাঙনী কৈ কৰা আমোল ।

উত্তৰ ; ১২০০০০ তামোল, ৮০০০০ কৰা ।

৭৬। শুভকৰৰ ফাকি চৌত্ৰিশৰ তিনি গলে
কিমান থাকে বাকী।

উত্তৰ ; ৩১ আখৰ।

৭৭। শুভকৰৰ ফাকি, ষাঠীৰ ষাঠী গলে
বাকী থাকে উনষাঠী

উত্তৰ ; ৫২ মিনিট।

৭৮। চাৰি চৈধ্যঃ আৰু চাৰি।
ছাত্ৰ বহিছে শাবী শাবী ॥
বাট এৰি দিয়া পানীক যাওঁ।
মোৰ স্বামীৰ সেই নাও।

উত্তৰ , = ষাঠীয়া। (স্ত্ৰী এজনী পানীক যাওঁতে, ছাত্ৰ কিছু-
মানে স্বামীৰ নাম সোধাত। বুধিয়ক স্ত্ৰীয়ে এইদৰে কয়)।

৭৯। তিনি শ কুৰিত আনি খৰ্কে পূৰিবা।
জমা অঙ্ক দিয়া তাৰ ভাগক হৰিবা।
হৰি লাভ অঙ্ক জানা যতক হোৱয়।
সেহি খানি গণ্ডা কৰি বুজিবা নিশ্চয় ॥
গিৰি প্ৰতি পৰে তাক জানিবাহা পাৰে।
জমাত তুলিয়া তাক বুজিবা সত্ৰবে।
যত গোট অঙ্ক তাক লৈবা জানি।
বোড়শ অঙ্কত তাক পূৰিবাহা আনি ॥
একত্ৰ কৰিলে তাক আনা কৰি জানি।
তাহাক জানিবা নিস্তে সবে বোলে কাণি ॥
যদি পাইক থাকে থাকে চৌগুণ কৰিবা।
শেষে যদি থাকে তাক তাহাতে জুৰিবা ॥

জমা অঙ্ক বুলি তাক জানিবাহা সাৰে ;
 যত টকা তত গণ্ডা কৰিবা তাহাৰে ॥
 গণ্ডা কুৰিব বাবে আনাকেই লব ।
 তিনি শ বিংশ কঠা আনি স্থাপন যে কৰ ॥
 ৰূপ দিয়া তাহাত যে পূৰিবা নিশ্চয় ।
 সেহিখানি গণ্ডা কৰি জানা মহাশয় ॥
 গিৰি প্ৰতি পৰে তাক জানিবাহা সাৰে ।
 জমাত তুলিয়া তাক বুজিবা সত্তৰে ॥
 গোট পাইক পোৱা কাণি সবাকো জানিবা ।
 বস্তু দিলে পাতি তাক অনুক্ৰমে লৈবা ॥
 হৃদিষ্ণ পঞ্চক বুলি ইয়াক জানিওক ।
 কহে চুড়ামণি, চাহি প্ৰমাণ লওক ॥

উত্তৰ , বছৰৰ দৰমহাদ ৩২০ ৰে পূৰি (টকাক গণ্ডা কৰি),
 ৩৬০ ৰে হৰণ কৰাৰ আৰ্থ্যা ।

৮০ । চৌষষ্ঠিত তুলি গোট পাইক জানিবাহা ।
 তাৰ অৰ্দ্ধভাগ আনি দুই পোৱা লৈবা ॥
 তাহাক অৰ্দ্ধ লৈ এক পোৱা কৰি জানি ।
 তাহাৰ অৰ্দ্ধ ভাগক যে বোলে দুই কাণি ॥
 তাহাৰ অৰ্দ্ধক লই পাছে কাণিক জানা ।
 তাৰ অৰ্দ্ধ ভাগ অঙ্ক কাণিব অৰ্দ্ধ হয় ॥
 তাহাৰ অৰ্দ্ধ লৈ যত পাইলা জানা ।
 চৌষষ্ঠিক হৰি তাক দেখিও প্ৰমাণ ॥

উত্তৰ ; ৬৪ ক ৫ ৰে হৰিলে ৬৪ হব ।

৮১। আক এক পঞ্চকৰ শুনা বিবৰণ ।
 গিৰি টকা মম কৰি কৰিবা স্থাপন ।
 যতেক পদ অঙ্ক পুৰিবা বক্তিশে ।
 একত্ৰ কবিয়া অঙ্ক বৃন্দা দিবা শেষে ॥
 জমা অঙ্কবে হৰিলে তাত বত হয় ।
 গণ্ডা বহে প্ৰতি নাহিকে সংশয় ॥

উত্তৰ ;—টকাৰ সংখ্যাক ৩২০ বে গুণ কৰিলে গণ্ডা হব । ভাক
 দিনৰ সংখ্যা ৩৬০ বে হৰিব পালে ।

৮২। আক এক পঞ্চকৰ কথা কহো শুনা ।
 বিসম পঞ্চক আক বোলে সৰ্বজন ॥
 চোক পোণ গণ্ডা আদি পঞ্চকে থাকয় '
 চোকে পোণে পোণ বুলি নাহিকে সংশয় ॥
 কাণত চোক যদি চোকে পোণে লইবা ।
 পোণে পোণে পঞ্চবং নিশ্চয় জানিবা ॥
 গণ্ডাত সে কৰা আহে তাক জানিওক ।
 কৰাত যে কণ্ঠ বুলি নিশ্চয় লাওক ॥
 তিনি কণ্ঠে কৰা হোৱে প্ৰস্থবৰ বেলা ।
 ই সব বচন খানি নকৰিবা হেলা ॥

উত্তৰ ;—মাটি কালি কৰাৰ আৰ্ঘ্যা ।

৮৩। আক এক পঞ্চকৰ শুনিও আতপৰে ।
 অজামিল পঞ্চক বোলয় সবে নৰে ॥
 যেহি খানি অজা হোৱে তাক লিখি লৈবা ।
 একত্ৰ কবিয়া তাতে পাইক জানিবা ॥

গোট পাইক পোরা কাণি তাকে লিখি লৈবা ।
 ষোড়শ অঙ্কত আনি তাহাকে পূৰিবা ।
 তিনি শ ষাঠী দিয়া তাহাক হৰিবা ।
 হৰিলাত লক্ষ অঙ্ক যতেক হোৱয় ।
 দিনে প্রতি পৰে সিটো নাহিকে সংশয় ।
 দিনে প্রতি তিনি কৰা এক কণ্ঠ জানা ।
 আৰ চাৰি দশ জাৰা অঙ্কৰ প্ৰমাণ ।
 ইটো কথা এহিমাৰে সংহৰিয়া থওঁ ।
 খৰিদৰ কথা কিছু প্ৰপঞ্চিয়া কওঁ ।

উত্তৰ ;—বছৰত এটকা হলে দিনত—(৮—৪ দশী) ।

৮৪ । খৰিদ কৰিবে প্রতি বোলে যিবা জন ।
 দৰ দিয়া অঙ্কক যে হৰিষা তেখন ।
 হৰিলাত অঙ্ক জানা যতেক হোৱয় ।
 ততেক যে দ্ৰব্যৰ গোট নাহিকে সংশয় ।
 যতেক বা খৰিদে বোলায় যিবা জন ।
 এক কৰা কৰিব যে বুলিলেঁ বচন ।
 যদি পোণ গণ্ডা বহে বুলি কহিবা ।
 যেই দৰে দেই সেই দৰে দি হৰিবা ।
 হৰিলাত অঙ্ক জানা যতেক যে হয় ।
 ততেক দ্ৰব্যৰ গোট নাহিকে সংশয় ॥ (বস্ত্ৰ কিনা আৰ্ধ্যা)

৮৫ । আক এক কাৰণ, এক কৰা দিলে একজনে ।
 খৰিদ কৰিবে বুলি বুলিলা বচনে ।
 দেব কৰাৰ দৰে ফল কিনি দিয়া আনি ।
 কতফল পাইলে মোত কহিওক জানি ॥

হেন শুনি কায়স্থেও মনে শুনি চাইলা ।
 বত গোট ফল হব হিচাবত পাইলা ॥
 এহি দবে খবিদ কবয় বিটৌ জন ।
 তাক এহিমতে বুজা নিশচয় বন্দ ॥
 আক খবিদৰ কথা শুনা আতপৰে ।
 বিষম খবিদ অক বোলে সৰ্ব মৰে ॥

উত্তৰ ;—১৫৪ টা ।

৮৬ । পাছ কৰা কৰিব যে তেৰ গোটী ফল ।
 কহিও কায়স্থ সব কত হোৱে ফল ॥
 শুনিয়া কায়স্থে পাছে মনে শুনি চাইলা ।
 দৰ দিয়া কাৰণক হৰিণা পেলাইলা ॥
 বানে হৰি তাহাক সে চন্দ্র নেত্রে পুৰি ।
 একুন কৰিয়া তাতে বুজা শীঘ্র কৰি ॥

উত্তৰ ;—৩৩২৮ টা ।

৮৭ । আৰ এক কাৰণ কৰি দিলা একজনে ।
 খবিদ কৰিবাক বুলিলা বচনে ॥
 সেহি কৰি লৈয়া য়েবে বজাবে চলিলা ।
 সাত পাছ চাৰি দিয়া ফলোক কিনিলা ॥
 তাক মহাজনে বুলিলেক বাণী ।
 কত ফল পাইলি মোত কহিও কাহিনী ।

ভাঙনী ;—

শুনি দূতে নিয়া পুহু ফল আনি দিলা ।
 তিনি পোণ ফল পায়ম নত শুনিলা ॥

কাত কিবা দিলি কবি কহিও যন্তনে ।
 দুভে বোলে বুজি লোবা দিও এতিক্ষণে ॥
 এক কোবি কাৰণক কৰা কৰিলেক ।
 দৰক এবত্ৰ কবি ভাগ হবিলেক ॥
 ঘৰক আহিয়া দেখিলেক তাক ।
 তিনি দৰে তিনি আহি বুলিলেক বাক ॥
 ভাগে ভাগে বুজা যদি দৰে পূৰি চাৰা ।
 পৃথক পৃথক কবি কৰিক বে পাবা ॥
 এহিমতে যতেক বোলয় মহাজনে ।
 দৰক একত্ৰ কৰি হব তাবক্ষণে ॥
 হৰিলাত অঙ্ক জানা যতেক হোৱয় ।
 ততেক সে দ্ৰব্যৰ গোট নাহিকে সংশয় ॥
 যেতি ভাগ দৰ দেই তেতি ভাগ কৰি ।
 ফলোক বুজিবা তাত কলোঁ নিস্থ কৰি ॥
 শুনিয়া কায়স্থে পাছে মনে শুনি চাইলা ।
 দৰ দিয়া অঙ্ক হৰি ফলোক পাইলা ॥

উত্তৰ ;—ভাগে ৮০ টাকৈ বা তিনি পোণ (৩২০, ৪০০
 ৩০০) কৰা ।

৮৮ । ষোল্ল ভাতৃ সমে এক গিৰি যে আছিল ।
 সাৰে বাৰ ৰূপ লাগে তাহাতে ভগাইলা ॥
 চাৰি গিৰিত পাঞ্চ শিকা কৰি জানিওক ।
 চাৰি গিৰিত চৈধ্য আনা তাহাত লৈওক ।
 চাৰি গিৰিত দহ আনা তাহাতে লিখি লৈবা ।
 তিনি গিৰিত সাত আনা তাহাতে জানিবা ॥

এক গিৰিত তিনি অনা তাহাতে বুজি লৈবা
 এহি মতে যোল্ল গিৰিত বুজিয়া লৈওক ।
 দুই ভাগ কৰি আক দুয়ো ভগাই ।
 ছয় টকা এক শিকি ভাগত হোবয় ।
 গিৰিত ভগায়া আক দুয়ো ভাগ হৰি ।
 ছয় টকা এক শিকা গিৰিত যে ধৰি ।
 ইহাৰ ভাঙনী আবে শুনা আত পবে ।
 পাঞ্চ শিকা কৰি তিনি গিৰিত যে ধৰে ॥
 দহ অনা তিনি গিৰিত তাহাতে জানিবা ।
 সাত অনা তিনি অনা তাহাতে লিখি লৈবা ।
 এহি আঠ গিৰিক যে এক ভাগ কৰি ।
 ওপৰ ভাগত তাতে বুজা নিস্ত কৰি ।
 পঞ্চকৰ কথা আবে এহিমনে থওঁ ।
 যিটো কথা ভৈলা পাছে তাৰ কথা কওঁ ।

উত্তৰ ।—

গিৰি		টকা
৩	পাচ শিকিকৈ	৩৫০
১	সাত অনাকৈ—	১০
১	তিনি অনাকৈ—	১০
৩	দহ অনাকৈ—	১৫০
<hr/>		<hr/>
৮		৩১০

এতেক ইয়াৰ ছপণ

৮২। বেদ বাণ কব নেত্রে সৰ্ব্বাঙ্কক পূৰ্বিমা দেখ। সমানে
ভাগায় লেখ। বান বান সপ্ত নেত্রে সৰ্ব্বাঙ্কে শকে
ঘৃত। শুই নাৰায়ণ দেব শুইদেৱৰ বণভূমি চাৰি।
ইয়াৰ অৰ্থ ১৩৫৬ শক

৯০। পচ্ছায়া দ্বিগুণং কৃত্বা।
চতুৰ্দশ সমন্বিত
পক্ষ, গ্ৰহ, কৰাদ্ভ ভাগ।
লক্কে দণ্ডাদিকং ভবেৎ।

উত্তৰ;—[টোকা। ভৰিব খোজৰ দ্বাৰা নিজ ছাঁ
জুখিব। তাক দুগুণ কৰিব। তাত ১৪ যোগ কৰিব।
তাৰে ২২২ ক ভাগ কৰিব। উত্তৰ দ্বি হব, সিমান দণ্ড
বেলি হব। যেনে ৩১২১২৫ ইং তাৰিখে বাতিপূৰা আমাৰ
ছাঁ জোখাত ১০ ভৰি হ'ল এতেকে $১০ \times ২ = ২০$ । $২০ +$
 $১৪ = ৩৪$ । $২২২ \div ৩৪ = ৮$ ৩৩ দণ্ড বেলি বা (৭১ দণ্ডে
৩ ঘণ্টা) প্ৰায় ৮১টা। উত্তৰ—ঘৰিমতে ৮। বাজিল।
ভাটিবেলাৰ সময় দুপৰীয়াৰপৰা হিচাব কৰিব। এই নিয়মে
আগেয়ে সময় নিৰূপণ কৰিছিল। বৰ্ত্তমানেও 'গণক'
সকলে এই মত বোলকলয় সমৰ্থন কৰে।

৯১। অষ্ট দ্বি মৈত্ৰা, ঋতু বন্ধ মাসা।
বেদাৰসাত্তো, ভুজ বহ্নি বেদাঃ।
এতানি ত্ৰি শূন্য সংযুতানি।
যুগান্ধ সংখ্যা পৰিকল্পিতানি

উত্তৰ ;

৪৩২০০০ বছৰ অৰ্থাৎ সত্য	১৭২৮	০০০	বছৰ
ত্ৰেতা	১২২৬	০০০	বছৰ
দ্বাপৰ	৮৬৪	০০০	বছৰ
কলি	৪৩২	০০০	বছৰ

যুগাধৰ মূঠ ৪৩২০০০০ বছৰ

ইথে বুজি চৌযুগ সংখ্যা ।

বিশ সহস্ৰ তিয়ার্লিশ লক্ষ ।

২২ । কল কিনিবাক প্ৰতি দিলে কাৰণ ষিটোজন ।

পাছ কৰাই ছয় কল জানিবা তেখন ।

হৰণৰ লক্ষ অক্ষ যতেক বহয় ।

কাৰণত ততফল নাহিকে সংশয় ।

উত্তৰ ১৫৩৬ টা কল ।

২৩ । এটা বুঢ়াব নওটা তিবি ।

ন ওটা নওটাকৈ হল ছলি ।

নওটা নওটাকৈ দিলে কল ।

তিবি, ছলি, কল, কত হ'ল ।

উত্তৰ ;—৮ ১২ টা

২৪ । গগন চাঁদ গ'ন চাঁদ গগন চাঁদ দে জানি ।

পুণ্ডিক আশুৰণ, গগন চাঁদ পুৰিমা জানি ।

উত্তৰ ;—১০ ১০ ১০ ১০ ১০ ০ ।

২৫ । গুণ গতি ব পুৰাণ ।

সম বিষয়ে বুজায়া পূৰি ।

চন্দ্র হানি কবিয়া শত ভাগ হবি ।

লক্ষ যত পায় পুৰিয়া লক্ষে ॥

পূৰা অঙ্ক কবিবা আশ ।

কহে শুভকবে অঙ্কব গোৰব ।

পূৰণ অঙ্কব ভাঙিলে। ভাগ ।

উত্তৰ ; ৩।২।২৭ এই ক্ৰমে অঙ্ক বাঢ়ে । এত্বেকে ৮১ ।

ইয়াৰ একবাদ দি শতকৰ ভাগ দহেবে হবিলে ।

হৰ । ৮ক ৮ বে পুৰিলে ৬৪ ওলাব ।

২৬ । “যলব” মাজত থাকে আকাৰে শোভিত ।

“প”বৰ্গৰ শেষ বৰ্ণ দক্ষিণেতে স্থিত ॥

এনেকুৱা বন্ধু আমি কোথাই পাইব ।

পক্ষবাণ ভক্ষ কৰি পবাণ ত্যজিব ॥

বাণ পক্ষ একুন কৰি ইহাৰ উত্তৰ পুৰি ।

চন্দ্র উণ কৰি খাবলই চিন্তা কৰা হবি ॥

উত্তৰ ; বিশ খাবলৈ টান পায় হবিব নাম লয় ।

২৭ । এক ৰাজ বধূয়ে বাপৰ ঘৰে যায় ।

লগে নিয়া মনুষ্যৰ লেখ জোখ নাই ॥

সপ্তম বাটত সৈন্য শাৰী কৰি ৰাখে ।

অৱশেষে যত সৈন্ত তাক ৰজাই লিখে ॥

এমল ছদল কৰি বস্ত্ৰ দিলা আনি ।

সব সৈন্ত জুৰি গৈলা নাথাকিল বাকী ॥

কহিও কাৰস্ব সব কৰি একমণ ।

ৰাজ বধু লগে সৈন্য গৈলা কতজন ॥

কতেক যে বস্ত্র তান সৈন্যক জুৰি ।
 কেন মতে সংখ্যা কৰি বস্ত্রক যে দিল ॥
 কায়স্থে বোলয় কতেক সৈন্য লৈয়া ।
 বাপেকৰ গৃহে গৈলা আনন্দ কৰিয়া ॥
 প্ৰথম বাটোত পঞ্চাশত বাখিলন্ত ।
 দ্বিতীয় বাটোত তাৰ অৰ্দ্ধেক কইলন্ত ॥
 তৃতীয় বাটোত তাৰ অৰ্দ্ধেক বাখিল ।
 চতুৰ্থ বাটোত চৌত্রিশ যে সৈন্য বৈলা ॥
 পঞ্চম বাটোত ত্ৰিশ সৈন্য বাখিলন্ত ।
 ষষ্ঠ বাটোত ষোড়শ সৈন্য বহিলন্ত ॥
 ৭ম বাটোত আঠজন মাত্ৰ বৈলা ।
 সাত সাত জন মাত্ৰ বাজ বধু লগে গৈলা ॥
 সেই সাত দলক বস্ত্ৰ দিলা কিবা দৰে ।
 তাহাৰ সংখ্যাক আবে শুনা আতপৰে ॥
 প্ৰথম দলক নখন বস্ত্ৰ দিলা ।
 সত্ৰৰ যে খান বস্ত্ৰ দুই দলে পাইলা ॥
 বত্রিশ যে বস্ত্ৰ দিলা তৃতীয় দলক ।
 চতুৰ্থ দলক ৬৪ বস্ত্ৰ দিলেক ॥
 একশত ছয়ষষ্ঠী বস্ত্ৰ পঞ্চদলে নিলে ।
 একশ একত্রিশ যে ষষ্ঠ ভাগ ভৈলা ॥
 পঞ্চাশত বস্ত্ৰ সপ্তম ভাগত ।
 সপ্তদলে বস্ত্ৰ নিয়া একত্ৰ কৰিলন্ত ।
 গাইপতি সমভাবে বাটীয়া লইলন্ত ।
 কিতাপত চাই আক লৈয়োক সে তত্ব ॥

সমস্ত জানোত এহি ক্রমে জানিওক ।

একত্র কবিয়া বঙ্গক বৃদ্ধিওক ।

উত্তর ; ১৬৩ খন কাপোব, গাইপতি এখন ।

[আঠ কঠা]

(বিশেষ :— কিছু অঙ্ক আগতে দিয়া আছে ।)

১৮ । তেব তিবাশি মুনি জান ।

বেত্তব দি পুবি আঠ কঠা আন ।

উত্তর ; $১৫৮৩৭ \times ১১ = ১৫২২০৭$ ।

৩৭ পৃষ্ঠা (খ) ভাঙনী :—

১ ১ ১ ১ ১ ১ ১ ১
৩
৫ ৫
৭ ১ ৪ ৬ ৬ ২
৩ ১ ১ ৪ ৪ ২ ১
১ ৫ ২ ২ ০ ৭
৭ ৩

বল্লি আক সপ্তম ক্রমে দুগুণ, তিনি গুণ কবি দহলৈকে
পুবি সেই অঙ্কেবে এই অঙ্কক পুবিহে ক্রমে ২, ২, ৪—ফলক
সংখ্যা হব ।

বেনে :— $৭৩ \times ২ = ১৪৬$

এতেক ৭৩৩৩৩৩৩৩ । এই ক্রমে...

১৪৬

নাইবা তলত দেখুওরা ভাঙনী মতে । ছজনব ছটা
মন্ত । তলত লিখা নিয়ম আমি ১৯২৬ চনত বুদ্ধি নাবারণ
চৌধুরী পণ্ডিত [মাখিবাছা টীহ] মহাশয়ৰ পৰা জানিব
পাৰিছোঁ ।

৩৭ পৃষ্ঠা বিদ্যাবলি (খ) এটা নিম্ন প্রাচীন—

১ ১ ১ ১ ১ ১ ১ ১

১
২ ৪
১ ২ ১
২ ১ ২ ১
১ ০ ১ ২ ১ ১
১ ১ ০ ১ ৪ ২ ৪
৮ ৬ ৩ ৪ ২ ৮ ৬

৪ ৫ ৬ ৬ ২ ১
২৪/৬=

১ ১ ১ ১ ১ ১ ১ ১

১
১ ১ ২
৩ ৫ ৪ ৪ ৪ ২
৭ ৩ ৫ ৬ ৬ ০ ১

শুণ্য—১ ৫ ২ ২ ০ ৭

শুণক ৭ ৩

টোকা:—

আগেয়ে এই দবে ওপবলৈ পূৰণ কৰিছিল। ইয়াক কাইথেলী আঠকঠাৰ অঙ্ক বোলে। ৭৩ ক ২ বে পূৰণ কৰি, পূৰণ কৰিলে (১৪৬ বে), সমস্ত উত্তৰ আঠোটা ছই হব এই ক্ৰমে ৩ ৪ ৫ ৬ ৭ ৮ ৯ বে পূৰণ কৰি, পূৰণ কৰিলে, ক্ৰমে ৩ ৪ ৫ ৬ ৭ ৮ ৯ আদি ওলাব। বৰ্তমান চলিত প্ৰথা মতে পূৰণ কৰিলেও একে উত্তৰ হব। যেনে:—

১৫২২০৭ × ৭৩ = আঠোটা এক।

নিয়ম :—

শূণ্যৰ বাওফালৰ অঙ্কৰ তলত ৭০ লিখি, ১ক পূৰণ কৰি ৭৩ ব ৩ টো শূণ্যৰ অঙ্কৰ ওপৰত আৰু ৭ টো তাৰ বামে লিখা। (অঙ্কস্য বামাগতি)। ৫ সাত ৩৫। ইয়াৰ পাছটো ৩ ব ওপৰত, ৪ টো ৭ ব ওপৰত আৰু ৩ পাচ ১৫, ৫ টো শূণ্য অঙ্ক ৫ ব ওপৰত, ১ টো ৫ৰ ওপৰত আৰু ৩ শূণ্য ৬, ৬ টো শূণ্য অঙ্ক ২ব ওপৰত লিখা। ৭ হুণ্ড ৩ চৈধ্য, চাৰিটো ৬ব ওপৰত, ১ টো ৪ব ওপৰত আৰু ৩ হুণ্ড ৬, ৬ টো শূণ্য অঙ্ক ২ব ওপৰত লিখা। "০" টো শূণ্য অঙ্ক "০" ব ওপৰত লিখা। ৭ সাত ৪৯, ৯ টো "০" ব ওপৰত ৪ টো ৬ব ওপৰত আৰু ৩, সাত ২১, টো শূণ্য অঙ্ক ৭ব ওপৰত, ২ টো নব ওপৰত লিখা। শেষত ওপৰত আঁচ টানি যোগ কৰা। উক্তৰ আঠোটা এক হব।

(খ) ৫ম অধ্যায় ৩৪ নম্বৰ।

১ ১ ১ ১ ১ ১ ১ ১

১

১ ১ ৪ ৩ ২

১ ৪ ২ ২ ৪ ৪

১ ০ ৮ ৫ ৪ ৪ ৬ ৫

৬ ০ ৮ ৮ ২ ৮

১ ৮।

প্ৰথমে ৬ ক ১৮ বে ১০৮, পাছত ৬ ক এক চোকেৰে আঠব ওপৰত এক, হাতে দুই চোক। এই দুই চোকক দশাঙ্ক (১০ বে) গুণ কৰাত ৫ কাৰণ। ৫ টো শূন্যক ওপৰত। হাতে। যোৱা চোকক ১০ বে গুণ কৰিব

মাগে। এই সংখ্যাব দবে বাকী বোবক গুণ কবি দেখুবা হ'ল।

(৬০৮৮২৮ × ১৮।) = আঠোটা এক। ত্রৈ।

(বিদ্যাউঠি) ৩৭ পৃষ্ঠা থ (অন্যমত)

(৪৫৬৬২১ × ২৪।/৬। =) = আঠোটা এক।

১ ১ ১ ১ ১ ১ ১

২ ৩ ৭ ৬ / ৩।

৭ ১ ৩ ১ / ১০।

৮ ৫ ৬ ১ / ৬

২ ৮ ৫ ৩ ৮ ৬ /

১ ১ ৪ ১ ৫ ৫ ১০

১ ১

১ ২ ২ ১

১ ০ ২ ২ ৪ ২

৮ ৬ ০ ৪ ৪ ৮ ৪

৪ ৫ ৬ ৬ ২ ১

২ ৪।/৬। =

২৪।/৬। = ক ২বে গুণ কবি পূরণ কবিলে ২৪ ভাগ, এনেকৈ ৩৪ ক্রমে গুণ কবিলে ৯ লৈ ওলাব।

ধেনে :— (টোকা)

দশাংশরা

৩৭ পৃষ্ঠা (গ)

৩ ৩

১ ১ ১ ১ ১ ১ ১ ১

১ ১ ১ ১ ১ ১ ১ ১

১ ০ ১ ১ ১ বা

৮ ১ ১ ০ ৩

১ ২ ০ ৮ ২ ১

৬ ৪ ৮ ৮ ২ ৪

নাইবা

৮ ১ ১ ০ ৩

২ ০ ২ ১ ১ ২ ৪

২ ৩ ২ ৩ ২

৬ ৪ ৮ ৮ ২ ৪

৮ ৫ ৬ ৭ ৭ ৬ ৫

৪ ০ ৬ ০ ৮ ৬ ৪

১ ০ ৩ ৮ ১ ১ ৮ ৪

২ ৫ ২ ৫ ২ ২ ৬

২ ৫ ২ ৫ ২ ২ ৬

২ ৫ ২ ৫ ২ ২ ৬

৪।১০

৪।১০

৪।১০

৯৯। বাম বান বান বান ভুজ ।
দশাঙ্কৰ অঙ্কেৰে আঠকঠা বুজ ।

উত্তৰ ; ৩৫৫৫ ২×৪।১০ (দশাঙ্কৰ অঙ্ক) ইয়াৰ
উত্তৰ ওলাব আঠকঠাৰ অঙ্ক ১৫২২০৭ ।

১০০। বাম বান বান বান ভুজ ।
আঠকঠাৰ অঙ্কেৰে দশাঙ্ক বুজ ।

উত্তৰ ;—৩৫৫৫২×৭০ (আঠকঠাৰ অঙ্ক) । ইয়াৰ উত্তৰ
ওলাব, দশাঙ্কৰ অঙ্কৰ মূলশাবী ২৫২৫২২৬ ।

১০১। বহ্নি, শূন্য শচী মহী বহ্নু দিয়া জান ।
চন্দ্র নেত্র সপ্তেৰে পূৰিয়া জান ।

উত্তৰ ;—৮১১০৩×১৩৬=আঠোটা এক ।

১০২। চন্দ্র বস পাখা পাখা শূন্য বস জান ।
চন্দ্র বসেৰে তাক পূৰিয়া জান ।
পূৰিয়া দেখ নকৰি শঙ্কা ।
জানিবা দশাঙ্কৰ পাতনি অঙ্ক ।

উত্তৰ ;—১৬২২০৬×১৬=২৫২৫২২৬ (দশাঙ্কৰ অঙ্কৰ
মূল শাবী)

১০৩। বস, গগন; বহ্নু, বহ্নু পাখা নাগ থোৱা ।
চন্দ্র অষ্টে পূৰি আন আক চোক দিয়া ।

উত্তৰ ;—৬০৮৮২৮×১৮।=আঠোটা এক । (সাংকেতিক
চিহ্ন দেখা) ।

১০৪। বিত বেদ বসু বসু কব যুগ গণিজ্ঞে ।
সোতব কাবণ পাখা পোণ তলত থই ।
বুজিও কায়স্থ ক্ষুদ্র দশাকই ।

উত্তৰ ; ৩৪৮৮২৪ X ১৭৮ - আঠোটা এক ।

১০৫। [বিছাউটি]

সপ্ত শূন্য পাখা পাখা বাণ চন্দ্র বামে লিখা ।
নেত্র দিয়া পুৰি লৈবা তাক ।
বিছাউটি ইহাকে বোলে ।
পাতনি অঙ্ক কহে 'বকুলে' ।

উত্তৰ ; ১৫২২০৭ X ৩ = ৪৫৬৬২১

(এইয়ে বিছাউটিৰ অঙ্ক)

১০৬। যুগ বান বস বস কব শচী খণ্ডা ।
ভুজ যুগ বান পোণ আক বস গণ্ডা ।
দুই বৎ দুই কণ্ঠ ভাগ বিশেষ ।
এতেকে জানিবা বিছা উঠিব প্রবেশ ।

উত্তৰ ; ১১১১১১১১ । (সাক্ষেতিক চিত্ত চোৰা) ।

১০৭। শচী বাণ বসু শূন্য কব ।
বেদ বস গ্রহ শচী কব ।
ভাগে ভাগে উধাবে ধাবে ।
অঙ্ক গণনা কবে ।
এই অঙ্কক বোলে নিবন্ধ খবিনাম ।
নিবন্ধে বাঢ়ে বুদ্ধি অতি অল্পপাম ।
কায়স্থ—'বকুলে' কহে ভাগব নির্ণয় ।
এক পোণ দশ বতে তাহাক পূবয় ।

উত্তৰ ; ১৫৮০২৪৬২১২ ক /২। কৰাবে পূৰণ কৰিলে,
নঙটা এক ওলাব । (১১১১১১১১) ।

১০৮ । ভূজ বাজ গ্ৰহ বস বেদ কৰ ।
ব্যয় বসু সমন্বিতে বাণ চন্দ্র লিখা ।
দশভি বতকে, পোণে গুণ কৰা ।
ইহ কথিতম্ কবিনানিবন্ধ খবিতং ।

উত্তৰ ; ১১১১১১১১

১০৯ । চন্দ্র বসু কৰ বস যে জান ।
বেদ গজ যুগ পাত প্ৰমাণ ।
ঋতু কাৰণ পোণ ঋতু গণ্ডা ।
দুই বৎ দুই কৰ্ত্ত পূৰি ।
বিছাউঠি থণ্ডা ।

উত্তৰ ; ১১১১১১১১ ।

১১০ । চন্দ্র গ্ৰহ সমুদ্ৰ বাণ ।
ত্রি শূন্য অষ্ট বস বেদ জান ।
গ্ৰহপোণ দিপিণ্ডেৰ পূৰি অঙ্ক ।
ই অঙ্কটি বেবন্ধ কৰি নাম ।
ই অঙ্ক জানিলে বুদ্ধি বাঢ়ে অল্পম ।

উত্তৰ ; (১২০৫৩০৮৬৪ X) / পোণ) নঙটা এক ;

১১১ । ঐ বাপু নন্দন, পিঙ্কিয়াছে চন্দন,
বহি আছে বিবিধৰ তলে ।
সাতপোণ কৰি লই চৈধ্য বছৰ খাটিলে ।
দিনে কেই কৰা কই পৰে ।

পঞ্চম অধ্যায় ।

ওপৰঞ্চি ।

- ১ । ইন্দ্রব নন্দন ফুল সুগন্ধ বিশেষ ।
আনিবাক লাগি ইন্দ্রে কবিলা আদেশ ॥
এক আনন্তে তাক দ্বিতীয়ক কলে ।
দূতে যায় পাইলা পাছে বাসবৰ স্থান ॥
ত্রিংশ দেবক পাছে সম কৰি দিলা ।
বাসবৰ হাতে আহি উপস্থিত ভৈলা ॥
ভালক ছুগুণ কৰি বঢ়াই যে আন ।
তেবেসে পাইবা সিটো অঙ্কৰ প্রমাণ ॥
ছনীয়াৰ মতে অঙ্ক অঙ্কক জানিবা ।
অঙ্কে তিনি এহি অঙ্কোক পূৰিবা ॥
এহি মতে ইহাৰ ভাঙনৌ জানিবা ।
একত্র কৰিয়া তাতে ফলোক বুজিবা ॥
- ২ । বেদ তিথিতমুং দত্যাং
অশ্ন অগ্নি বসং স্তথা
শুগিতং বেদ পোণেন
বড় গণ্ডাৰি কষ্টতু
চোকস্তিয়া কঠে, কোবা লব
চোতু ০, কঠে কপর্দকং গৃহ্যতে ।

- । দশ পাঁচ পঞ্চবিংশতিক স্থাপিবা ।
 অষ্টে বহ্নি জুবি এক পঙ্ক্তি বে জানিবা ॥
 পাছে পুহু সপ্তদশে গণ্ডা জানিওক ।
 আক চাৰি কঠে পূৰি প্ৰমাণ লওক ॥
 কত্ৰ হব মালা বুলি জানিবা নিশ্চয় ।
 কহে 'বঘুপতি' আত নাহিকে সংশয় ॥
 বিংশতি ভাগক লাগি ভাতে লিখা পাইবা ॥
 মহা সংখ্যা বুলি সেহি অক জানিবা ॥
 তেইশ সত্বে সাত্ৰিশ্ অক জান ।
 শূন্য নেত্র বস বহ্নি পৰিমাণ ॥
 কায়স্থ 'ৰাঘবে' কহে অকৰ নিৰ্ণয় ।
 পোন্ধৰ গণ্ডাই পূৰিবা মহাশয় ॥
 এহি অক খানিৰ নিৰিখ পৰিমাণ ।
 নিৰিখে বাঢ়য় জানা বুদ্ধি অল্পপাম ॥
- । ত্ৰয়োদশ, উনশত্ৰিশ আশীক জান ।
 বহ্নি, শূন্য, নেত্র, চন্দ্ৰ, মূনি পৰিমাণ ॥
 তেসত্ৰ দিয়া তাক পূৰিয়া চাহিবা ।
 মুকুতা হাবৰ কথা 'কুম্ভমে' বে কয় ॥
 বহু খৰি থাক বুলি তাক লিখা পায় ।
 বেদ বাণ বেদ বাণ বেদ পঞ্চ বাণ ॥
 এহি খানি জানিবা অকৰ প্ৰমাণ ॥
 দুই কাবণ তিনি পোণ চাৰি গণ্ডা লইবা ।
 সেহি অক খানিত বে পূৰাণ কৰিবা ॥

বাব লাখ সোত্তর হাজার জানিওক ।
 ছয় শ ছাপন্ন অঙ্ক তাহাতে লওক ।
 নব কাণ্ড ছই পোণে পুৰিমা চাহিবা ।
 তাহাৰ যে জানিবাহা বড়মালা নাম ।
 'কুম্ভমে' কহিয়া আছে অঙ্কৰ প্ৰমাণ ।
 বেদ ষাণ সপ্ত বস কৰ জান ।
 বেদ শূন্য সপ্ত-বহু যুগ পৰিমাণ ।
 শূন্য বস তত সেই পংক্তি সে স্থাপিবা ।
 দক্ষিণক গাঙ্গি অমুক্রমে পাতি লৈবা ॥
 দুই কাণ্ড একাদশ গুণা লইবাহা ।
 এহি অঙ্ক লৈ পাছে তাহাত পুৰিবা ।
 কণ্ঠ হাৰ অঙ্ক বুলি জানিবা নিশ্চয় ।
 'বঘুপতি' বহে আত নাহিকে সংশয় ॥

- ৫ । বৰ দুনীয়াৰ কিছু শুনা বিবৰণ ।
 বৎসবত দুনী হয় বুলিলেঁ। বচন ॥
 ১০ বৎসবত কপ হোৱে, কতক যে হয় ।
 শুনিওক কহো আবে ইহাৰ নিৰ্ণয় ॥
 ষোড়শ অঙ্কক আনি কাৰিবা স্থাপন ।
 বৎসবৎ পোণে পূৰা জানা ত বক্ষণ ॥
 এহি মতে তাৰক যে গুণ কৰি লৈবা ।
 সেই অঙ্কক আনি পূৰা কৰিবা ॥
 ষোড়শ অঙ্কত চোৱাঃ । চি. চাৰা ।
 বহু বৎসবৰ কপ তাতে গিলা গাইবা ॥

PLEASE HANDLE THE BOOK CAREFULLY.

[১৪৪]

- যত ৰূপ দেই সেই ৰূপ দিয়া পুৰি ।
এহিমতে বুজি লোৱা কহো নিস্ত কৰি ।
- ৬। চন্দ্ৰাধিক চোৰ, সংখ্যা কৰি পুৰা ।
শশী সমে চোৰ ভাগো যে জানা ।
তত চোৰ তত হৰি, অধিক সংখ্যা লক্ষক পুৰি ।
সম ভাগ কৰি বন্ধ, কৰি যে অধিক শশী ।
গুটি গৃহস্থক দিলে, যে যত চোৰ তত ভাগ কৰি ।
- ৭। তৈল, নব, মধু, ঘৃত শৰ্কৰা ।
জগ শূন্ত সেবে যা চন্দ্ৰ লেখ ।
চোকে দশাঙ্কক সেৰ ক্ৰমে দেখ ।
সেবৰ দক্ষিণে পোৱা, পোনে হয় টকা ।
তত অৰ্দ্ধ অঙ্কক বুলিয়া টকা ॥

শেষ ।

DISTRICT LIBRARY
(HEM BARUA COLLECTION)
TEZPUR.

[বিদেশত ছপা কৰাত আৰু বহুত পুৰণি আখৰ বিন
নোপোৱাত বহুত ভুল আছে । “খ” ঠাইত পুৰণি পুথিৰ মতে
“ঙ” আছে । কমা দিব]